

INTERNATIONAL MAGAZINE

RNI No. 61816/95

20/-



ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਅਕਤੂਬਰ (October) 2011

Monthly Issue "Atam Marg"

ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
(17 ਜੂਨ 1918 ਤੋਂ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2001)

ਸਾਲ ਸਤਾਰਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ ਅਕਤੂਬਰ 2011
ਫਾਉਂਡਰ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਚੇਅਰਪਰਸਨ
(ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

| | | |
|--------|----------|--------------------------|
| ਸਾਲਾਨਾ | ਜੀਵਨ ਕਾਲ | ਫੀ ਕਾਪੀ |
| 200/- | 2000/- | 20/- |
| 280/- | 2080/- | (For outstation cheques) |

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry,
Money Order, Cheque and drafts in India :
ATAM MARG MAG. VISHAV G. R. M.
CHARITABLE TRUST, Ratwara sahib,
P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. Mohali - 140901

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਵਿਦੇਸ਼)

| | | |
|--------|---------|----------|
| | Annual | Life |
| U.S.A. | 50 US\$ | 500 US\$ |
| U.K. | 30 £ | 300 £ |
| Aus. | 80 \$ | 800 \$ |
| Europ | 50 Euro | 500 Euro |

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry, Money
Order, Cheque and drafts from foreign to :
VISHAV GURMAT ROOHANI MISSION
CHARITABLE TRUST
Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib (Near
Chandigarh) P.O. Mullanpur Garibdas, Teh. Kharar,
Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) 140901, Pb. India.

Exemption U/S 80-G upto 31.03.2012 vide L. No.
CIT-II/CHD/80G/TECH/245/2008-09/823

Registration Under Foreign Contribution (Regula-
tion) Act 1976 R.No.115320023

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਨੰ.-

Head Office INDIA- (M) 94172-14391, 9417214379,
0160-2255002, Fax - 0160-2255009

U.S.A. - Baba Satnam Singh ji Atwal
Phone and Fax : 408-263-1844

Bhai Kuldeep Singh Sher Gill
Phone : 408-230-8319

Canada - Bhai Sarmukh Singh Pannu
Phone - 604-433-0408

Bhai Parmjit Singh Sandhu - Cell: 07788389135

England - Bibi Gurbax Kaur /Jagtar Singh Jagi
Phone : 0121-200-2818

Fax : 0121-200-2879, Raj Mobile : 07968734058

For more information please visit us on internet at:-

Email : atammarg1@yahoo.co.in

http:# www.ratwarasahib.org, http # www.ratwarasahibmedia.org

ਤਤਕਰਾ

1. ਸੰਪਾਦਕੀ 2
2. ਬਾਰਾਮਾਹਾ 3
3. ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ 4
4. ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ? 22
5. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾਂ 29
6. ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ 37
7. ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ 45
8. ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ 48
9. ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ 58
10. ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ 62

ਸੰਪਰਕ ਨੰ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

| | |
|--|------------------------|
| ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ - | 9417214391, 79 |
| ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ - | 0160-2255001 |
| ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ - | 9417214386 |
| ਅਖੰਡਪਾਠ ਬੁਕਿੰਗ ਸਬੰਧੀ - | |
| ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ - | 9417214381 |
| ਬੀ. ਐਡ ਕਾਲਜ | 9417214382 |
| ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਲੰਗਰ | 9417214380 |
| ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ | 9872814385, 9417214385 |
| ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ | 0160-2255003 |
| ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ | 0160-2255004 |
| ਜਰਨਲ | 9417214384 |

ਜਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਬੰਧੀ
ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰਾਇਜ਼ਡ ਸਿਸਟਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ
ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ
ਪੋਸਟ ਵਾਲੇ ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਰਿਨਿਊਵਲ ਡੇਟ
ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਜਾਂ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ
9417214391, 9417214379 ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਭੇਜ
ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਜੋ ਆਪੀ ਜੀ ਕੋਲ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ
ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 905
ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ
ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ
ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਐਸ.ਏ.ਐਸ
ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਮਹਾਨ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਪਿਰਿਚੁਅਲ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਸਾਰਕ ਰੰਗ ਮੰਚ ਤੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰ ਹਿੱਤ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰਕ ਚੇਲੇ ਦਾ ਪਰਿਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ ਹਨ। ਅਉਣ ਵਾਲੀ 28, 29 30 ਅਤੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਤਪੋ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਅੰਦਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਨਾਨਕਸਰ ਕਲੋਰਾਂ, ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ, ਸਵਾਮੀ, ਯੋਗੀ, ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਗੁਫਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹਿੱਤ ਆਪਣੀ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾ ਭੇਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਫੈਕਸ ਈਮੇਲ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਤਪੋ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਦਿਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਉਠਾਉਣਾ ਹੈ। ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਿਥੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੇ ਉਥੇ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਗੂੜ੍ਹ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਤਰੀਕੇ, ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸ਼ਾਂਝ ਪਾਈ ਹੈ। ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਝਲਕ ਦੇਖੀ ਉਹ "ਆਤਮ ਮਾਰਗ" ਮੈਗਜੀਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਸਤੇ ਉੱਪਰ ਤੋਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ (ਨੇੜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਵਿਖੇ ਅਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਉਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਲੰਗਰ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਸਵੇਰੇ 4.00 ਵਜੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਰਸਾਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ 45 ਮਿੰਟ ਦੀ ਟੋਪ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ ਉਪਰੰਤ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ 11.00 ਵਜੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਣਗੇ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਬਣਾਉਣ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਬਾਰੇ, ਲੰਗਰ ਲੋਹਾਂ ਭਾਂਡਿਆਂ, ਟੈਟਾਂ, ਦਰੀਆਂ, ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਲਿਟਰੇਚਰ ਦੀ ਸਟਾਲ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਬਾਰੇ ਮਿਤੀ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਰਾਤ 11.00 ਵਜੇ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਮੂਲੀਅਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾਣੇ ਹਨ।

10ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਸਬੰਧੀ ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਜਰਨਲ ਇਜਲਾਸ ਅੰਦਰ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਰਾਤ 11.00 ਵਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਪ੍ਰੋਮੀਆਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰੋਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਨੈਤਿਕ ਫਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਉਡੀਕ ਅੱਖਾਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਸਾਡੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲੱਗੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨਾਲ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪਿਹਲੇ ਮੁੱਖ ਪੰਨੇ ਤੇ ਦਿਤੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਈਮੇਲ, ਫੈਕਸ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਰਹਮਾਹਾ

ਕਤਿਕ

ਕਤਿਕ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਗੁ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗੁ॥
ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗੁ॥ ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਉੜੇ ਹੋਏ ਗਏ ਜਿਤੜੇ ਮਾਇਆ ਭੋਗੁ॥
ਵਿਚੁ ਨ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ਕਿਸ ਥੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜੁ॥ ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗੁ॥
ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਤਰਹਿ ਸਭਿ ਬਿਓਗੁ॥ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੀ ਮੋਚੁ॥
ਕਤਿਕ ਹੋਵੈ ਸਾਧਸੰਗੁ ਬਿਨਸਹਿ ਸਭੇ ਸੋਚੁ॥ ਅੰਗ - 135

ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਉਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਆਏ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੁਖਸਾਂਤੀ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਊਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਦੀ ਸੋਝੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਜ ਦੇ ਨਿੱਤ ਕਰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਾਇਕ ਕਰਮ ਵੀ ਜਰੂਰੀ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਨਮਿਤ ਕਰਮ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਮੁਖ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿੰਨ ਕਰਮ ਸੰਚਿਤ, ਪਰਾਲਬਧ ਅਤੇ ਕਿਰਿਆਮਾਨ ਕਰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਅੰਦਰ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ ਟਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿਤ ਅਤੇ ਅਹੰਭਾਵ ਹਨ।

ਕਤਿਕ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਗੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਓਪਰੋਕਤ ਫੁਰਮਾਨ ਅੰਦਰ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਜਰੂਰ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇੰਦਰ ਨੇ ਗੌਤਮ ਤਪਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਉਪਰ ਲੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਾਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤਾ-

ਗੌਤਮੁ ਤਪਾ ਅਹਿਲਿਆ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤਿਸੁ ਦੇਖਿ ਇੰਦ੍ਰੁ ਲੁਭਾਇਆ॥
ਸਹਸ ਸਰੀਰ ਚਿਹਨ ਭਗ ਹੁਏ ਤਾ ਮਨਿ ਪਛੋਤਾਇਆ॥

ਅੰਗ - 1344

ਇਸ ਕੀਤੇ ਕੁਕਰਮ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਤਦਾ ਹੋਇਆ ਇੰਦਰ ਰੌਦਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ -

ਸਹੰਸਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰੁ ਰੋਆਇਆ॥ ਪਰਸ ਰਾਮੁ ਰੋਵੈ ਘਰਿ ਆਇਆ॥ ਅਜੈ ਸੁ ਰੋਵੈ ਭੀਖਿਆ ਖਾਇ॥

ਐਸੀ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥ ਅੰਗ - 953

ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਜਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ -

ਆਪੀਨੈ ਭੋਗ ਭਗਿ ਕੈ ਹੋਇ ਭਸਮਿਝਿ ਭਉਰੁ ਸਿਧਾਇਆ॥

ਵਡਾ ਹੋਆ ਦੁਨੀਦਾਰੁ ਗਲਿ ਸੰਗਲੁ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ॥

ਅਗੈ ਕਰਣੀ ਕੀਰਤਿ ਵਾਚੀਐ ਬਹਿ ਲੇਖਾ ਕਰਿ ਸਮਝਾਇਆ॥

ਥਾਉ ਨ ਹੋਵੀ ਪਉਦੀਈ ਹੁਣਿ ਸੁਣੀਐ ਕਿਆ ਰੁਆਇਆ॥

ਮਨਿ ਅਧੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ॥

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗੁ॥ ਅੰਗ - 135

ਪਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੋਗ ਜੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗੁ॥ ਅੰਗ - 135

ਰਾਮ ਨਾਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਵਿਛੋੜੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਉੜੇ ਹੋਏ ਗਏ ਜਿਤੜੇ ਮਾਇਆ ਭੋਗੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਜਿਨੇ ਵੀ ਮਾਇਆਵੀ ਭੋਗ ਸੁਖਦਾਈ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਪਲ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਿਚੁ ਨ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ਕਿਸ ਥੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਉਸ ਦੁਖੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਐਸਾ ਵਿਚ ਵਿਚੋਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਦੁਖ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੋਜ ਰੋਇਆ ਜਾਵੇ।

ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰਿ ਸੰਜੋਗੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਦੁਖੀ ਜੀਵ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪੁਰ ਸੰਜੋਗ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਿਧਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਤਰਹਿ ਸਭਿ ਬਿਓਗੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਜੇ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪਰਮੇਸਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਉਤਰ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੀ ਮੋਚੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਇਸ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਬੰਦੀ ਛੋਡ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਕੇ ਰੱਖ ਲੋ।

ਕਤਿਕ ਹੋਵੈ ਸਾਧਸੰਗੁ ਬਿਨਸਹਿ ਸਭੇ ਸੋਚੁ॥ ਅੰਗ - 135

ਕਤਿਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਸਾਧ ਸੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਝੋਰੇ ਫਿਕਰ ਮੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ -

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ

ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ॥

ਅੰਗ - 642

ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਦੋਂ ਸੰਚਿਤ ਕਰਮ ਫਲ ਦੇਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ -

ਪੁਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰੁ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ॥

ਮਿਟਿਓ ਅਧੋਰੁ ਮਿਲਤੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕ

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ॥

ਅੰਗ - 204

ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਜੋ ਸੁਰਤ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੁਤੀ ਪਈ ਹੈ ਉਹ ਜਾਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰਤ ਜਾਗ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(-----)

ਭਾਈ ਮਨਮੁਖ ਜੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਸ਼ਾਨ.....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਪੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥ ਅੰਗ - ੨੫੯
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ ਅੰਗ - ੨੬੯
ਧਾਰਨਾ - ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖੇ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ਜੀ।

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪੁਕਾਰਾ ॥
ਅੰਗ - ੬੦੦

ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥
ਮੁਸਨਹਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ ॥
ਸੁਨੇ ਨਗਰਿ ਪਰੇ ਠਗਹਾਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੨
ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥
ਖੇਦੁ ਕਰਹਿ ਅਰੁ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤਾਵਹਿ
ਆਇਓ ਸਰਨਿ ਤੁਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਹੀ ॥
ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟਿ ਜਾਹੀ ॥ ੨ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥
ਸੰਤੀ ਮੰਤੁ ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥
ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ
ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੬
ਧਾਰਨਾ - ਪਿਆਰੇ ਜਿੱਤ ਲਏ ਮਹਾਂ ਬਿਖਾਦੀ,
ਸਬਦ ਕਮਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਆਪ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ
ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਸਸ਼ੋਭਤ ਓ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਚਾਹੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ
ਹੈ, ਚਾਹੇ ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਸੁਖੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ
ਦੁਖੀ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹੈ, ਇਕ ਤਾਂ
ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇੱਕ ਹੋਸ਼ ਵਾਲੇ
ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਚੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਪਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਪਰ ਇਹ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਰਹੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ
ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਜੁੱਸੇ
(ਸਰੀਰ) ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਚੋਰ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ
ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਪਿਆਲੇ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ

ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੇ। ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਝੁੰਮਾਂ ਆਉਣ ਲੱਗ
ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਖੇੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਊਠਤ ਸੁਖੀਆ ਬੈਠਤ ਸੁਖੀਆ ॥
ਭਉ ਨਹੀ ਲਾਗੈ ਜਾਂ ਐਸੇ ਬੁਝੀਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੩੬

ਉਠਦਾ ਬੈਠਦਾ, ਸੌਂਦਾ ਜਾਗਦਾ, ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ, ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ
ਵਿਚ ਹੀ, ਸੁੱਖ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਨੇ
ਸੁੱਖ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਐਸੇ ਪਹਿਰੂਆ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ
ਨਸ਼ਾ ਪਿਲਾ ਦਿਤਾ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ। ਅੱਖਾਂ ਰਾਖੀਆਂ ਸੀ, ਕੰਨ ਰਾਖੇ
ਸੀ, ਨੱਕ ਰਾਖਾ ਸੀ, ਜ਼ੁਬਾਨ ਰਾਖੀ ਸੀ, ਸਪਰਸ਼ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ
ਰਾਖੀਆਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਪਿਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ
ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਿਹੜਾ ਆਫੀਸਰ ਸੀ ਮਨ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਪਿਲਾ
ਦਿੱਤਾ, ਨਸ਼ਾ ਵੀ ਐਨਾ ਪਿਲਾਇਆ ਕਿ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਸਾਲ
ਦਾ ਉਤਰਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਲਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੜੀ
ਤਕਲੀਫ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਸਦਾ
ਵਾਸਤੇ ਅਮਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ -

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੀਵੈ ਅਵਰੁ ਸੋ ਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੨੮੭

ਅਮਰੁ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਾਲ ਬੁੱਲ੍ਹ ਲਾ
ਲਵੇ ਪਰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਲੇ-
ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਐਨਾ ਫਿਸਲਾਉਂਦੇ ਨੇ ਬੰਦੇ
ਨੂੰ, ਐਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮਨ ਵਰਗਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।
ਹੋਛੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੈਨਹੁ ਨੀਦ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਵਿਕਾਰ ॥
ਸੁਣਣ ਸੋਏ ਸੁਣਿ ਨਿੰਦ ਵੀਚਾਰ ॥
ਰਸਨਾ ਸੋਈ ਲੋਭਿ ਮੀਠੈ ਸਾਦਿ ॥
ਮਨੁ ਸੋਇਆ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਦਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੮੨

ਮਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਮਾਇਆ ਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ
ਸੁਲਾ ਦਿੱਤੇ, ਹੁਣ ਆਪ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ
ਕਹਿੰਦੇ -

ਪੰਚ ਪਹਰੂਆ ਦਰ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਤਿਨ ਕਾ ਨਹੀ ਪਤੀਆਰਾ ॥
ਅੰਗ - ੩੩੬

ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਬਾਹਰ
ਹੀ ਬਾਹਰ ਦੇਖਦੇ ਨੇ, ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੱਕ ਨਹੀਂ
ਪਹੁੰਚਦੇ। ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥
ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮੁ ॥
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੩

ਐਨਾ ਅਨੰਦ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ
ਸਕਦਾ।

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੁੰਗੈ ਗੁੜੁ ਖਾਇਆ ਪੁਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਅੰਗ - ੨੩੪

ਕੀ ਦਸ ਦਏਗਾ ਗੁੰਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਉਸ ਕੋਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜੋ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਹਦੇ ਤੱਕ ਇਹ ਪਹੁੰਚਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਅਰ ਵੱਡੇ ਕਿੰਨੇ ਨੇ, ਸਖਤ ਕਿੰਨੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਟੋਲ੍ਹਣਾ ਔਖਾ ਹੈ।

ਕਰੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਫਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁੱਟਦੇ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲੋਭ ਸੁੱਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰੋਧ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਾਮ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੋਹ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਉਪਰ ਪੰਜੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮਨ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਮਤੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਸ਼ੇ ਉਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਉਹ। ਔਖਾਂ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਰਾਖਾ ਕੌਣ ਹੋਏਗਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕਰ -

ਰਾਖੁ ਪਿਤਾ ਪੁਛ ਮੇਰੇ ॥

ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਨੁ ਸਭ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੫

ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਖਾਲੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ 'ਚ ਗੁਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ -

ਪੰਚ ਬਿਖਾਦੀ ਏਕੁ ਗਰੀਬਾ ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੫

ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਕੋਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਤਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਤਸੀਹੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਕੁਛ ਮੈਂ ਕਰਿਆ, ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਕਰਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਵੀ ਕਰੀ। ਵੇਦ ਪਾਠ ਵੀ ਸੁਣੇ, ਨਿਤਨੇਮ ਵੀ ਕਰੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰੇ, ਦਾਨ ਵੀ ਕਰੇ, ਤਪ ਵੀ ਕਰੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਜਿੰਨੇ ਨੇਕ ਕੰਮ ਸੀ ਸਭ ਕਰੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਘਟਦੇ ਨਹੀਂ ਵਧਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਓਸਨੂੰ ਜਿਹੜੇ-ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰੇ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਉਹ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤਾ -

ਕਰਿ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਅਨਿਕ ਬਹੁ ਭਾਤੀ

ਛੋਡਹਿ ਕਤਹੂੰ ਨਾਰੀ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਕਿ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਪੂਰਾ ਮਹਾਤਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਨੱਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਡਰਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ -

ਏਕ ਬਾਤ ਸੁਨਿ ਤਾਕੀ ਓਟਾ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਮਿਟ ਜਾਹੀ ॥

ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਓਹਦੀ ਓਟ ਲੈ ਲਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਓ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰੀਆਂ ਹੋ ਪ੍ਰਭੂ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਰਮ ਦੇ ਉਤੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਕੋਈ ਸੇਵਾ, ਗਰੀਬ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਦਾਨ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੇਕੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਕੋਈ ਦਇਆ ਕਰੀ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਖਿਮਾ ਕਰੀ ਹੋਈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚਿਝਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਦਇਆ ਚਿਝਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਉਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਇਹ ਕਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੇ। ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ, ਮੈਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਂਦਾ, ਮੁਕਦੱਮੇ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰਦਾ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਭਾਲਦਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ, ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ ਦੇ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਧੀਰਜ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਬਚ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪੰਜ ਚੋਰ ਕੁਛ ਕਹਿ ਸਕਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ।

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਸੰਤ ਮਿਲੇ ਮੋਹਿ ਤਿਨ ਤੇ ਧੀਰਜੁ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ, ਉਹ ਵੀ ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਾਈ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਾਇਆ, ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ, ਹੋਰ ਮੇਰੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਲੋਭ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੰਤਰ ਸਾਂਭ ਲਏਗਾ, ਸ਼ੇਰਨੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਰਤਨ 'ਚ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ 'ਚ ਗਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਫੌਲਾਦ 'ਚ ਪਾ ਦਿਓ, ਸਟੀਲ 'ਚ ਪਾ ਦਿਓ, ਗਲੀਆਂ ਕਰ ਦਏਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ਾਬ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਖੇ ਹੋਏ ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਰਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਟਿਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਬੜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ। ਲੋਕਿਨ ਬਹੁਤ ਵਿਰਲੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਉਹ ਮੰਤਰ ਕਿਹੜਾ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਮਹਾਤਮਾ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ, ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਅੱਧ ਨੂੰ। ਉਹਨੂੰ ਦਸ ਦੇਣ ਤਾਂਦਸ ਦੇਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੰਤਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ? ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਮਿਲਿਆ। ਸੋ ਉਹ ਮੰਤਰ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਤੀ ਮੰਤੁ ਦੀਓ ਮੋਹਿ ਨਿਰਭਉ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੰਤਰ ਮੈਨੂੰ

ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਫੇਰ ਮੈਂ ਮੰਨਿਆ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖ ਲਿਆ ਉਸਨੂੰ, ਮੇਰੇ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ -

ਜੀਤਿ ਲਏ ਓਇ ਮਹਾ ਬਿਖਾਦੀ ਸਹਜ ਸੁਹੇਲੀ ਬਾਣੀ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਹੁਣ ਜਿੱਤ ਲਏ ਉਹ, ਹੁਣ ਸਹਿਜ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬਾਣੀ ਸੁਹੇਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁਣ ਹਾਏ ਪੁਕਾਰ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ

ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਜਿੱਤਦੇ ਸਾਰ ਸਾਡੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਲਗਦੀ ਸਾਰ ਸਾਡੇ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅੰਦਰ।

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੯੫੪

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੯੪੭

ਇਹ ਕੇਵਲ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪੜ੍ਹਦਾ ਲਹਿ ਗਿਆ। ਸੱਪ ਦਾ ਭਰਮ ਓਨਾ ਚਿਰ ਸੀ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਭਰਮ ਚੁੱਕ ਗਿਆ, ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਸੀ ਪਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਰਬੜ ਦਾ ਸੱਪ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਬੰਦਾ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿਨੇ ਵੀ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾੜੀ-ਮਾੜੀ ਹਰਕਤ ਕਰਾਈ ਜਾਓ, ਡਰ ਜਾਏਗਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਿੱਚ ਚਾਬੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਤੋਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੰਦਾ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੋਰਾ ਜਿੰਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਰਕ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਚਾਬੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਸੈਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਸਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਕਲੀ ਹੈ। ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚੀਂ ਰੱਬ ਦੇਖਣਾ ਐਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ! ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਦੇਖਦਾ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇ ਹਜ਼ਾਰ ਜਨਮ ਲੱਗ ਜਾਏ, ਚਾਹੇ ਲੱਖ ਲੱਗ ਜਾਏ। ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਨਮ 'ਚ ਦਿਖਾ ਦੇਵੇ। ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ -

.....ਪਾਇਆ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੬

ਨਿਰਬਾਣ ਪਦ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰ ਵਕਤ ਰਹਿਣਾ। ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਸੋ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਤੇ ਉਹਦਾ ਨਿਹਚਾ ਆ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਲਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਕਮਾਵੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਨੇ ਫੇਰ ਕਮਾਵੇ, ਫੇਰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਫੇਰ ਪੰਜ ਚੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਡਰ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ?

ਕਹਿੰਦੇ ਮਰਦੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਆਗਿਆ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕ੍ਰੋਧ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਮੇ ਗੁਣੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਤਾੜਿਆ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ, ਸੁਸਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਲੋਭ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਓ। ਮੇਰਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਓ। ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਐਨਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਓ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਆਸ ਖਾਲੀ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਮੋਹ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰੋਗੇ, ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਆਪੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਮਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਹਬਾਜੀ ਨਹੀਂ ਝੱਲਦਾ ਫੇਰ ਉਹ -

ਜੋ ਜਨੁ ਨਿਰਦਾਵੈ ਰਹੈ ਸੋ ਗਨੈ ਇੰਦ੍ਰੁ ਸੋ ਰੰਕੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੩

ਸਵੈਮਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਪਿਆਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਝੁੰਮਣੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਚੀਜ਼। ਦਿੱਬਯ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਆਪਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਲੰਕਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਰਤ ਨਾ ਰੱਖਿਆ, ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ। ਬੜਾ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਸੀ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਪਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ worthless ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਉਸਨੇ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਘਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਸਾਇਕਲ ਤੇਜ਼ ਚਲਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫੇਰ ਬੱਸ ਤੇਜ਼ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਕਾਰ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਮੰਜਲ-ਏ-ਮਕਸੂਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਦੱਸ ਉਹਨੂੰ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ? ਜਿਹੜਾ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ -

ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ

ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੁਪ ਦਿਖਾਈ ॥

**ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ ॥**

ਅੰਗ - ੪੪੨

ਪਰ ਐਸਾ ਪੁਰਖ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇੱਕ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨਿਆਂ 'ਚ ਹੋਏਗਾ? ਵਿਚਾਰ ਨਾ ਸੁਣਿਓ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ। ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਖਰਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕਾਈ, ਦਹਾਈ, ਸੈਂਕੜਾ, ਹਜ਼ਾਰ, ਲੱਖ, ਦਹ ਲੱਖ, ਕਰੋੜ, ਦਹ ਕਰੋੜ, ਅਰਬ, ਦਹ ਅਰਬ, ਖਰਬ; ਹੁਣ ਇਹਨੂੰ ਫੇਰ ਖਰਬ ਨਾਲ ਜ਼ਰਬ ਦੇ ਦਿਓ; ਉਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਫੇਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜ਼ਰਬ ਦੇ ਦਿਓ। ਕਹਿੰਦੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਖਰਬ-ਖਰਬ ਵਿੱਚੋਂ, ਸ਼ੇਸਟ ਗੁਰੂ ਇੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ -

ਲਾਖ ਲਾਖ ਲਾਖ ਕਈ ਕੋਰੈ ਕੋ ਹੈ ਐਸੇ ਬੀਚਾਰੈ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੦੨

ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਬਾਦੀ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਪਾਂਡਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਬੰਦੇ ਆਏ ਨੇ, ਐਨੇ ਬਣੇ ਨਹੀਂ ਅਜੇ। ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਹਿਸਾਬ ਕੱਢਦੇ ਨੇ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਫਾਰਮੂਲਾ ਹੈ ਆਬਾਦੀ ਦਾ, ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਵੱਡਾ ਯੁੱਧ ਨਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਬਿਮਾਰੀ ਨਾ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਦੱਸ ਦੇਣਗੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਐਨੀ ਅਬਾਦੀ ਸੀ। ਸੂਦ ਦਰ ਸੂਦ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫਾਰਮੂਲਾ ਆਬਾਦੀ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਲਈ ਜਾਓ, ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ, ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਲੰਘ ਗਏ ਹੁਣ ਤੱਕ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਲੈ ਜਾਓ, ਜਦ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ। ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਆਏ ਨੇ। ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਹੁਤ ਆਏ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ, ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਆਉਣੇ ਹੀ ਆਉਣੇ ਨੇ। ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤਦ ਤੱਕ ਆਉਣੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸਤਿਜੁਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਲਾਖ ਲਾਖ ਲਾਖ ਕਈ ਕੋਰੈ ਕੋ ਹੈ ਐਸੇ ਬੀਚਾਰੈ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੦੨

ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ ਕਿ ਐਸਾ ਕੋਈ ਆਇਆ ਹੈ?

ਸੋ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ, ਐਸੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ, ਕੋਈ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਵੀ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਨ ਖੁਬੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਨੇ ਦੱਸੀਆਂ ਨੇ।

**ਧਾਰਨਾ - ਨਿਰਵੈਰ ਨਿਰਾਲਾ ਜੀ,
ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖ ਅਗੰਮ ਹੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰਖੁ ਅਗੰਮੁ ਹੈ ਨਿਰਵੈਰੁ ਨਿਰਾਲਾ।**

**ਜਾਣਹੁ ਧਰਤੀ ਧਰਮ ਕੀ ਸਚੀ ਧਰਮਸਾਲਾ।
ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੁ ਲੁਣੈ ਫਲ ਕਰਮ ਸਮਾਲਾ।
ਜਿਉ ਕਰਿ ਨਿਰਮਲੁ ਆਰਸੀ ਜਗੁ ਵੇਖਣਿ ਵਾਲਾ।
ਜੇਹਾ ਮੁਹੁ ਕਰਿ ਭਾਲੀਐ ਤੇਹੋ ਵੇਖਾਲਾ।
ਸੇਵਕ ਦਰਗਹ ਸੁਰਖਰੂ ਵੇਮੁਖੁ ਮੁਹ ਕਾਲਾ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੪/੧

ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਹੁੰਚੇ, ਬੜੇ ਖਿਆਲ ਚਲਦੇ ਨੇ, ਬੜੇ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਸੀ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਮਿਲੇ ਹੀ ਬੜੀ ਦੇਰ 'ਚ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਅੱਜ ਦੇ ਜੋ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਪੀਰ ਗੋਮੰਤੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉਥੇ ਆਸਣ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਗੋਮੰਤੀ ਦਰਿਆ ਦੇ। ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਰੇਣ ਸੀ। ਬਈ ਜਦ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਗਏ ਨੇ, ਉਹਨੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ ਰੇਣ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਐਨੀ ਛੇਤੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਧੂਓ! ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਜੇ ਮੈਂ ਉੱਠ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ 'ਚ ਸ਼ੰਕਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਤੇਜ਼ ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਿਆ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦਾ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰ 'ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਥੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਨਾਨਕ! ਤੈਨੂੰ ਜਿਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਆਪ ਦਾ ਇਹ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਨਿਗੁਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਗੁਰਾ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਉਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਮੈਂ ਨਿਗੁ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੀ, ਕੋਈ ਐਸਾ ਨਹੀਂ -

ਬੀਜਉ ਸੂਝੈ ਕੋ ਨਹੀ ਬਰੈ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੯੩੬

ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਸੋ ਆਪ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੱਸਣਾ ਹੈ, ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਕਿ ਸੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ 'ਚ, ਜਾਂ ਤੇਰ੍ਹਵੇਂ 'ਚ ਜਾਂ ਪੰਦਰਵੇਂ 'ਚ, ਜਾਂ ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੀ, ਆਪੇ ਹੀ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਸਰੂਪ ਹੋਇਆ ਓਅੰਕਾਰ। ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਮੇਰੀ ਸਤਿ ਸੀ, ਹੁਣ ਵੀ ਸਤਿ ਹੈ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਹੋਇਆ, ਆਤਮ ਸਰੂਪ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਰਤਾ ਬਣਿਆ ਆਪ ਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿਤੋਂ, ਨਾ ਤੱਤ ਲੈਣ ਦੀ, ਨਾ ਮਾਇਆ ਤੇ ਨਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ, ਨਾ ਮਹਿ ਤੱਤ। ਆਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ -

ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੁ ਹੈ ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੬

ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰਨ ਹਾਂ, ਖੁਦ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਲਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਾਇਆ ਵੀ ਸੀਗੀ, ਜੀਵ ਵੀ ਸੀਗਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵੀ ਸੀ, ਤਿੰਨ ਸੀਗੇ। ਤਿੰਨ ਅਨਾਦੀ ਨੇ, ਭਰਮ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ ਸੰਸਾਰ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਛੁੱਟੀਏ। ਸੋ ਕਰਤਾ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਆਪ ਹੀ ਹਾਂ।

**ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥
ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥**

ਅੰਗ - ੪੬੩

ਮੈਂ ਹੀ ਮਾਇਆ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੀ ਜੀਵ ਬਣਾਏ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ ਬਣੇ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਲੇਕਿਨ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਾਇਆ ਪਈ ਹੈ ਜੀਵਾਂ 'ਤੇ। ਇਹ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਛੁਟ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਬਣੀ ਹੈ, ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਏਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਦੱਸ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਛਾਇਆ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਹ ਪੰਜ ਤੱਤ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਸੂਰਜ, ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਦ, ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਰਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਖੰਡ, ਨਾ ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ, ਨਾ ਹਵਾ, ਨਾ ਪਾਣੀ, ਨਾ ਅੱਗ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਲਦਾ ਸੀ, ਜਿਹਨੂੰ ਲੋਕ ਸੁੰਨ ਅਵਸਥਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸੁੰਨ ਜ਼ੀਰੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸੀਗਾ ਸਭ ਕੁਛ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਵਰਤਾਅ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘਟ-ਘਟ 'ਚ ਆਪੇ ਹੀ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜੇ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹਦੀ ਕਿਸੇ ਹੱਡੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਲੇਕਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇ। ਫੇਰ ਦੱਸ ਦੇਵੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਬਣਾਏ ਨੇ ਮੇਰਾ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ, ਕੋਈ ਰਾਕਸ਼ਸ, ਕੋਈ ਦੈਂਤ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿੱਚ ਖੇਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਾਲ ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੇ ਉਤੇ ਕਰੇਗਾ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ, ਰਚਨਾ ਜਿੰਨੀ ਹੈ ਕਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਏਗੀ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਨੇਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਹਸਤੀ ਹਾਂ। ਜ਼ੀਰੋ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਛ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਆਪੇ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸਾਇੰਸ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਉਂਤ ਹੈ ਸਾਰੀ, ਜਿੰਨੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਚਨਾ ਰਚੀ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਉਂਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ 'ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਨਿਰਗੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਉਹ ਅੱਖ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਦੂਸਰਾ ਮੈਂ 'ਗੁਰ' ਹਾਂ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ 'ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ, ਨਦਰਿ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੇਲਣਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੇਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਜੀਵ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ

ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੋਹਰ ਲਾ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ!

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥

ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥ ਅੰਗ - ੧

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਜੇ ਇਸ ਮੰਤਰ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਿਆਏਗਾ, ਜਿਸਨੂੰ 'ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਕਰੇਗਾ, ਸਮਝ ਕੇ, ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਜੋੜੇਗਾ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਅਵਸ਼ ਆਏਗਾ। ਉਹਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ! ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਕੀ ਦੇਈਏ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੀ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫੇਰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਮੰਤਰ ਹੱਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਵਾਹਿ-ਵਾਹਿ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ, ਵਿਸਮਾਦਕ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ। ਜੀਵ ਪੂਰਨ ਅਨੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਝੁੰਮਣੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ 'ਗੁਰੂ' ਭੋਜਿਆ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਗੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਏ ਨੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਉਹ ਪੂਰੇ ਨੇ। ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਤੇ ਔਗੁਣ ਬਖਸ਼ ਦਏਗਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਤਿਗੁਰ,
ਬਖਸ਼ੇ ਔਗੁਣਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ।**

**ਸਤਿਗੁਰ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ ਗੁਣ ਕਰਿ ਬਖਸੈ ਅਵਗੁਣਿਆਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਵੈਦੁ ਹੈ ਪੰਜੇ ਰੋਗੁ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ।
ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰਦੇਉ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਦੁਖਿਆਰੇ।
ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਵੈਰੁ ਹੈ ਨਿੰਦਕੁ ਦੇਖੀ ਬੇਮੁਖ ਤਾਰੇ।
ਗੁਰ ਪੂਰਾ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਮ ਡਰੈ ਉਤਾਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ ਵਡੇ ਅਜਾਣ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਾਰੇ।
ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਗੁ ਜਾਣੀਐ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਅੰਪਲੇ ਉਧਾਰੇ।
ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ ੨੬/੧੯

ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਇਹ ਗੁਣ ਹੋਣ, ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਨੇਕੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨੇਕੀ, ਸਾਡੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ ਸਾਡੇ 'ਚ ਨੇਕੀ ਹੈ ਇਹ ਹਉਮੈ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਵੈਦ ਹੈ, ਅਧੂਰਾ ਵੈਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਹਉਮੈ ਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਦਵਾਈ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੫੩੮

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ। ਫੇਰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਦਰੋਂ ਚਸ਼ਮਾ ਜਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ

ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਚੱਲ ਪਈ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਰਾਵਣ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੜੀ ਦੇਰ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪੱਖ ਦੇਖਿਆ ਹੈ। ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਲੈ ਗਿਆ, ਸਾਡਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਰੋਧ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪੈ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡਦੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰੋੜਾਂ ਹੋ ਗਏ। ਉਹਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਮਾੜਾ ਹੀ ਮਾੜਾ ਕਹਾਂਗੇ। ਪਰ ਰਾਮਾਇਣ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਫੌਜ ਆਈ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਰਾਸ਼ਨ ਪਾ ਦਿਓ। ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਦੋਂ ਮੁੱਕ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਟਾਪੂ ਤੋਂ ਮੰਗਾਇਆ। ਫੇਰ ਜਦ ਲਛਮਣ ਜੀ ਦੇ ਬਰਛੀ ਲੱਗੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਹਨੇ ਆਪਣਾ ਵੈਦ ਭੇਜਿਆ। ਫੇਰ ਚੰਗਾ ਚਰਿੱਤਰ ਹੀ ਸੀ। ਸੀਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮਹੀਨੇ ਰਹੀ, ਕੇਵਲ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸੀ। ਕੋਈ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਹਰਕਤ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਨਹੀਂ ਓਸਨੇ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੱਖ ਉਹਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਰਾਕਸ਼ਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਾਤ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ ਤੇ ਦਸ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਜਾਣੂ ਸੀਗਾ ਉਹ। ਦਸ ਸਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਹਦੇ। ਬਹੁਤ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਉਹ। ਜਦੋਂ ਰਾਵਣ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦਰ ਜੀ ਨੇ ਲਛਮਣ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਜਾਹ, ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਹੋਣਾ ਉਸਦਾ ਜਿਥੋਂ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਸੁਕਾਇਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਮਰਿਆ। ਇਹ ਮਥਿਹਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹਦੀ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ, ਮਨ ਦੀਆਂ, ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦੁ ਨਾਮੁ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੪

'ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਵੈਦੁ ਹੈ ਪੰਜੇ ਰੋਗ ਅਸਾਧ ਨਿਵਾਰੇ।' ਆਹ ਪੰਜ ਰੋਗ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ, ਇਹਨੂੰ ਅਸਾਧ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਹੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਮਿਲਦੇ ਨੇ- 'ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰੁਦੇਉ ਹੈ ਸੁਖ ਦੇ ਮੇਲਿ ਲਏ ਦੁਖਿਆਰੇ।' ਸੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਫੇਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹਦਾ ਵੈਰ। ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਵੈਰ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਵੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਬਾਣ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਣ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਛੇਹ ਸੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ, ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ 'ਚ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਈ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਫੇਰ ਬਾਣ

ਮਾਰਿਆ, ਫੇਰ ਉਹਦਾ ਉਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ ਕੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ!

ਜੇ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰਿਆ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪਾਉਂਟੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਿੱਤਰ ਮਾਰਿਆ, ਤਿੱਤਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਬੇਮੁੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ, ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਚਾਹੇ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। 'ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਨਿਰਭਉ ਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਣ ਜਮ ਡਰੈ ਉਤਾਰੇ।' ਜਮਾਂ ਦਾ ਡਰ ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ-ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਫੇਰ ਜੰਮਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਡਰ ਨੂੰ ਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੈ, ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। 'ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ਹੈ ਵਡੇ ਅਜਾਣ ਮੁਗਧ ਨਿਸਤਾਰੇ।' ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ਸ ਵਰਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਵਰਗੇ, ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਅਣਜਾਣ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। 'ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਗੂ ਜਾਣੀਐ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਅੰਧਲੇ ਉਧਾਰੇ।' ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨੇ, ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ, ਭੈ ਦੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਚਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਨੂੰ -

**ਪਿੰਗਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ ॥
ਅੰਧਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁਤਿਆ ਗੁਰ ਭੋਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥
ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥**

ਅੰਗ - ੨੮੯

ਜਦੋਂ ਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੰਨ੍ਹੇ, ਬੋਲੇ, ਪਿੰਗਲੇ ਤਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। 'ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੇ।' ਜਿਹਦਾ ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਦਾ ਮਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤੋੜਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ।

**ਧਾਰਨਾ - ਸਾਂਈ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ,
ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤੋੜੇ ਸਤਿਗੁਰ।**

ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਨੇ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰੀ ਹੈ, ਜਦ ਸੁਖਸ਼ਮ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਮਾਇਆ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪੰਜ ਸੂਖਸ਼ਮ ਤੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਬਣੇ। ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਬਣਿਆ; ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਹਵਾ ਬਣੀ, ਰੂਪ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਣਿਆ, ਗੰਧ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਬਣੀ, ਰਸ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਬਣਿਆ। ਇਹ ਫੇਰ ਸਥੂਲ ਤੱਤ ਬਣੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਣੇ। ਇਹ ਹਰੇਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਤਹਿ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਬੰਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ।

**ਸਿਧ ਨਾਥ ਅਵਤਾਰ ਸਭ ਗੋਸਟਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕੰਨ ਫੜਾਇਆ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੬/੨੧**

ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ, ਨਾਥਾਂ ਨਾਲ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਗੋਸਟ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੰਨ ਫੜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ। ਕੰਨ ਫੜਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਏ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬਾਤ ਦੱਸੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬੜੇ ਉਚੇ ਸੀਗੇ। ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ, ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪ ਦੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਚਾਨਣਾ

ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਆਪਾਂ ਕਰ ਲਈਏ ਗੱਲ। ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋਂ। ਜਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੇ ਸੀਗੇ ਇਹ ਸਵੈ ਸਰੂਪ 'ਚ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਜਾ ਕੇ। ਪੰਜ ਸਮਾਧੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਨੇ ਦੋ ਤਾਂ ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਤੇ ਦੋ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਰਾਜਮੇਧ ਸਮਾਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਵਿਕਲਪ-ਨਿਰਵਿਕਲਪ, ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ 'ਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ। ਯਾਨਿ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਰਕਤ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਫਰੀ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਜੇ ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਲ ਅਗਾਂਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਹੈ। ਉਹ ਜੀਵ ਤੱਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਜੀਵ ਤੱਤ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਪਛਾਣੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੪੧

ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ, ਆਤਮ ਤੱਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰ -

ਆਤਮਾ ਪਰਾਤਮਾ ਏਕੋ ਕਰੈ ॥

ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਮਰੈ ॥

ਅੰਗ - ੬੬੧

ਇੱਕ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਲਓ ਪਿਆਰਿਓ, ਇੱਕ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤੁਸੀਂ। ਏਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ। ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨਦਰ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ। ਉਹਦੀ ਨਦਰ ਮੰਗੇ ਇਸ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਇਥੇ ਰੁਕੇ ਨਾ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲੋ। ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ ਵਿੱਚ ਚੱਲੋ -

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੩

ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਖੁੰਝਗੀ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ 'ਚ ਆ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਤੂੰ ਸਹਿਜ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਸ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਅਨੰਦ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਐਸਾ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲਗੀ ਲਿਵਅੰਤਰ,
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਨੈ।**

ਮਹਾਰਾਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਸਾਰੇ, ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ, ਸਵੈ ਸਰੂਪ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਲ ਹੋਰ ਹੈ ਭਾਈ, ਉਥੇ ਮਿਹਰ ਦਾ, ਨਦਰ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵਰਤਣਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ -

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥

ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੮

ਕਹਿੰਦੇ ਉਥੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਆਦਮੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਉਮੈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਪਰ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ -

ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਏ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੯

ਇੱਕ ਬਣ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਹੈ ਕਿ ਰਾਮ ਕਬੀਰ ਹੈ। ਆਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ-ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ, ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਨਵੀਂ ਦੱਸੀ ਸਾਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਖੁੰਝੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਮੁਕਤ ਪਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰੁਕਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਇਥੋ।

ਬਾਬਰ ਕੇ ਬਾਬੇ ਮਿਲੇ ਨਿਵ ਨਿਵ ਸਭ ਨਬਾਬ ਨਿਵਾਇਆ।

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹਾ ਮਿਲਿ ਵਿਛੁੜੇ ਜੋਗ ਭੋਗ ਛਡਿ ਚਲਿਤੁ ਰਚਾਇਆ।

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੁ ਬੇਮੁਹਤਾਜੁ ਰਾਜੁ ਘਰਿ ਆਇਆ।

ਕਾਦਰ ਹੋਇ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰੇ

ਏਹ ਭਿ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਂਗੁ ਬਣਾਇਆ।

ਇਕਨਾ ਜੋੜ ਵਿਛੋੜਦਾ ਚਿਰੀ ਵਿਛੁਨੇ ਆਣਿ ਮਿਲਾਇਆ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚਿ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਆ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੬/੨੧

ਗੁਰੂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਲਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸਾਧਸੰਗ 'ਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਮਨਸੁਖ ਜੀ, ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਕਿ ਬੜਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਮਾਮੂਲੀ ਬੰਦਾ, ਬਹੁਤ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਸਿੱਧ, ਨਾਥ, ਜੋਗੀ ਉਥੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀਗੇ। ਮਛੰਦਰ ਇਹਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜਿਹਦਾ ਨਾਉਂ ਅਮਰੂ ਸੀ। ਲੇਕਿਨ ਠੀਕ ਹੈ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਸੁਆਸ ਤਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਲਏ ਪਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਮਨ ਅਜੇ ਮੈਲਾ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਮਰੂ ਰਾਜਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਏਸਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਪਦਮਨੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹਦਾ ਮਨ ਡੋਲ ਗਿਆ। ਇਹਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਕੰਦਰਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲੁਕਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੜ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ। ਗੋਰਖਨਾਥ ਬਾਲ-ਗੁੰਦਾਈ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮ-ਗਰਮੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਸਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਗੋਰਖ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਸੁੱਧ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਗੂ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਕਿੱਥੇ ਹੋਇਆ? ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਅਖੀਰ ਦੱਸਿਆ ਬਾਲਗੁੰਦਾਈ ਨੇ ਕਿ ਅਮਰੂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਵੜਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਰਾਣੀਆਂ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੰਕਾ 'ਚ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਸੰਗਲਾਦੀਪ 'ਚੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ, ਸੌਂ ਗਿਆ

ਸੀ ਸਰੀਰ 'ਚ।

ਜਾਗ ਮਛੰਦਰ ਜਾਗ ਗੋਰਖ ਆਇਆ।

ਸੋ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਚਰਚਾ ਸੁਣਦਾ ਸੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ। ਵਿਦਵਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥

ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੇ ਨ ਕਾਮ ॥

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥

ਅੰਗ - ੧੨

ਸਭ ਸਮਝ ਜਾਣਗੇ, ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਵੀ ਸਮਝ ਜਾਏਗਾ, ਪਰ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਨੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ! ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਵਰਤਾਂ ਵਗੈਰਾ 'ਚ ਫਸੇ ਪਏ ਓ, ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਦਾ ਵਰਤ ਰੱਖ ਲਓ, ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਪੂਜ ਲਓ, ਆਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀਆਂ ਨੇ। ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੁਕਤੀ ਕੇਵਲ ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਦੋ ਰਸਤੇ ਨੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਹੈ ਕੀੜੀ ਦਾ ਮਾਰਗ, ਇੱਕ ਹੈ ਪੰਛੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਜਿਹਨੂੰ ਬਿਹੰਗਮ ਮਾਰਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਦੋ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਦਰਖਤ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਵਾਸਨਾ ਆ ਗਈ ਕਿ ਫਲ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਤੁਰਨਾ ਹੈ, ਮੂਹਰੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਦਿਕਤਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਨੇ, ਮੂਹਰੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਨਾਲਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਗਿੱਠ ਕੁ ਚੌੜਾ ਉਹਦੇ 'ਚੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀੜੀ ਲੰਘ ਸਕਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਛੀ ਹੈ ਉਹਨੇ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨੀ ਹੈ ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਹੈ, ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਫਲ 'ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਰਸਤਾ ਹੈ ਨਾ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਓ ਇਹ ਕੀੜੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਸਤੇ ਤੁਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਨਮ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਿਹੰਗਮ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਸਤਾ; ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ,

ਪੁਛੇ ਬਰਮੇ ਨਾਰਦੇ ਨੂੰ।

ਜੈਸੇ ਚੀਟੀ ਕ੍ਰਮ ਕ੍ਰਮ ਕੈ ਬਿਰਖ ਚੜ੍ਹੇ,

ਪੰਛੀ ਉਡ ਜਾਇ ਬੈਸੇ ਨਿਕਟ ਹੀ ਫਲ ਕੈ।

ਜੈਸੇ ਗਾਭੀ ਚਲੀ ਜਾਤਿ ਲੀਕਨ ਮਹਿ ਧੀਰਜ ਸੈ,

ਘੋਰੇ ਦੌਰਿ ਜਾਇ ਬਾਇ ਦਾਹਨੇ ਸਬਲ ਕੈ।

ਜੈਸੇ ਕੋਸ ਭਾਰਿ ਚਲਿ ਸਕੀਐ ਨ ਪਾਇਨ ਕੈ,

ਆਤਮਾ ਚੁਤਰ ਕੁੰਟ ਧਾਇ ਆਵੈ ਪਲ ਕੈ।

ਤੈਸੇ ਲੋਗ ਬੇਦ ਭੇਦ ਗਿਆਨ ਉਨਮਾਨ ਪੱਛ,

ਗੰਮ ਗੁਰ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਅਸਬਲ ਕੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਬਿੱਤ ੪੦੪

ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਖੋ ਦੋ ਮੀਲ ਤੋਂ ਕੀੜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਵੇਂ

ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਦਮ ਪੱਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਜਾਂ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਪੰਛੀ ਨੇ ਇੱਕ ਦਮ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਗੱਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹੈ ਲੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਲੀਹੇ ਦੇ ਵਿੱਚ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਹੈ, ਕਦੇ ਏਧਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮੰਜਲ-ਏ-ਮਕਸੂਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੈਰੀਂ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਬੋਝ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇ, ਇੱਕ ਕੋਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੇ, ਜਿਹੜਾ ਚਤੁਰ ਹੈ ਕੋਈ ਸਵਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਜਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਵੇਦ ਨੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਕ੍ਰਿਆ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਆਹ ਵਰਤ ਰੱਖ ਲਓ, ਆਹ ਰੱਖ ਲਓ, ਔਹ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ, ਨਹਾ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿਓ। ਆਹ ਤੀਰਥ 'ਤੇ 'ਤੇ ਜਾਓ ਆਹ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਪੁਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਦਿਓ, ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਰਮ ਨੇ। ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲ ਚੌਲੀ ਪਾ ਦਿਓ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲਚੌਲੀ ਪਾ ਦਿਓ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਨਮਕ ਰੱਖ ਦਿਓ। ਖੋਹਲ ਬਣਾ ਦਿਓ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਕਰਮ ਨੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪਹੁੰਚਣ ਨੂੰ। ਕਹਿੰਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ -

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ

ਪਰਪੰਚੁ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੨੪

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪਰਪੰਚ ਦੇ ਵਿੱਚ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਲੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਗੁਰੁ ਲਾਗਾ ਤਬ ਜਾਨੀਐ ਮਿਟੈ ਮੋਹੁ ਤਨ ਤਾਪ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੪

ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਿਆ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਜੇ ਓਹੀ ਮੋਹ ਹੈ, ਓਹੀ ਤਿੰਨ ਤਾਪ, ਆਧੀ, ਬਿਆਧੀ, ਉਪਾਧੀ ਚਿੰਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਓਹੀ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ, ਓਹੀ ਲੋਭ ਹੈ, ਓਹੀ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ, ਓਹੀ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਨੇ, ਓਹੀ ਮਾਣ ਹੈ। ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤ, ਜੋਬਨ, ਪੰਜੇ ਠੱਗ। ਗੁਰੂ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੱਗਣਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੋਹ ਤੇ ਤਨ ਦੇ ਤਾਪ ਹਟ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਸੋ -

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ

ਪਰਪੰਚੁ ਕਰਿ ਭਰਮਾਈ ਹੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੨੪

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭਰਮਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਕਮਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਕਮਾ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

.....**ਉਜਾਰੇ ਦੀਪਾ ॥**

ਅੰਗ - ੮੨੧

ਫੇਰ ਹੋਏਗਾ ਕੀ? ਕਹਿੰਦੇ -

ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ

ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲੀ ਅਨੂਪਾ ॥

ਅੰਗ - ੮੨੧

ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਜਦੋਂ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਬਿਰਤੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੯

ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨੇ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ, ਦੂਜਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੇ, ੨੫ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ, ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ, ਫੇਰ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ, ਪੰਜ ਇਹਦੇ 'ਚ ਹਵਾਵਾਂ ਨੇ। ਪੌਣਾਂ ਨੇ, ਮਨ ਹੈ ਚਿੱਤ ਹੈ, ਬੁੱਧ ਹੈ, ਅਹੰਭਾਵ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਤੇ ਆਤਮਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ -

ਬਿਨਸਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਤਿਹ ਮੰਦਰਿ

ਰਤਨ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲੀ ਅਨੂਪਾ ॥

ਅੰਗ - ੮੨੧

ਹੁਣ ਕੋਠੜੀ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਪਮਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਆਤਮ ਤੱਤ ਦੀ ਕੋਠੜੀ 'ਚ ਇਹ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ, ਜਿਹਨੂੰ ਉਨਮਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਹਨ੍ਹੇਰੇ 'ਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਨੇ -

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੯

ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰ ਲਓ, ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਜੋ ਬੀਜਦੇ ਸਭ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕੈ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੧੪

ਕਰੋ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਤੂੰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਏਗੀ, ਫੇਰ ਗੜਬੜ ਹੋਏਗੀ। ਜਦੋਂ attitude of mind ਇਹ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਰਦਾ, ਤੂੰ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਫੇਰ ਇਹ ਕਰਮ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਇਹ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਕੇ ਫਲ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ -

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਕਾ ਮੂਲੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੯

ਕਰੋੜਾਂ ਕਰਮ ਕਰ ਲੈ ਇਹ ਬੰਨ੍ਹਣਗੇ, ਸੰਗਲ ਨੇ -

ਹਰਿ ਕੇ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਪੁਲੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੯

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਜਨ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਬਿਰਥੇ ਨੇ।

ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਜਨ ਧਿਆਵਹਿ ਤਰਣ ਕਉ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਕਰਮ ਧਰਮ ਅਨੇਕ ਕਿਰਿਆ ਸਭ ਉਪਰਿ ਨਾਮੁ ਅਚਾਰੁ ॥

ਅੰਗ - ੪੦੫

ਸਭ ਦੇ ਉਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਫੇਰ ਆਚਾਰ, ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵੱਢੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਘੱਟ ਤੋਲਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਆਚਾਰ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਲੰਘਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਆਦਮੀ ਖੱਟ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਛੇਈਂ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ -

ਫਲ ਕਾਰਨ ਫੂਲੀ ਬਨਰਾਇ ॥

ਫਲੁ ਲਾਗਾ ਤਬ ਫੂਲੁ ਬਿਲਾਇ ॥

ਗਿਆਨੈ ਕਾਰਨ ਕਰਮ ਅਭਿਆਸੁ ॥

ਗਿਆਨੁ ਭਇਆ ਤਹ ਕਰਮਹ ਨਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੭

ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਇਹ worthless ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਨਿਤਨੇਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਉਹ ਨਮਿਤ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਨਮਿਤ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗ ਲੱਗੀ ਰਹੇ, ਕਿਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ -

ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤਾਂ ਨੇ ਫਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਫਲਦੇ ਨੇ, ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ? ਕਿ ਫਲ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਫਲ ਲੱਗ ਗਿਆ -

ਜੈਸੇ ਬਨਰਾਇ ਪਰਫੁਲਤ ਫਲ ਨਮਿਤ,

ਲਾਗਤ ਹੀ ਫਲ ਪੜੁ ਪੁਹਪ ਬਿਲਾਤ ਹੈ ॥

ਫੁੱਲ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪੱਤੇ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ -

ਜੈਸੇ ਤ੍ਰੀਆ ਰਚਿਤ ਸਿੰਗਾਰ ਭਰਤਾਰ ਹੋਤਿ,

ਭੇਟਤ ਭਰਤਾਰ ਉਰ ਹਾਰ ਨ ਸਮਾਤ ਹੈ ॥

ਜਿਵੇਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਪਤੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇ। ਜਦ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਹਾਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਇਹ ਵੀ ਵਾਧੂ ਬੋਝ ਹੈ ਗਲ 'ਚ।

ਬਾਲਕ ਅਚੇਤ ਜੈਸੇ ਕਰਤ ਲੀਲਾ ਅਨੇਕ.....।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੪੦੫

ਜਦੋਂ ਬਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਛੋਟਾ, ਬੜੀਆਂ ਲੀਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਖੇਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਘਰ-ਬਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

.....ਸੁਚਿਤ ਚਿਤੰਨ ਭਏ ਸਬੈ ਬਿਸਰਾਤ ਹੈ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੪੦੫

ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਡੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੁਰਦਾ -

ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਇੱਟਾਂ ਦੇ। ਫੇਰ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਤੈਸੇ ਖਟ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੁਮ ਗਿਆਨ ਕਾਜ....।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੪੦੫

ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ, ਧਰਮ, ਪੂਜਾ, ਵਰਤ ਵਗੈਰਾ, ਤੀਰਥ ਵਗੈਰਾ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ, ਇਹ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਗਿਆਨ ਭਾਨ ਉਦੈ ਉਡ ਕਰਮ ਉਡਾਤ ਹੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਵਿੱਤ ੪੦੫

ਜਿਵੇਂ ਤਾਰੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਉਹ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣ ਲੈ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸਾਧਨ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗਾਈ ਜਾ, ਜੋ ਕਰਨਾ ਕਰੀ ਜਾਹ। ਗਲਾ ਰੱਬ ਨੇ ਵਧੀਆ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਗਾਉਂਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਅਸ-ਅਸ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਾ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਹੋਵੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ -

ਕੋਈ ਗਾਵੈ ਰਾਗੀ ਨਾਦੀ ਬੇਦੀ

ਬਹੁ ਭਾਤਿ ਕਰਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਭੀਜੈ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

ਅੰਗ - ੪੫੦

ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਭਿੱਜਦਾ। ਕਿਉਂ? -

ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ ਤਿਨਾ ਰੋਇ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੪੫੦

ਵਾਜੇ 'ਤੇ ਆ ਗਏ, ਭਾਵ ਆ ਗਿਆ ਅੰਦਰ। ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ temporary injection ਹੈ ਇਹ। ਸਦਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪੁਭਾਵਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੰਤ ਤਾਂ ਜਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਰੋਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਰੋਂਦੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਭਾਵ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਬਹੁਤ ਨਿਮਰਤਾ 'ਚ ਆ ਕੇ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਣ। ਵੈਸੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਜਿਨਾ ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਵਿਕਾਰੁ ਹੈ

ਤਿਨਾ ਰੋਇ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥

ਹਰਿ ਕਰਤਾ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਸਿਰਿ ਰੋਗੁ ਹਥੁ ਦੀਜੈ ॥

ਜਿਨਾ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਿਰਦਾ ਸੁਧੁ ਹੈ

ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਹਰਿ ਲੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੪੫੦

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਲੇਖੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਜੇ ਲੇਖੇ 'ਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਪੈਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਏ ਨਾਨਕਾ,

ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਭਗਵੰਤ।

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਛਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥

ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੩

ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ, ਚੰਗੀ ਕੁਲ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਚਤੁਰ ਐਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਬੋਲੀ

ਜਾਵੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੱਲ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਵੇ; ਕਰਨੀ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੂੰਹ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ, ਵਾਚ ਗਿਆਨੀ, ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਨ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰੋ ਨਹੀਂ ਰੁਮਕਦੀ। ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁੰਜਲਾਹਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਫਰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਨਿੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਈਰਖਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਕ੍ਰੋਧ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਨੇ ਅਜੇ ਆ ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਅਨੁਭਵ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬੜੀ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਗੱਲ -

ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਜਿਨੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਧਉਲੀ ਰਾਵੈ ਕੋਇ ॥

ਕਰਿ ਸਾਈ ਸਿਉ ਪਿਰਹੜੀ ਰੰਗੁ ਨਵੇਲਾ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੨੮

ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆਰ ਕਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ। ਕਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚੇ-ਵਿਚੇ ਕਰ ਲੈ, ਫੇਰ ਧਉਲੇ ਆਇਆਂ 'ਤੇ ਭਜਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਜਬ ਲਗੁ ਜਰਾ ਰੋਗੁ ਨਹੀ ਆਇਆ ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ ॥

ਜਬ ਲਗੁ ਬਿਕਲ ਭਈ ਨਹੀ ਬਾਨੀ ॥

ਭਜਿ ਲੋਹਿ ਰੇ ਮਨ ਸਾਰਿਗਪਾਨੀ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੫੯

ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਪਪੀਹਾ ਹੁਣ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਨਾ ਸਵਾਂਤੀ ਬੁੰਦ ਵਾਸਤੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਵਾਂਤੀ ਬੁੰਦ ਮੰਗ, ਨਾਮ ਦੀ ਬੁੰਦ ਮੰਗ ਲੈ। ਇੱਕ ਬੁੰਦ ਮਿਲ ਜਾਵੇ -

ਕਿਨਕਾ ਏਕ ਜਿਸੁ ਜੀਅ ਬਸਾਵੈ ॥

ਤਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਗਨੀ ਨ ਆਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੨੬੨

ਇੱਕ ਕਿਨਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਨਾਮ ਦਾ, ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ -

ਕਬੀਰ ਕੇਸੇ ਕੇਸੇ ਕੂਕੀਐ ਨ ਸੋਈਐ ਅਸਾਰ ॥

ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਕੇ ਕੂਕਨੇ ਕਬਹੂ ਕੇ ਸੁਨੈ ਪੁਕਾਰ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੨੯

ਕਦੇ ਤਾਂ ਸੁਣ ਹੀ ਲਏਗਾ, ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਦੋਂ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ -

ਦੂਜੈ ਬਹੁਤੇ ਰਾਹ ਮਨ ਕੀਆ ਮਤੀ ਖਿੰਡੀਆ ॥

ਬਹੁਤੁ ਪਏ ਅਸਗਾਹ ਗੋਤੇ ਖਾਹਿ ਨ ਨਿਕਲਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੯

ਐਨੇ ਤੇਰੇ ਫੁਰਨੇ ਫੈਲ ਜਾਣਗੇ, ਔਹ ਮੇਰਾ ਮੁੰਡਾ, ਔਹ ਮੇਰਾ ਦੋਹਤਾ, ਔਹ ਮੇਰਾ ਪੜੋਤਾ, ਔਹ ਮੇਰਾ ਪੋਤਾ, ਮੁਕਦੇ ਨੇ ਕਿਤੇ। ਗਿਣ ਲਓ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੌ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ, ਪੰਜ ਸੌ ਬੰਦੇ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮੇ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਸਹੁਰੇ, ਫੇਰ ਕਿੰਨਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਇਆ ਜੀ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਇਆ, ਹਰੇਕ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਮਨ 'ਚ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਦੀ ਗੱਲ ਮਨ ਨੇ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮਨ 'ਚ ਘਾਸੇ ਪੈ ਜਾਣੇ ਨੇ, ਹੁਣ ਭਜਨ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਥਾਂ ਰੋਕ ਲਿਆ, ਖੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਿਆਂ ਜ਼ਮਾਨਿਆਂ 'ਚ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਡੋਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਣੀ ਕੱਢਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੌਣ ਦੇ ਵਿੱਚ ਘਾਸੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੱਜ ਛੇਤੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਪਰ-ਉਪਰ ਚੁੱਕਣਾ ਪਰ ਭਾਰਾ ਡੋਲ ਉਪਰ ਚੁੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਘੜੀਸ ਕੇ ਕੱਢਦੇ ਸੀ ਹੁਣ ਜੇ ਉਪਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਹ ਉਂਗਲ ਕੁ ਥਾਉਂ ਚੌੜਾ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਦੜਕ ਦੇ ਕੇ ਫੇਰ ਗਿਰ ਪੈਣਾ ਉਹਦੇ 'ਚ, ਫੇਰ ਉਪਰ ਕਰਨਾ, ਡੋਲ ਨੇ ਛਲਕੀ ਜਾਣਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਜੇ ਬੁੱਝਾ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਜਪ ਲੈਮ ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ -

**ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥
ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ ॥**

ਅੰਗ - ੨੫੪

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਫੰਧਾ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾਮ ਜਪੇਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਤਾਂ ਠੀਕ ਕਹੀ ਹੈ ਤੇ ਐਸਾ ਵੀ ਬਚਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

**ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥
ਧੂ ਪੁਹਿਲਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥**

ਅੰਗ - ੩੩੭

ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸ਼ੋਰ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਦਾ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਬੀਜ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਏ ਲਗਨ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ। ਇਹਦੀ ਰੀਸ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ। ਜਵਾਨੀ 'ਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਧੱਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ। ਚੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਬਚ ਜਾਵੇ, ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬਚਾ ਲਿਆ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੰਘਾ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਸੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਚ ਸੁਣੀ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਹ ਦੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਸੱਤਰ ਦੀ। ਸੱਤਰ ਵਾਲਾ ਪਛਤਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਵਾਨੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ ਫਰੀਦ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਹਿ। ਕਹਿੰਦੇ ਫਰੀਦਾ! -

ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਧਉਲੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੇ ਚਿਤਿ ਕਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਚਿੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਵਾਨੀ 'ਚ ਮੰਨਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਨ, ਸੁਣੀ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਮਨ ਉਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਜੀ ਮੇਰਾ ਮਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ

ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ, ਉਪਰੋਂ-ਉਪਰੋਂ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਉਪਰਲੀ ਤਹਿ ਸਮਝੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਹਿ ਜੇ ਬਿਰਧ ਵੀ ਸਮਝ ਲਵੇ, ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦਾ, ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਦਾ, ਫੇਰ ਵੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ ਉਹਦਾ -

**ਫਰੀਦਾ ਕਾਲੀ ਧਉਲੀ ਸਾਹਿਬੁ ਸਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੇ ਚਿਤਿ ਕਰੇ ॥
ਆਪਣਾ ਲਾਇਆ ਪਿਰਮੁ ਨ ਲਗਈ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਏਹੁ ਪਿਰਮੁ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ ਇਹ ਵਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਜਿਹਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਮੁਰਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੱਡਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

**ਸੋ ਜੀਵਿਆ ਜਿਸੁ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਅਵਰੁ ਨ ਜੀਵੈ ਕੋਇ ॥
ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲਬੀ ਜਾਇ ॥ ਸਭੁ ਹਰਾਮੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੪੨

ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜਿਹੜਾ ਜੀਵਨ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਪਤ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇੱਥੇ ਵੀ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਲਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਰਾਮ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭ ਮੁਰਦੇ ਨੇ।

**ਤਿਨੁ ਤਿਨੁ ਮੇਲਿ ਜੈਸੇ ਛਾਨਿ ਛਾਈਅਤ ਪੁਨਿ,
ਅਗਨਿ ਪ੍ਰਗਾਸ ਤਾਸ ਭਸਮ ਕਰਤ ਹੈ ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਾ

ਜਿਵੇਂ ਡੱਕਾ-ਡੱਕਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਸਰਕੜੇ ਦਾ ਪੂਲਾ-ਪੂਲਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਿਆ, ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਠੋਕ-ਠੋਕ ਕੇ ਛੱਪਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ।

**ਸਿੰਘ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਾਲੂ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਾਲਕ ਰਚਤ ਜੈਸੇ,
ਲਹਿਰ ਉਮਗਿ ਭਏ ਧੀਰ ਨ ਧਰਤ ਹੈ ॥**

ਆਹ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੱਚੇ ਬਰੇਤੀ 'ਚ ਪੈਰ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਹੇਠਾਂ ਤੇ ਗਿੱਲਾ ਰੇਤਾ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਘਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਛੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਘਰ ਖੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

**ਜੈਸੇ ਬਨ ਬਿਖੈ ਮਿਲਿ ਬੈਠਤ ਅਨੇਕ ਮ੍ਰਿਗ,
ਏਕ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ ਗਾਜੈ ਰਹਿਓ ਨ ਪਰਤ ਹੈ ॥**

ਜਾਨਵਰ ਹਰਨ ਵਗੈਰਾ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਪਰ ਜੇ ਇੱਕ ਸ਼ੇਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਭਬਕ ਮਾਰ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਨੱਠ ਜਾਣਗੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਦੇ।

**ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸਬਦੁ ਅਰੁ ਸੁਰਤਿ ਧਿਆਨ ਗਿਆਨ,
ਪ੍ਰਗਟੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਸਗਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਗਲ ਰਹਤ ਹੈ ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਾ

ਜਿਹੜੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਗਿਆਨ ਦੀ ਧਿਆਨ ਦੀ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸ਼ਬਦ ਦੀ, ਜਦੋਂ ਪਿਆਰ ਆ ਗਿਆ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੇਰ ਇਹ ਬਿਰਤੀਆਂ ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ, ਰਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮਖਮੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ। ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਲੰਘਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਓ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆ ਜਾਓ।

ਧਾਰਨਾ - ਸ਼ਰਨ ਪੂਰਿਆਂ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆ ਜਾ, ਜਿੰਦੇ ਜੇ ਤੈਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ।

ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਪਿਆਰ ਕੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? -
ਲੋਗ ਕੁਟੰਬ ਸਭਹੁ ਤੇ ਤੋਰੈ ਤਉ ਆਪਨ ਬੇਢੀ ਆਵੈ ਹੋ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੁਟੰਬ ਦੀ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ। ਐਸਾ ਪਿਆਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਪਾਰ ਲੰਘਦਾ ਹੈ -

ਜੈਸੇ ਮਾਂਝ ਬੈਠੇ ਬਿਨੁ ਬੋਹਿਥਾ ਨ ਪਾਰਿ ਪਰੈ.....।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਜਹਾਜ਼ 'ਚ ਬੈਠੇ ਬਿਨਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀਦਾ।

ਪਾਰਸ ਪਰਸੈ ਬਿਨੁ ਧਾਤੁ ਨ ਕਨਿਕ ਹੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪਾਰਸ ਕਿਸੇ ਅਸ਼ਟ ਧਾਤੁ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਲੋਹੇ ਨੂੰ, ਤਾਂਬੇ ਨੂੰ, ਪਿੱਤਲ ਨੂੰ; ਉਹ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ।

ਜੈਸੇ ਬਿਨੁ ਗੰਗਾ ਨ ਪਾਵਨ ਆਨ ਜਲੁ ਹੈ,.....।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਪਹਿਲਾਂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਅਜੇ ਨਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਏ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਦਰਿਆ ਵਹਿੰਦੇ ਸੀ, ਨਾਲੇ ਵਹਿੰਦੇ ਸੀ ਉਥੇ ਵੀ ਲੋਕ ਟੱਟੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਣੀ ਹੈ ਉਹਦੇ 'ਚ ਕਿਸੇ ਸਾਡੇ ਮਲਮੂਤਰ ਨਾ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਕਲਜੁਗ ਆ ਗਿਆ, ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੱਲਾ ਇਹਨੇ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਕਰਿਆ। ਜਿੰਨੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਗੰਦ-ਮੰਦ, ਸੀਵਰੇਜ, ਨਾਲੇ ਗੰਗਾ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਨਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਥੇ ਕਿਰਮ ਹੀ ਕਿਰਮ ਨੇ, ਡਾਕਟਰ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਇੱਥੇ ਕੁਰਲੀ ਨਾ ਕਰਿਓ। ਇਹ ਕਿਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ, ਪੀਲੀਆ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਹੈਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਗੰਦ ਮੰਦ ਪੈ ਕੇ ਪਾਣੀ ਸਾਰਾ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਦੇ ਬੈਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਸੀਰ ਸੀ ਕਿ ਆਪੇ ਹੀ ਨਿਰਮਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਜੈਸੇ ਬਿਨੁ ਗੰਗਾ ਨ ਪਾਵਨ ਆਨ ਜਲੁ ਹੈ,
ਨਾਰਿ ਨ ਭਤਾਰੁ ਬਿਨੁ ਸੁਤਨ ਅਨਿਕ ਹੈ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਨਾਰ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੈਸੇ ਬਿਨੁ ਬੀਜ ਬੋਏ ਨਿਪਜੈ ਨ ਧਾਨ ਧਾਰਾ,
ਸੀਪ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੂੰਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਾ ਨ ਮਾਨਿਕ ਹੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਬਗੈਰ ਬੀਜ ਬੋਏ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪੌਦਾ ਨਹੀਂ ਉੱਗਦਾ -
ਸੀਪ ਸ੍ਰਾਂਤਿ ਬੂੰਦ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਾ ਨ ਮਾਨਿਕ ਹੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦ ਨਹੀਂ ਗਿਰਦੀ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਮਾਣਕ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ, ਮੋਤੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ।

ਤੈਸੇ ਹੀ ਚਰਨ ਸਰਨਿ ਗੁਰ ਭੇਟੇ ਬਿਨੁ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਮੋਟਿ ਜਨ ਨ ਜਨ ਕਰੈ॥
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ਪੜ੍ਹਦ

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਫੇਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਮਿਟਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਐਨੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਚੌੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਓ। ਮੰਦਰ ਜਾਂਦੇ ਓ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਣਾ, ਗਿਆਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਪੁਛਹੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਕੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੫੯
ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜਹਿ ਹਜਾਰ ॥
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆਂ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੩

ਅੰਧੇਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਟਣਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਰਾ ਡੁੱਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ego ਦੇ ਨਾਲ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਲਾਜ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ ਹਉਮੈ ਦਾ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਰਦਾ, ਹਉਂ-ਹਉਂ ਕਰਦਾ ਡੁੱਬਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ।

ਧਾਰਨਾ - ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਸੰਸਾਰ ਸੀ,
ਮੈਂ-ਮੈਂ ਤੇ ਹਉਂ-ਹਉਂ ਕਰਦਾ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅਮੀਰ ਹੈ ਗਰੀਬ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਥਾਕਾਰ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਹੈ ਚਾਹੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਡੁੱਬਿਆ ਹੀ ਪਿਆ ਹੈ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਰਕੇ।

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰ ॥ ਮੋਹ ਲੋਭ ਡੂਬੋ ਸੰਸਾਰ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੯੨

ਮੋਹ ਤੇ ਲੋਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੈਂ-ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਸੰਸਾਰ।

**ਹਉ ਹਉ ਕਰਦੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਹਉ ਨ ਜਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਤਿਨ ਹਉਮੈ ਗਈ ਸਚੈ ਰਹੇ ਸਮਾਇ ॥**

ਅੰਗ - ੪੨੬

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਡੁੱਬਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ -

**ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ
ਸੁਨਤ ਏਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ ॥**

ਭਾਂਬੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੇ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੁਰਾਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੪

ਜਿਵੇਂ ਭਾਂਬੀਰੀ ਦਾ ਫੰਘ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਕੁ ਪਰਦਾ ਇਹਨੇ ਰੱਬ ਦੇ ਅਰ ਇਹਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਹ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਓਂ, ਜਿੱਥੇ distributor ਹੈ, ਕਰੰਟ pass on ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਪਤਲਾ ਜਿਹਾ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਰੱਖ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਓ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੋਏਗਾ, ਗੱਡੀ start ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਚ ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਮੈਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਵਿਚਾਲੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣ ਦਏਗਾ, ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੇਰੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੋ। ਫਿਕਰ ਕਰੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ। ਬਿਮਾਰੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਟਿਕਾਅ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ।

ਧਾਰਨਾ - ਜੰਮਦਾ ਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ ਹਉਮੈ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ।

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ ॥

ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੬

ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜੰਮੇਗਾ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਰੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਾ ਪੜਦਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਮੈਂ ਦਾ ਪੜਦਾ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬੜੇ ਗਿਣੇ ਨੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗਿਣ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿ ਸਭ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੇਲ੍ਹਦੇ ਸੀ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਕਮਾ ਲਵੇ, ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੫੬੦

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਘੱਟ-ਘੱਟ 'ਚ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨੂਰ ਦਿਸ ਗਿਆ ਫੇਰ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਓਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਜਾਤ-ਏ-ਖਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਅਹੰਭਾਵ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਹੰਭਾਵ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਮਨ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਨਮਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਲਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਬ ਮਨੁ ਉਲਟਿ ਸਨਾਤਨੁ ਹੁਆ ॥

ਅੰਗ - ੩੨੭

ਉਥੇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਬਣਿਆ ਕਾਹਦੇ 'ਚੋਂ ਸੀ, ਆਤਮਾ ਸੀ ਪਰੀਪੂਰਨ। ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਿਆ ਚਿੱਤ ਦੇ ਉਤੇ, ਮੈਂ ਭਾਵ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰੇ, ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ। ਉਦੋਂ ਦੇ ਹੀ ਜੰਮੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਦੋਂ ਦੇ ਹੀ ਮਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਐਨੀ ਕੁ ਗੱਲ ਹੈ ਸਾਰੀ। ਜੇ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ-

ਭਇਓ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਰਬ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਸਗਰੋ ਦੁਖੁ ਮਿਟਾਇਓ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਗੁਰਿ ਖੋਈ

ਤਉ ਦਇਆਰੁ ਬੀਠਲੋ ਪਾਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੪

ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕੰਧ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ।

ਸੋ ਇਹ ਰਸਤਾ ਮਨੁੱਖ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣਾ ਜਿਹੜਾ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਮੂੜੂ ਤੇ ਕੱਚਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਐਸਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ ਹੈ-

ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਹੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਤੇ ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਨਰ ਕਾਚੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੬੬

ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਕ ਸਾਰੇ ਮੂੜੂ ਨੇ, ਕੱਚੇ ਨੇ -

ਤਿਨ ਕਉ ਜਨਮੁ ਮਰਣੁ ਅਤਿ ਭਾਰੀ

ਵਿਚਿ ਵਿਸਟਾ ਮਰਿ ਮਰਿ ਪਾਚੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੬੬

ਕਹਿੰਦੇ, ਜੰਮਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਮਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਆਉਣਗੇ, ਵਿਸ਼ਟਾ 'ਚ ਪਚਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੪

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਉਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ? ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਪੁੱਛ ਲਓ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਉਂ ਬਣਾਈ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਈ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰੀਆਂ ਨੇ। ਸਾਕਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰੀਆਂ-

ਕਬੀਰ ਧਰਤੀ ਸਾਧ ਕੀ ਤਸਕਰ ਬੈਸਹਿ ਗਾਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੫

ਕਹਿੰਦੇ ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੱਬ ਲਈ ਸੀਗੀ ਮਹਾਤਮਾ ਵਾਸਤੇ ਬਣਾਈ -

ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਰੇ ॥

ਆਤਮੁ ਚੀਨੈ ਸੁ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੪

ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਚੀਨਣਾ ਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ

ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤ ਦਾ ਭੁਖਾ।

ਉਹਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸੋ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਵਿਰਲਾ-ਵਿਰਲਾ ਇੱਥੇ ਪੁੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇੱਥੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ।

ਸਾਚੁ ਰਿਦੈ ਸਚੁ ਪ੍ਰੇਮ ਨਿਵਾਸ ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤਾ ਕੇ ਦਾਸ ॥ ਅੰਗ - ੨੨੪

ਤੇ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾਈ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾਉਂਦਾ। ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਲੋਕਿਨ ਮਨ ਬਦਲਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਉਂਦੇ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਜੀਉਂਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਛੱਡੋ। ਭਰਥਰੀ ਨੇ ਰਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਗੋਪੀਚੰਦ ਨੇ ਰਾਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਭਰਥਰੀ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਆਹੀ ਗਿਆਨ ਉਹਨੂੰ ਉਥੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਜਨਤਾ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ, ਕਿੰਨਾ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਗੋਪੀਚੰਦ ਜੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਤਾਂ ਕਿੰਨਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਦਿੰਦਾ। ਸੋ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੋਗੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਜੋਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜੁੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ। ਲੋਕਿਨ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜੋੜਦੇ ਕਿ ਭਸਮ ਲਾ ਲਓ, ਘਰ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਓ। ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਓ ਪੀਓ ਬੱਚਿਆਂ 'ਚ ਰਹੋ।

ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੇਟਿਐ ਪੁਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੨

ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਲਾ ਦੇ, ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਵਿਹਲਾ ਨਾ ਬੈਠੀਂ, ਆਪਣਾ ਗੋਸ਼ਾਨਸ਼ੀਨੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਨਾ ਲਈਂ। ਬੋਲੀਂ -

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ

ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ॥ ਅੰਗ - ੬੬੧

ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹੀਂ, ਗੋਸ਼ਾਨਸ਼ੀਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਈਂ। ਚੁੱਪ ਨਾ ਹੋ ਜਾਈਂ ਕਿ ਮੌਨ ਵਰਤ ਧਾਰ ਲਿਆ ਸੰਤਾਂ ਨੇ, ਇੱਕ ਸਾਲ ਦਾ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ। ਬੋਲਦਾ ਰਹੀਂ ਦਸਦਾ ਰਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਤਾਂ ਪਕੜ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸ ਰਹਿਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਕਹਿੰਦੇ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਧੀਆ ਪੁਤੁ ਸਭ ਹਰਿ ਕੇ ਕੀਏ।

ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਹੈ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਬਣਾ, ਵਧੀਆ ਬਣਾ। ਮੇਰੇ ਨਾ ਕਹੀਂ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੇਜਰ ਹੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਮੇਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਈਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਾਨ ਕਰੇਂਗਾ, ਪੈਸੇ ਨਾਲੋਂ ਮੋਹ ਟੁੱਟੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਹੇਂਗਾ, ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਸਹੇਂਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਸਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਏਗੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਮਨ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਨਾ ਮੁਆਫਕ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਹ ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ਅੰਗ - ੪

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਹੀ ਕਾਰ ਭਲੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾਉਂਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਦੇਖੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦਾ-ਕਮਾਉਂਦਾ ਪੈਸੇ 'ਚ ਨਾ ਡੁੱਬ ਜਾਈਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ-ਬਣਾਉਂਦਾ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿੱਚ ਨਾ ਡੁੱਬ ਜਾਈਂ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀਂ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੇਜਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਾਈ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਬੋਗਾਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹੀਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਡਿਊਟੀਆਂ ਸਭ ਕਰੀਂ। ਨਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ ਰਾਜੇ ਤੋਂ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਮੈਂ ਦੱਸਾਂ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਭਗਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ, ਸਰਵਣ, ਕੀਰਤਨ, ਆਦਿ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਮੁੱਖੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਨਿਹਚੇ 'ਚ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਆਪੇ ਹੀ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਤੀਸਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਗਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿ ਜਾਵੇ, ਸਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਰਮ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪਿਆਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ, ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰ, ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਜ ਦਾ ਪਿਆਰ। ਚਾਰ ਪਿਆਰ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ ਜਾਂ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਸ ਸੁਣਾ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਓ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾ ਪਾਓ। ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਧਨਾ ਜਿਹਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਮੱਥੇ ਟੇਕੋ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਚੱਲ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਪਿਆਰ ਵਿਹੂਣੇ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਦਸਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਭਾਈ ਮਨਮੁਖ ਬੜੇ ਹੀ

ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਮੇਰਾ ਫੁਰਨਾ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਆਪੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਓ। ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਹਉਕੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਨਸੁਖ ਜੀ! ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅੰਧਕਾਰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ। ਕਿੱਥੇ ਮੈਂ ਗਿਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਹਦੀ ਚਿਣਗ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਲੇਕਿਨ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਈਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਰੇ ਪਰ ਮੇਰਾ ਅਣਡਿੱਠਾ ਪਿਆਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕੋਈ ਵਿਛੋੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਧੀਰਜ ਧਰੇ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਮਨ ਮੇਰਾ,
ਵਿਛੋੜੇ ਵਾਲਾ ਦੁੱਖ ਹੈ ਬੁਰਾ।**

ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ॥ ਅੰਗ - ੧੧੦੦

ਇੱਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਜਾਣਾ। ਇੱਕ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ। ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਓਹੀ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਬਾਕੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੈਸੰਤਰ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਸਤੇ, ਜਿਹਦੇ ਲੱਗ ਗਈ ਉਹ ਅੱਗ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਬੈਸੰਤਰ ਦੇਵਤੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਨਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਵਿਛੋੜਾ ਸੁਣੇ ਡੁਖੁ ਵਿਣੁ ਡਿਠੇ ਮਰਿਓਦਿ ॥

ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਹੀ ਨਾ ਧੀਰੋਦਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੦੦

ਉਹ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਹਾਜ਼ ਚੱਲਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਛਮ-ਛਮ ਔਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨੀਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਨਸੁਖ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਜੇ ਤੂੰ ਵਿਛੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤੈਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੂੰ ਵਿਛੜਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਣ ਲੱਗਿਆਂ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜੀਵਾਂਗਾ। ਦੇ ਇਨ ਹੋਰ ਠਹਿਰ ਜਾ। ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਸੁਆਹ ਲਾ ਲਵਾਂਗਾ ਮੈਂ ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ, ਕੱਪੜੇ ਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਸਾਰੇ, ਜਟਾਵਾਂ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕੋਲ ਲੈ ਚੱਲ, ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਕੋਲ ਲੈ ਚੱਲ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨਸੁਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਜਨ! ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ -

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤਾ

ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤਾ

ਚੌਪਈ ਸਾਹਿਬ

ਤੂੰ ਇਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰ, ਐਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਗਏ ਹੋਣ, ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਿਰ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਬੜੀ ਧੀਰਜ ਦਿੱਤੀ। ਬਗੈਰ ਡਿੱਠੇ ਤਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੁੱਛੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਬਿਰਹਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਤੀ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼, ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ, ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ, ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਬਿਰਹ ਬਿਓਗ ਰੋਗ ਦੁਖਿਤ ਹੁਇ ਬਿਰਹਨੀ,

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੦੭

ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਿਰਹਨੀ ਬੜੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਕਹਤ ਸੰਦੇਸ ਪਥਿਕਨ ਪੈ ਉਸਾਸ ਤੇ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੦੭

ਉੱਭੇ ਸਾਹ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨੇਹੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਫਲਾਣੇ ਥਾਉਂ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਉਥੇ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦੇਈਂ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਕਿ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ, ਦੱਸ ਦੇਈਂ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਕਿ ਉਭੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

ਦੇਖਹੁ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕੈ ਪਰੇਵਾ,

ਪਰ ਕਰ ਨਾਰਿ ਦੇਖਿ ਟੂਟਤ ਅਕਾਸ ਤੇ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੦੭

ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਗਦ, ਚੰਦ ਹੈ, ਚਕੋਰ ਹੈ, ਚਕਵੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖੋ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਬੂਤਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜੋੜੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਇੱਕ ਦਮ ਥੱਲੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੇਖੋ ਪਿਆਰ ਕਿੰਨਾ ਹੈ -

ਤੁਮ ਤੇ ਚਤੁਰ ਦਸ ਬਿਦਿਆ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਿਅ,

ਤ੍ਰਿਅ ਨ ਛੁਡਾਵਹੁ ਬਿਰਹ ਰਿਪੁ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੦੭

ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ, ਨਾਗ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਂਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ?

ਕਬੀਰ ਬਿਰਹੁ ਭੁਯੰਗਮੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਮੰਤੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥

ਰਾਮ ਬਿਓਗੀ ਨਾ ਜੀਐ ਜੀਐ ਤ ਬਉਰਾ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੬੮

ਧਾਰਨਾ - ਨਾ ਜੀਵੇ ਕੋਈ ਰਾਮ ਦਾ ਵਿਜੋਗੀ।

ਜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਬਿਰਹੁ ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਰਹਨ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ੇ ਭੇਜਦੀ ਹੈ ਉਭੇ ਸਾਹ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਕਿ ਹੋ ਪਤੀ ਜੀ! ਸੁਆਮੀ ਜੀ! ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਉਡਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਦ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਫੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਰਬੱਗ ਹੋ, ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਿਰਹੇ ਦੀ ਪੀੜ ਤੋਂ, ਇਸ ਦੁਸ਼ਮਣ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਂਦੇ ਤੇ ਬਿਰਹੁੰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਤੁਮ ਤੋਂ ਚਤੁਰ ਦਸ ਬਿਦਿਆ ਕੇ ਨਿਧਾਨ ਪ੍ਰਿਅ,
ਤ੍ਰਿਅ ਨ ਛੁਡਾਵਹੁ ਬਿਰਹੁ ਰਿਪੁ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੦੭

ਬਿਰਹੁ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਛੁਡਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ।

**ਚਰਨ ਬਿਮੁਖ ਦੁਖ ਤਾਰਿਕਾ ਚਮਤਕਾਰ,
ਹੋਰਤ ਹਿਰਾਹਿ ਰਵਿ ਦਰਸ ਪ੍ਰਗਾਸ ਤੇ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੦੮

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜਿਹੜੇ ਆਹ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇ, ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤਾਰਿਆਂ ਭਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮੈਨੂੰ ਹਨੇਰਿਆਂ ਵਾਂਗਣ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ-ਦੇਖਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਉਹਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ। ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭੁੱਲਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨਸੁਖ ਦੇ ਵਿਚੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਏਗਾ? ਇੱਕ ਸਤਿਸੰਗੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਰਮ ਧਰਮ 'ਚੋਂ ਹਨੇਰੇ ਖਾਤੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਏਗਾ ਮਨਾਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜੋ ਉਹਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲਓ -

**ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਓ ਬਾਣ ਲੰਗਿਆ,
ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੀੜ ਕੌਣ ਜਾਣੇ।**

ਜਿਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਬਾਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਹਿੰਦੇ ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ -

ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰ ॥ ਅੰਗ - ੩੨੭

ਅਣੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੀਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁ ਤਪਤੈ
ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤੁ ਬਿਨੁ ਨੀਰ ॥ ਅੰਗ - ੯੬੧**

ਜਿਵੇਂ ਪਿਆਸਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਹਾਂ 'ਤੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਸ -

ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗੇ ਹਰਿ ਤੀਰ ॥ ਅੰਗ - ੯੬੧

ਲੱਗ ਗਿਆ ਪਿਆਰ ਦਾ ਤੀਰ -

**ਹਮਰੀ ਬੇਦਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਪੀਰ ॥
ਅੰਗ - ੯੬੧**

ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੀੜ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਮੇਰਾ

ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

**ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ
ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ ॥ ਅੰਗ - ੯੬੨**

ਜਿਹੜਾ ਗੱਲ ਵੀ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਆ ਕੇ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿੰਨਾ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ।

**ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥
ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥**

ਅੰਗ - ੫੫੮

ਇਹ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ, ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰੋ ਨਹੀਂ ਰੁਮਕੀ ਕਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਮਕੀ ਹੈ ਉਹ -

**ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੂੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।**

ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

**ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ ਸਖੀ ਗੁਣ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ
ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਧੀਰ ॥ ੩ ॥**

**ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਹਰਿ ਆਸ ਪੁਜਾਵਹੁ
ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸਾਂਤਿ ਸਰੀਰ ॥**

ਅੰਗ - ੯੬੨

ਸੋ ਐਸਾ ਬਿਰਹਾ ਜਾਗ ਪਿਆ, ਇੱਕ ਦਿਨ, ਦੋ ਦਿਨ, ਦੱਸਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕੋ ਹੀ ਵਹਿਣ 'ਚ ਪੈ ਗਏ। ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਿੱਥੋਂ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਤੋਂ ਰਸਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਮੇਰੀ ਸਾਰਿ ਤੂੰ ਸੰਮਾਲ ਆ ਕੇ ਮਾਲਕਾ,
ਅੱਖੀਆਂ 'ਚੋਂ ਨੀਰ ਚਲਦਾ।**

**ਸਾਜਨ ਦੇਸਿ ਵਿਦੇਸੀਅਤੇ ਸਾਨੇਹਤੇ ਦੇਦੀ ॥
ਸਾਰਿ ਸਮਾਲੇ ਤਿਨ ਸਜਣਾ ਮੁੰਧ ਨੈਣ ਭਰੇਦੀ ॥**

**ਮੁੰਧ ਨੈਣ ਭਰੇਦੀ ਗੁਣ ਸਾਰੇਦੀ
ਕਿਉ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲਾ ਪਿਆਰੇ ॥**

ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਨ ਜਾਣਉ ਵਿਖੜਾ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਪਿਰੁ ਪਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੧੧

ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਤੇਰਾ ਰਸਤਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਇਆ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਛ-ਪੁੱਛ ਕੇ ਆ ਵੀ ਜਾਵਾਂ, ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ, ਕਿਸ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਹੋ।

**ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦੀ ਮਿਲੈ ਵਿਛੁੰਨੀ ਤਨੁ ਮਨੁ ਆਗੈ ਰਾਖੈ ॥
ਨਾਨਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਰਖੁ ਮਹਾ ਰਸ ਫਲਿਆ**

ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਸੁ ਚਾਖੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੧੧

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੈਰਾਗ। ਜਦੋਂ ਬੈਰਾਗ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ -

**ਕਬੀਰ ਬਿਰਹੁ ਭੁਯੰਗਮੁ ਮਨਿ ਬਸੈ ਮੰਤੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ॥
ਰਾਮ ਬਿਓਗੀ ਨਾ ਜੀਐ ਜੀਐ ਤ ਬਉਰਾ ਹੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੬੮

ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਾਲਾਹ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਸੀ ਪੰਡਤ, ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣਾਂ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਬੜੇ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ, ਆ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ, ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਉਸਨੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਦੇਖੋ ਰਾਜ ਕਾਜ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ, ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਭੇ ਸਾਹ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੋ ਗਈ? ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਇਹ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਵਹਿਣ 'ਚ ਪੈ ਗਏ। ਉਹ ਬੰਦਾ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁੱਖੀ ਵਸਦੇ ਕਿਹੜੇ ਰੋਣੇ-ਧੋਣੇ 'ਚ ਪਾ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ, ਨਾ ਪੰਡਤ ਜੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੋ, ਉਹਦੇ ਜਿੰਨਾਂ ਤਾਂ ਪਿਆਰਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਾ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੈਗੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਆਏ ਨੇ ਜਦੋਂ ਦੇ ਗਏ ਨੇ, ਕਿੰਨੇ ਕੋਮਲ ਭਾਵ ਨੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਮਿੱਠਾ ਪਿਆਰਾ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਖੁਦ ਪਿਆਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਹਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ, ਰਾਜਨ ਦਾ ਵੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਡਿੱਠੇ ਨਹੀਂ। ਕਿੰਨੀ ਕੋਮਲ ਬਾਣੀ ਹੈ ਕਿੰਨੇ ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਬੋਲਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦਾ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਠੀਕ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ ਐਸੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਤਾਂ ਆਉਣਗੇ। ਸੋ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਆਵੇ, ਇਕੱਤ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੱਖਿਅਕਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੋਲ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਨਿੱਤ ਰਸਤੇ ਉਡੀਕਾਂ ਤੇਰੇ,
ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਰ ਭਰ ਕੇ।**

ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਆ ਗਿਆ, ਬੱਦਲ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਵਰਸਾ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਆਵਲ ਝੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਣੀਆਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਕੋਪਲਾਂ ਠੰਢੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਹਵਾ ਠੰਢੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਹੈ ਇੱਕ ਬਿਰਹਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਸਾਉਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਦੁੱਖੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਰਹੀ-

**ਦਹ ਦਿਸ ਛਤੁ ਮੇਘ ਘਟਾ ਘਟਾ
ਦਮਨਿ ਚਮਕਿ ਡਰਾਇਓ ॥**

**ਸੇਜ ਇਕੋਲੀ ਨੀਦ ਨਹੁ ਨੈਨਹ
ਪਿਰੁ ਪਰਦੇਸਿ ਸਿਧਾਇਓ ॥ ੧ ॥
ਹੁਣਿ ਨਹੀ ਸੰਦੇਸਰੋ ਮਾਇਓ ॥**

ਏਕ ਕੋਸਰੋ ਸਿਧਿ ਕਰਤ ਲਾਲੁ ਤਬ ਚਤੁਰ ਪਾਤਰੋ ਆਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੪

ਇੱਕ ਕੋਹ ਜੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਚਾਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ -

**ਕਿਉ ਬਿਸਰੈ ਇਹੁ ਲਾਲੁ ਪਿਆਰੋ
ਸਰਬ ਗੁਣਾ ਸੁਖਦਾਇਓ ॥**

ਮੰਦਰਿ ਚਰਿ ਕੈ ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰਉ ਨੈਨ ਨੀਰਿ ਭਰਿ ਆਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੪

ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ-ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਲ ਨੂੰ, ਭਾਰਤ ਵਲ ਨੂੰ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਬੋੜੀ ਆ ਲੱਗੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਨਾਲ। ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਰਾਹੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਆ ਜਾਵੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਮਨਸੁਖ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਗੇ। ਸੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਐਸੇ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਾਉਂ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ, ਪਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੇ ਸਾਰੇ, ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਕਾਂ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਿੰਨਤ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਉਡ ਜਾ, ਉਡ ਜਾ ਕਾਗਾ ਕਾਲੇ,
ਲਿਆਈਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਪਤਾ।**

ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰੈ ਕਾਮਨੀ ਲੋਚਨ ਭਰੀ ਲੇ ਉਸਾਸਾ ॥

ਉਰ ਨਾ ਭੀਜੈ ਪਗੁ ਨ ਖਿਸੈ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਸਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੮੮

ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਭਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਰੁਮਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂੰਝਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ; ਫੇਰ ਪੂੰਝਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਰਸਤੇ ਨੂੰ।

ਉਡਹੁ ਨ ਕਾਗਾ ਕਾਰੇ ॥

ਬੋਗਿ ਮਿਲੀਜੈ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੮

ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਵਾਂ, ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਉਡਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉੱਡਦਾ, ਪਿਆਰ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਾਉਂ। ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ ਆ ਕੇ, ਕਾਂ-ਕਾਂ ਕਰਕੇ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਆਏਗਾ ਕੋਈ। ਤੂੰ ਬੋਲਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਕਰਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈਂ, ਉਡ। ਕਹਾਵਤ ਹੈ -

ਉਡ ਉਡ ਕਾਵਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਚੂਰੀ ਪਾਵਾਂ।

ਕੰਤ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਏ, ਉਹਦੀ ਸਾਰ ਲਿਆ ਕਾਵਾਂ।

ਸੋ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਉੱਘ-ਸੁੱਘ ਤਾਂ ਲਿਆ ਦੇ, ਬੋਲ ਪੈ ਕਦੇ ਆ ਕੇ -

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜੀਵਨ ਪਦ ਕਾਰਨਿ

ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੀਜੈ ॥

ਏਕੁ ਆਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਰਸਨਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੮

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

**ਬਾਇਸ ਉਡਹੁ ਬਲ ਜਾਉ ਬੇਗ ਮਿਲੋ ਪੀਯ,
ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ ਸੋਗੁ ਬਿਰਹ ਬਿਯੋਗ ਕੋ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੫੭੧

ਐ ਕਾਵਾਂ ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਬੈਠ ਨਾ, ਉਡ ਕੇ ਜਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੋਲ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸ ਦੇ, ਮੇਰਾ ਰੋਗ, ਦੁੱਖ, ਸੋਗ ਕਿ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੀ ਔਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਹੀ।

**ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਜੀਉ
ਕਾਪੜੁ ਤਨਿ ਨ ਸੁਹਾਈ ॥**

ਅੰਗ - ੨੪੪

**ਅਵਧ ਬਿਕਟ ਕਟੈ, ਕਪਟ ਅੰਤਰਿ ਪਟੁ,
ਦੇਖਉ ਦਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਸਹਜ ਸੰਜੋਗ ਕੋ॥
ਲਾਲ ਨ ਆਵਤ ਸੁਭ ਲਗਨ ਸਗਨ ਭਲੇ,
ਹੋਇ ਨ ਬਿਲੰਬ ਕਛੁ ਭੇਦ ਬੇਦ ਲੋਕ ਕੋ॥
ਅਤਿਹਿ ਆਤੁਰ ਭਈ ਅਧਿਕ ਔਸੇਰ ਲਾਗੀ,
ਧੀਰਜ ਨ ਧਰੋ ਖੋਜੋ ਧਾਰਿ ਭੇਖ ਜੋਗ ਕੋ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੫੭੧

ਉਹਨੂੰ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੀਂ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਨਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਜੰਗਨ ਬਣ ਜਾਏਗੀ। ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਨਾਲੇ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਾਂਗੀ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ, ਅਲਖ ਜਗਾ ਕੇ ਨਾਲੇ ਤੇਰੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਾਂਗੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ।

**ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ
ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਉ ਫਿਰਤ ਤਿਸਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੪**

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਅਸਮਾਨਾਂ 'ਚ ਉਡ ਸਕਦਾ ਹੋਵਾਂ, ਤਾਂ ਉਡ-ਉਡ ਕੇ ਮੈਂ ਟੋਲੂ ਲਵਾਂ -

**ਧਾਰਨਾ - ਫੰਘ ਬਿਕਦੇ ਹੋਣ ਬਜ਼ਾਰੀ,
ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਉਡ ਕੇ ਮਿਲਾਂ ਪਿਆਰਿਓ॥**

**ਖੰਭ ਵਿਕਾਂਦਤੇ ਜੇ ਲਹਾਂ ਘਿੰਨਾ ਸਾਵੀ ਤੋਲਿ ॥
ਤੰਨਿ ਜੜਾਈ ਆਪਣੈ ਲਹਾਂ ਸੁ ਸਜਣੁ ਟੋਲਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨੬**

ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਅਨਲ ਪੰਛੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਜੇ ਫੰਘ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜੋੜ ਲਵੇ ਆਪਣੇ ਤਨ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿਓ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਐਸੇ ਫੰਘ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਨ ਨਾਲ ਜੜਾ ਕੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਫੰਘਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ, ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆ ਗਿਆ ਸਾਧੂ ਲਿਬਾਸ 'ਚ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਗੌਰ ਦੇ ਨਾਲ

ਦੇਖਿਆ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਫੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ, ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸੰਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਖੋਚਲ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ, ਗੁਰੂਆਂ ਕੋਲ, ਪੀਰਾਂ ਕੋਲ, ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਾਲੀ ਹੀ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਨਾ ਕੁਛ ਭੇਟ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਕੇਵਲ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਜੋ ਉਪਰਲੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਜਾਨਵਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਨਹਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਪਰ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਪਰ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਫੰਘ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਸੋ ਇਹਦੇ 'ਚ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੇ ਆਪ ਬਾਣ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਚਲਾਓਗੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਕੌਣ ਆਇਆ ਸੀ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖੇ! ਇਹ ਨਾਰਦ ਆਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਤੇ ਕੁਛ ਇਹਨੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਇਹਨੇ ਫੰਘ ਕਿਉਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਸਿੰਘੇ! ਇਹ ਫੰਘ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ। ਇਹ ਫੰਘ ਹਮਾਉਂ ਪੰਖੀ ਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਪੰਛੀ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੰਡਲਾਂ 'ਚ ਤੇ ਇਹਦੇ ਫੰਘਾਂ 'ਚ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ, ਉਥੇ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਓ ਤੀਰ ਨਾਲ ਫੰਘ ਜੜਾ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਹੋਈ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਦੇਖੋ! ਅਸੀਂ ਤੀਰ ਚਲਾਵਾਂਗੇ, ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਤਾਈਂ ਫੈਲ ਜਾਓ ਇਹ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਇਓ ਸਾਰੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਜਾਂਦਾ ਦੇਖਿਆ, ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਦਾ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਆ ਗਏ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਉਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਫੰਘਾਂ! 'ਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਿਵੇਂ ਫੰਘਾਂ 'ਚ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਐਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ 'ਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਹੜੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ -

**ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
॥ ਜਪੁ ॥**

**ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥
ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥ ੧ ॥**

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸਮਾਐ ਜਾਏਗਾ ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਸਮਾਐ ਜਾਏਗਾ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਛੱਡੇਗਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਲੋਕ 'ਚ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਫੰਘ ਉਥੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ -

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 28 ਤੇ)

ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਦੀਵਾਨ ਤੀਜਾ

ਸ਼ਾਨ.....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥

ਅੰਗ - ੨੫੬

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ ਅੰਗ - ੨੮੯
ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ॥
ਨੈਣ ਮਹਿਜੇ ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ॥ ਅੰਗ - ੧੦੯੪

ਧਾਰਨਾ - ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਸਾ ਮੇਰੇ ਮਨ,
ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਸਾ - ੨, ੪.

ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰੈ ਕਾਮਨੀ ਲੋਚਨ ਭਰੀ ਲੇ ਉਸਾਸਾ ॥
ਉਰ ਨਾ ਭੀਜੈ ਪਗੁ ਨ ਖਿਸੈ ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੀ ਆਸਾ ॥ ੧ ॥
ਉਡਹੁ ਨ ਕਾਗਾ ਕਾਰੇ ॥

ਬੇਗਿ ਮਿਲੀਜੈ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜੀਵਨ ਪਦ ਕਾਰਨਿ ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੀਜੈ ॥
ਏਕੁ ਆਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਨਾਰਾਇਨ ਰਸਨਾ ਰਾਮੁ ਰਵੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੭-੩੮

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਜੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ 'ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ। ਚਿਤ-ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰੋ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕਰੋ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸਰਵਣ ਕਰੋ, ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਤਕ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬਚਨ ਧਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਭੁੱਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਸੋ ਵਿਚਾਰੋ, ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੂੰ ਅਪਣਾਓ। ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ ਬੋਲੋ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰੀ ਜਸ ਕਰਾਂਗੇ, ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਿਸਦਾ ਕਦੇ ਨਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਾਕੀ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਨੇ - ਹਰੀ ਜਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮਦੂਤ ਡੰਨ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ-

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਤੀ ਲੂਟੈ ॥
ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ
ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥ ਅੰਗ - ੭੪੭

ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਨਿਮਖ' - ਅੱਖ ਦੇ ਇਕ ਝਮਕੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਐਨੇ ਚਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਰਾ

ਵਾਤਾਵਰਨ ਹਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਆਸਮਾਨ, ਆਦਮੀ ਹਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਾਜਾ ਹਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰਜਾ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹਿੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ। ਹਰ ਬੰਦਾ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਸਚਾਈ ਤੇ ਖੜ੍ਹਨਾ। ਸੋ ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਲ ਲਗ ਜਾਵੇ-

ਏਕ ਚਿਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਿਆਇਓ॥

ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਇਓ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ; ਇਕ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਈ ਰੂਹ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ ਸਢੋਰੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਮਾਮੂਲੀ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਸਢੋਰੇ ਦੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਸਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਬੈਅੰਤ ਮੁਰੀਦ, ਸਿੱਖੀ-ਸੇਵਕੀ ਬੜੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੈ, ਲੋਹ-ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਚਲਦਾ ਹੈ; ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਇਸਲਾਮ ਵਾਲੇ ਠਹਿਰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਨੇ ਅਤੇ ਆਪ ਦੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਆਪ (ਪੀਰ ਜੀ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੋ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਕੀਰਤੀ ਤੇ ਜਸ ਸੁਣਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋ ਆਤਮਕ ਓਝ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਮਾਨਦਾਰ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ - ਪੀਰ ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ। ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹਈ, ਕਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਜਿਸਦੀ ਵਿਚਾਰ ਸਾਧੂਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ-ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਅਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਤੇ ਕਮੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਮੈਂ' ਕੀ ਹਾਂ।

ਇਹ ਹੀ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ - ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਿਨ ਸੰਸਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਨਾ ਤਾਂ

ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਣੇ ਵੀ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਟੋਹਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ; ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੁਬਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਟੇਸਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਚਮੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁੰਘ ਸਕਦੇ ਹਾਂ; ਯਾਨੀ ਪੰਜ ਹਥਿਆਰ ਸਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੇ ਨੇ - ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ। ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਪਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਿੰਦੇ ਨੇ। ਬੜੇ ਨਾਉਂ ਰੱਖੇ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ - ਕੋਈ 'third eye' (ਤੀਸਰਾ ਨੇਤ੍ਰ) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ 'ਤੀਸਰਾ ਤਿਲ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ 'ਸ਼ਿਵ ਨੇਤਰ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ 'ਬਿਅੰਨ ਅੱਖੜੀਆਂ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਸਾਰੀ। ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕੇਵਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਹ ਉਡਾਰੀ ਐਨੀ ਉਚੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਖਾਲੀ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮ-ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਇਕ-ਮਿਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ 'ਮੈਂ' ਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦੇ।

ਸੋ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਗਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਸਤਿ ਵਸਤੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਚਾਹੇ ਅਰਬੀ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਵੇ; ਉਹਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਉਹ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ -

**ਨਾਨਕ ਤਰਵਰੁ ਏਕੁ ਫਲੁ ਦੁਇ ਪੰਖੇਰੁ ਆਹਿ ॥
ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਚੀਸਰੀ ਨਾ ਪਰ ਪੰਖੀ ਤਾਹਿ ॥**

ਅੰਗ - ੫੫०

ਇਹ ਹੋਇਆ ਕੀ? ਇਕ ਪੰਖੇਰੁ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਚ-ਉਡ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਰ-ਦਰਾਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ, ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ; ਕਿਤੇ ਖੱਟੇ ਪਲ ਉਹਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨੇ, ਕਿਤੇ ਮਿੱਠੇ ਨੇ - ਅੰਗੂਰਾਂ ਵਰਗੇ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਅੰਬ ਵਰਗਾ, ਕਿਤੇ ਨਿੰਬੂ ਵਰਗਾ ਖੱਟਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਮਿਰਚਾਂ ਵਰਗਾ ਕੌੜਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਹਾਣ-ਲਾਭ, ਆਪਣਾ-ਬਿਗਾਨਾ, ਪੁੰਨ-ਪਾਪ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ; ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਐਸਾ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਹਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਸੋ ਇਹ ਖਿਆਲ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜਗਤ ਦੱਸ ਦਿਉ, ਮਿਲਾ ਦਿਉ ਕਿਉਂਕਿ

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਲਗਨ ਹੈ - ਜਬਰਦਸਤ।

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਤਾਵਹੁ ਮਾਰਗੁ ਹਮ ਪੀਛੈ ਲਾਗਿ ਚਲੀ॥

ਅੰਗ - ੫੨੭

ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਮਾਰਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਕੁਝ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪੀਰ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੇਲੇ ਨੇ; ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ, ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾ ਗੱਲ ਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੀਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ; ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੇ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਖਾਲ ਹੱਥ ਆਈਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਭਿਮਾਨ ਉਚੀ ਟੀਸੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਚੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਬਰਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੇਠਾਂ ਰੁੜ੍ਹ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਖਾਰ ਕੇ ਨੀਵਿਆਂ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੈ ਆਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਉਚੇ ਮਨ ਨੇ, ਉਚੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਠਹਿਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ, ਨਿੰਮ੍ਰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਫਰੀਦਾ ਗਰਬੁ ਜਿਨਾ ਵਡਿਆਈਆ ਧਨਿ ਜੋਬਨਿ ਆਗਾਹ ॥
ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ ਟਿਬੇ ਜਿਉ ਮੀਹਾਹੁ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੮੩

ਸੋ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ ਦਾ ਵਸਲ (ਮਿਲਾਪ) ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਮੇਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਮੇਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਰੂਹ ਤੇ ਅੱਲਾਹ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਨੇ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪੀਰ ਜੀ! ਜਿਵੇਂ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ।" ਹੁਣ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਤੇ ਦਿਨ ਦਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਮੇਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਿਹਾ, ਹੁਣ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਦਿਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਦੇ, ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅੰਦਰਲਾ ਭਾਵ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਠੀਕ ਹੈ ਪੀਰ ਜੀ! ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹੋ।" ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਰਾਤ ਦਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦਿਨ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਮੇਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ?" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਬੁਧੁਸ਼ਾਹ! ਜਦੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੂਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਨੂਰੇ ਨੇ ਹੀ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅਨੂਰਾ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਾ ਜੋ ਮਹਿਕਮਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਉਮੈ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਹਉਮੈ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਦੋ ਚਾਰ ਨਹੀਂ; ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ, ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੇਅੰਤ ਫਸੇ ਹੋਏ ਨੇ - ਇਹਦੇ ਵਿਚ। ਜਦ ਤਕ ਝੂਠ ਦੀ ਦੀਵਾਰ। ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਦਾ ਵਾਹ ਪੈ ਗਿਆ - ਝੂਠ ਦੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੂੜ ਦੇ ਬੰਧਨ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕੂੜ ਦੀਆਂ ਨੇਕੀਆਂ, ਕੂੜ ਦੀਆਂ ਬਦੀਆਂ ਨੇ, ਕੂੜ ਦੇ ਹੀ ਮਜ਼ਹਬ ਨੇ; ਸਾਰਾ ਕੂੜ ਹੀ ਕੂੜ ਹੈ -

ਕੂੜ ਰਾਜਾ ਕੂੜ ਪਰਜਾ ਕੂੜ ਸਭ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਕੂੜ ਮੰਡਪ ਕੂੜ ਮਾੜੀ ਕੂੜ ਬੈਸਣਹਾਰੁ ॥
ਕੂੜ ਸੁਇਨਾ ਕੂੜ ਰੁਪਾ ਕੂੜ ਪੈਨਣਹਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਨੇ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਿਆ। ਚੀਜ਼ ਹੈ ਨਹੀਂ ਲੋਕਿਨ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਅਨੋਰਾ ਹੋਵੇ, ਰੱਸੀ ਪਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ - ਮਟਕ ਚਾਨਣੇ ਵਿਚ ਕਿ ਸੱਪ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਮਨ ਤੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਡਰਨ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਸੋਟੀ ਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਟਾਰਚ ਭਾਲਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਦੋਇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜੇ ਝੀਥਾਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂਈਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ - ਮੰਜੇ ਦੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ। ਡਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆ ਜਾਏ। ਜਦ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਫੇਰ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਪ ਅਜੇ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚਲਿਆ ਗਿਆ? ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਸੱਪ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਹੀ ਸੀ-

ਰਾਜ ਭੁਇਅੰਗ ਪੁਸੰਗ ਜੈਸੇ ਹਰਿ
ਅਬ ਕਛੁ ਮਰਮੁ ਜਨਾਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੬੫੮

ਹੁਣ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਹੀ ਸੀ। ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਸੱਪ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਦੇ, ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਅਧਿਆਸ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਦੀ ਮਨੋਤ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦੀਆਂ ਨੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਏਥੇ। ਕੇਵਲ ਮਨ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤਾਂ 'ਮੈਂ' ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਇਕ ਇਹ ਕੂੜ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਜਿਹਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸਭ ਕੂੜ ਹੈ - ਜਿੰਨਾਂ ਕੁਛ ਵੀ ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੂੜ ਕਪੜੇ ਤੇ ਰੂਪ ਕਾਇਆਂ ਤੇਰੀ,
ਕੂੜ ਪਹਿਨਣਹਾਰ ਬੰਦਿਆ - ੨, ੨.

ਕੂੜ ਕਾਇਆ ਕੂੜ ਕਪੜ ਕੂੜ ਰੂਪੁ ਅਪਾਰੁ ॥
ਕੂੜ ਮੀਆ ਕੂੜ ਬੀਬੀ ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਭ ਝੂਠ ਦਾ ਪਲੰਦਾ ਜਮ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਉਲਝਣ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ - ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਵੀ, ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ ਜੋ ਕੁਛ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਮਕਾਨ ਨੂੰ, ਹੱਥ ਲਗਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਝੂਠ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਭੱਠਿਆਂ

ਵਿਚੋਂ ਇੱਟਾਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਸੀਮਿੰਟ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਹਦੀ ਉਮਰ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ; ਇਹ ਝੂਠ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਅਸੀਂ ਬੌਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਅਰਥ ਭਾਲਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਲੱਭ ਜਾਣ ਸਾਨੂੰ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਸਤੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਬਦਲਦੇ ਨੇ, ਬਿਨਸਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਜੇ ਵੀ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ - ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ, ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਸਾਰਾ, ਪਰ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਫੇਰ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ ਇਹ ਸਭ ਮਨ ਦੀ ਮਨੋਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਫਿਰ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਹੋਏ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਕੋਣ ਹੈ ਤੇ ਬਾਹਰਲਾ ਕੋਣ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਗਲਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜੋ ਖਿਆਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਹ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਣੇ ਉਹਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਸ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਸਤਿ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ; ਅਸੱਤਿ ਦੇ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਹਾਂ - ਕੂੜ ਕਪਟ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੁਪਨਾ ਆਉਂਦਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ - ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸੁਪਨਾ। ਬਹੁਤ ਸੁਪਨੇ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬੰਦਾ। ਕਈ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਲੋਕਿਨ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਏ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕੋਠੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹਾਂ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਪਿਆ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਉਹ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜਾਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੋਕਿਨ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸੁਪਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਈਦਾ ਹੈ -

ਜਿਉ ਸੁਪਨੇ ਨਿਸਿ ਭੁਲੀਐ ਜਬ ਲਗਿ ਨਿਦੁ ਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੬੩
 ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਵੀ ਨੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ -
ਇਉ ਸਰਪਨਿ ਕੈ ਵਸਿ ਜੀਅੜਾ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਦੋਇ ॥
ਅੰਗ - ੬੩

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਹ ਜੀਵ ਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਦੈਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਪਨਾ ਟੁਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ-

ਗੁਰਮਤਿ ਹੋਇ ਵੀਚਾਰੀਐ ਸੁਪਨਾ ਇਹੁ ਜਗੁ ਲੋਇ ॥
ਅੰਗ - ੬੩

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜਗ ਜੀਵਨ ਐਸਾ ਜੀ,
ਸੁਪਨੇ ਜੈਸਾ, ਸੁਪਨੇ ਜੈਸਾ - ੨, ੨.
ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ ਕਾ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ॥
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਮਾਨ ਸਭੁ ਬਿਨਸੀਐ ਕਿਆ ਲਗਹਿ ਗਵਾਰ॥**

ਅੰਗ - ੮੦੮

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਵੀ ਸੁਪਨੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ, ਸੱਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਬੜੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਛੇ ਦਿਨ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਲਗਾਤਾਰ, ਸੁੱਤਾ ਨਹੀਂ, ਅੰਗ-ਅੰਗ ਖੱਕ ਗਿਆ। ਫਤਹਿ ਪਾ ਲਈ, ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਮਹਿਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਬੈਠ ਰੁਮ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਗਾਇਓ, ਚਾਹੇ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਏ। ਰਾਜਾ ਜਾ ਕੇ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ, ਦੋ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ, ਜਦ ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਆਇਆ, ਐਸੀ ਕੁਦਰਤ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹਦਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਮਹੱਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰੋਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜੋ ਵੱਡਾ ਵਜ਼ੀਰ ਹੈ - ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਨਿਸਟਰ, ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰੋ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਵੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਨਹੀਨ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਵੀ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਤੀਸਰਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਓ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਸਖਤ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਉਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਵੱਢ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇ? ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਚੌਥਾ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਊਗਾ, ਪਿਆ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵਾਂ। ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਵਾਂ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ।

ਉਧਰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੁੱਧ ਜਿੱਤਦਾ ਗਿਆ, ਬੇਅੰਤ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਕ ਦੇਸ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ, ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਤੀਜਾ; ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਤੇ ਬਾਅਦ ਕਿੰਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰਾਏ; ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਚਾਰ ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਗਏ, ਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਾਉਂ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ। ਇਸਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਰਾਜ ਕਿਹੜਾ ਸੀ? ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਲੁ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਐਸੇ ਬਚਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਵਿਛੜ ਜਿਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ; ਮੇਰੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ੀਰ ਨੇ ਜਗਾ ਦਿਤਾ। ਜਾਗਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਰੋਣ ਲਗ ਗਿਆ

- ਉਚੀ ਉਚੀ। ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਰੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਓ। ਇਵੇਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਗਹਿਰਾ ਸੁਪਨਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੇਖਿਆ, ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਥੇ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਰ ਨੇ, ਓਥੇ ਰਾਣੀਆਂ ਹੋਰ ਨੇ, ਇਹ ਰਾਣੀਆਂ ਹੋਰ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਹੋਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ; ਇਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੋਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ, ਉਹ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਹੋਰ ਨੇ; ਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਉਹਨੂੰ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਆ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ? ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਹਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਓ, ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਚਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ; ਪਤਾ ਨਹੀਨ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ - ਚਾਰ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ, ਮੇਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਕਿੱਥੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸੋ ਇਹ ਵੀ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭੁੱਲ ਗਿਆ - 'ਜਿਉ ਸੁਪਨੇ ਨਿਸਿ ਭੁਲੀਐ ਜਬ ਲਗਿ ਨਿਦਾ ਹੋਇ॥' ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ - ਇਸੇ ਸਬੰਧ ਦੇ ਵਿਚ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਨਰਪਤ ਏਕ ਸਿੰਘਾਸਨ ਸੋਇਆ,
ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ - ੨, ੨.
ਨਰਪਤਿ ਏਕੁ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਸੋਇਆ ਸੁਪਨੇ ਭਇਆ ਭਿਖਾਰੀ ॥
ਅਫਤ ਰਾਜ ਬਿਫੁਰਤ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸੋ ਗਤਿ ਭਈ ਹਮਾਰੀ ॥
ਅੰਗ - ੬੫੮**

ਕੀ ਹੋਇਆ? ਰਾਜ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੁਪਨਾ ਹੈ - ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਦੋ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਐਡੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ਕਿ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੈ ਨਹੀਂ; ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ - 'ਹੈਗੀ'। ਦੂਸਰਾ - ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰ ਥਾਂ ਤੇ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮਾਇਆ ਐਡੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ਕਿ ਪਰੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਕੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾ ਕੇ ਅਲਪਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਹੋਰ ਸੁਆਹ-ਖੇਹ ਦਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ -

**ਇਨ੍ਹਿ ਮਾਇਆ ਜਗਦੀਸ ਗੁਸਾਈ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਚਰਨ ਬਿਸਾਰੇ ॥
ਕਿੰਚਤ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਉਪਜੈ ਜਨ ਕਉ ਜਨ ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਬੇਚਾਰੇ ॥
ਅੰਗ - ੮੫੭**

ਉਹ ਮਾਲਕ ਜਿਹੜਾ ਸਭ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਨੇ ਭੁੱਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ

ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਭੁੱਲਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਹੀਂ ਰਾਜਨ! ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਐਨਾ ਭੁੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵੀ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਏ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਹੈ, ਮਨ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ, ਇਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹੀ ਮਿਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸੰਤੁਲਨ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਬਿਗਾਨੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਪਾਪੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪੁੰਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਵੈਸਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਰਜਾ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਮਕਾਨ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ। ਮੈਂ ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਖਿੜਕੀ ਥਾਂਈ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਕ ਬੰਦਾ ਬੰਨਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਲ ਪਾਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਖਿੜਕੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਆਉ; ਇਹ ਸੌਫਾ ਸੈਟ ਪਏ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹਿ ਜਾਉ ਕੁਛ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ - ਤੁਸੀਂ ਐਸਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ - ਕਿਲੇ ਵਿਚ; ਐਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਕਰ ਦਿਉ, ਘੰਟੀ ਵਜਾ ਦਿਉ, ਉਹ ਆ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈ। ਪੂਰਾ ਹੀ ਰਾਜ ਦਾ ਠਾਠ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਗਿਣ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਜਿਹਨੂੰ ਕਿਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਥੋਹ ਸੀ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਗੱਡੇ ਵਾਲੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਮਿਟੀ ਪੁੱਟਣ ਲਗ ਗਏ। ਉਚੀ ਉਚੀ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕਿਲੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੋੜਦੇ ਹੋ; ਸਿਪਾਹੀ ਕਿੱਥੇ ਨੇ, ਫੜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ; ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸੀ। ਕਿੰਨਾਂ ਮਨ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਾਂਗਾ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ; ਕਿੱਥੇ ਤਾਂਗਾ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿੱਥੇ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਕਿਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਰਾਣੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣ ਗਈ, ਸੌਫਾਸੈਟ ਆ ਗਏ, ਸਭ ਕੁਛ ਆ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਥੇ। ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਛ ਦਾ ਕੁਛ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ, ਖੱਸ ਦੇ ਪਰਦੇ ਲਾ ਕੇ ਠੰਢਾ-ਠਾਰ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਥਾਂ, ਤੇ ਕਿਉਂਕੇ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਹੋਰ ਹੋ ਨੇ, ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਨੇ; ਰਾਣੀਆਂ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਭ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਉਥੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚਿਰ ਉਹਨੂੰ ਨੀਂਦ ਆ ਗਈ। ਨੀਂਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀਆਂ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਮਹਾਰਾਜ! ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਿਰਦਈ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਲਿਆ। ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਇਹਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾ ਕਰੇ।

ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ। ਕਪੜੇ ਸਾਰੇ ਉਤਾਰ ਲਏ; ਇਕ ਕਖਾਈ ਧੋਤੀ ਰਹਿਣ ਦਿਤੀ, ਪੈਰੋਂ ਜੁੱਤੀ ਲਾਹ ਲਈ ਗਈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼-ਬਦਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਣੀਆਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਹ ਹਮਦਰਦੀ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦੀਓਂ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਅੱਖ ਮਿਲਾਉਂਦੀਆਂ। ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪਾਪੀ ਹੈਂ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਰ-ਇਨ-ਚੀਫ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਭ ਬਾਡੀਗਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਜੁੱਤੀ ਤਾਂ ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਉ ਜੇ ਕੱਢਯਾ ਹੈ, ਕਪੜੇ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਉ, ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਦੇ ਦਿਉ। ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਇਹਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੇਗਾ, ਉਹਨੂੰ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣਗੇ।

ਸੋ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਉਹਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਇਆ। ਰੌਂਦਾ ਹੋਇਆ, ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਕਦੇ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਧਰਤੀ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਅਖੀਰ, ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਤੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਠਹਿਰ ਗਿਆ। ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਆ ਗਏ - ਸੱਪ ਫਿਰਦੇ ਨੇ - ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਜ਼ਗਰ, ਸ਼ੇਰ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਹੋਰ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਫਿਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਡਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਦਰਖਤਾਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੇ-ਆਰਾਮ ਰਿਹਾ। ਦੂਸਰਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸਿਪਾਹੀ ਫੇਰ ਆ ਗਏ, ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਲਾ ਲਿਆ, ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ; ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕਮਲਾ ਸਮਝ ਕੇ ਇੱਟਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਗਏ।

ਉਹਤੇ ਬਾਅਦ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਕਾਫਲਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿਉ, ਮੈਂ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਖੁੱਸ ਗਈ। ਉਹ ਇਕ-ਇਕ ਕੌਡੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ੧੯ ਕੌਡੀਆਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਰੌਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਮੇਰੀ ਆਹ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੌਡੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ - ਭਿਖਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ। ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਕੋਈ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਖੀਰ, ਇਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਐਸਾ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ, ਅੱਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲੰਘ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਛੇਤਰ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ; ਉਥੇ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਕੋਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਖਿਚੜੀ ਵਰਤ ਰਹੀ

ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਵਾਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਪਾਵਾਂਗੇ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ, ਕੋਈ ਪਾਤਰ, ਬਰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਬਰਤਨ ਲੈਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ੧੯ ਕੋਡੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਕਸੌਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ - ਮਿੱਟੀ ਦਾ। ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਨੂੰ ਖਿਚੜੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਧੱਕੇ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੋ, ਹੁਣ ਖਿਚੜੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ; ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਆ। ਤਰਸ ਆਇਆ ਉਹਨੂੰ, ਪਤੀਲੇ ਵਿਚੋਂ ਖੁਰਚਣ ਉਹਨੇ ਖੁਰਚੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਐਂ ਕਰ, ਓਥੋਂ ਘਿਉ ਲੈ ਲੈ, ਦੋ ਚਮਚੇ ਘਿਉ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਨੇ। ਹੱਥ ਕੰਬਦੇ ਨੇ, ਸਰੀਰ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਹੋ, ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, presence of mind (ਮਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ) ਹੈ ਨਹੀਂ, ਘਾਬਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਘਿਉ ਦਾ ਇਕ ਚਮਚਾ ਪਾ ਦਿਉ। ਜਦ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ, ਹੱਥ ਹਿਲ ਗਿਆ, ਥੱਲੇ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਘਿਉ ਦਿੰਦਾ। ਫੇਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨੇ ਘਿਉ ਦਾ ਚਮਚਾ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨੇ ਘਿਉ ਦਾ ਚਮਚਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੂਰ ਬੈਠ ਕੇ ਖਾ, ਏਥੇ ਨਾ ਖਾਈਂ; ਲੰਗਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਨੇ।

ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਦ ਖਾਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਦੋ ਸਾਨੂ ਭਿੜਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫੇਟ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਰਕੀ ਅਜੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਈ; ਫੇਟ ਵਿਚ ਆਇਆ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਗਿਰਿਆ। ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਝਟਕਾ ਖਾ ਕੇ ਜਾਗ ਆ ਗਈ। ਜਾਗ ਆਈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸੁਪਨਾ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਪ੍ਰਤੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫਿਲਮ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ। ਹੁਣ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਚਿਟਾਇਰਿੰਗ ਰੂਮ (ਆਰਾਮ ਘਰ) ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਗਈ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ; ਜਾ ਕੇ ਥਾਉਂ ਦੇਖਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਥਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਦੇ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸੀ। ਕੋਈ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਜਾਗ ਪਏ; ਜਿਹੜੇ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਥਾਂ ਸੀ, ਉਹ ਫੇਰ ਦੇਖ ਲਏ - ਛੇਤਰ ਵੀ ਦੇਖਿਆ, ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੇਖੀ। ਹੁਣ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਇਹ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ? ਕਿਹੜੀ ਅਵਸਥਾ ਸੱਤਿ ਹੈ? ਉਹ ਸੱਤਿ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਤਿ ਹੈ? ਉਹਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਸਵਾਲ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਤਿ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਸੱਤਿ ਹੈ; ਇਹ ਸੱਚਾ ਜਾਂ ਉਹ ਸੱਚਾ?

ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਵਾਸਤੇ ਉਹਨੇ ਭਾਰਤਵਰਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ

ਪੰਡਤ, ਵਿਦਵਾਨ, ਜੋਤਸ਼ੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਉ; ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਚਾ ਭੇਜੂੰਗਾ ਪਰ ਮੈਂ ਜਾਣ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਿਲੂ। ਅੱਠ ਸਾਲ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਕ ਥਾਂ ਇਕ ਕੁਬੜਾ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਛੇੜ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵਿੰਗ ਪੈਂਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹੋ, ਇਹਦਾ ਨਾਨਾ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧਵਾਨ ਹੈ; ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਪੈ ਜਾਏ। ਇਹਦਾ ਵਿਚਾਰੇ ਦਾ ਪਿਓ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ, ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮਾਤਾ! ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਦੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ?"

"ਨਾ ਬੇਟਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ।"

"ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ; ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਤਾ! ਬੜੀ ਗਲਤ ਗੱਲ ਕਰੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਦੱਸ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?"

"ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਮਿਥਲਾਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੇ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਥੇ ਹੈ।"

"ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ?"

"ਬੇਟਾ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਕੱਲਾ; ਸਾਰੇ ਭਰਤਵਰਸ਼ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਪੰਡਿਤ ਸਭ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਰਾਜਾ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਮੈਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।"

"ਇਹ ਦੱਸ, ਸਵਾਲ ਕੀ ਹੈ?"

"ਇਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ ਹੈ? ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।"

"ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂਗਾ।"

ਮਾਤਾ ਨੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਪਾਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਗਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਓਧਰੋਂ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਜਿਹੜਾ ਛੜੀਦਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ; ਰਸਤਾ ਛੱਡੋ, ਰਸਤਾ ਛੱਡੋ। ਇਹਦੇ

ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ, ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?" ਹੱਸ ਪਿਆ ਇਹ ਬੱਚਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਛੁਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੁਛ ਨਹੀਂ; ਤਿਲਕ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਨੇਊ ਮੇਰੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਰਾਜਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਐਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਇੱਕ ਬੱਚਾ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਰਸਤਾ ਮੰਗਿਆ ਸੀ; ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ।"

"ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ?"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਨੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨੇਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਤੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾ ਜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਰਸਤਾ ਦੇ ਦੇ। ਕਹਿੰਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ! ਤੇਰੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਸਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਜਿਹੜਾ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬੱਚਾ ਹਾਂ, ਕੁਬੜਾ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਬਲ ਨੇ; ਰਾਜਾ ਮੈਥੋਂ ਰਸਤਾ ਮੰਗਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਚਲਦਾ.....

(ਪੰਨਾ 21 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੬੨੮

ਇਹ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮਾਉਂ ਪੰਖੀ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਜੇ ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੋੜ ਲਵਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਜੁੜਾਇਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਪਰਜਾ ਦੇ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਆ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਉਦਾਸ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਉਦਾਸੀ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਪਰ ਆਪ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਇੱਕੋ ਹੀ ਅੱਖਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ। ਇੱਕੋ ਅੱਖਰ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਅੱਖਰ ਹੋਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੌਣ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜਦੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਓ, ਕੌਣ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਨੇ, ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਦੀ ਜਾਨ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨੇ। ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੂਰਤ ਜਾਣਦਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨੇ। ਨਿਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨੇ, ਨਿਰੀ

"ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਠੀਕ ਕਹੀ ਹੈ। ਜਾਹ, ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆ।" ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਤੈਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚਲੋ।"

"ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਾਉ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਾ; ਸੈਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਜਾਵਾਂ, ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਮਤਲਬ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇ।" ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਬੜੀ ਭੁੱਲ ਹੋਈ। ਵਾਕਈ ਬੱਚਾ ਕੋਈ ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ।" ਕੋਲ ਆਇਆ, ਆ ਕੇ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਮਹਾਰਾਜ, ਮੇਰੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚਲੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੰਤਵ ਦੱਸੋ।"

"ਰਾਜਨ! ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੂੰ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ।"

ਹੀ ਮਿਹਰ ਹੈ। ਨਿਰੀ ਹੀ ਨਦਰ ਹੈ, ਨਿਰੀਓ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦਾ ਚੋਲਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਹਟਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਗਨ ਹੈ, ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲਗਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਫੇਰ ਬੋਲੀ ਜਾ, ਫੇਰ ਨਾ ਹਟ। ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੁਣੀ ਹੀ ਜਾਏਗੀ।

**ਧਾਰਨਾ - ਕਦੇ ਸੁਣੇਗਾ ਪੁਕਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮੇਰਾ,
ਪਧੀਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਕੂਕਦਾ ਰਹੀਂ।**

ਕਬੀਰ ਕੇਸੇ ਕੇਸੇ ਕੂਕੀਐ ਨ ਸੋਈਐ ਅਸਾਰ ॥

**ਰਾਤਿ ਦਿਵਸ ਕੇ ਕੂਕਨੇ ਕਬਹੂ ਕੇ ਸੁਨੈ ਪੁਕਾਰ ॥ਅੰਗ -
੧੩੭੬**

ਸੋ ਇਹ ਬਿਰਹਾ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਸੋ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਅਣਡਿੱਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ। ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਜਿਹਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹੁਣ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰੂਸਤੋਤਰ 'ਚ ਬੋਲੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹੋ।

ਗੁਰਮਤਿ ਪਚਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 36)

ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਖੇ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ -

ਨਵੰਬਰ 2005 ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਚਕਰਵਾਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਰਸ ਰਹੀ ਬਰਸਾਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਗਈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਮੰਦਗਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸੂਨਾਮੀ ਸਮੇਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ 24 ਘੰਟੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਥਾਨਕ ਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਸਮੇਂ ਸਥਾਨਕ ਮਾਰਵਾੜੀ ਰਾਜਸਥਾਨੀ ਕਰੋੜਾਂ ਪਤੀ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੰਸਥਾ ਰਾਹੀਂ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੀੜਤ ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸੀ, ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਸਮੱਗਰੀ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਥੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹੁੰਚੇ।

ਅਫਜਲਗੜ੍ਹ ਯੂ.ਪੀ. ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ -

ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਅਫਜਲਗੜ੍ਹ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ 10-10 12-12 ਫੁੱਟ ਪਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲਗਾਤਾਰ ਬਾਰਸ਼ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡੈੱਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਾਣੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਕਾਲਾਗੜ੍ਹ ਡੈੱਮ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਵੱਧ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਅਚਾਨਕ ਫਲਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਪਏ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਪੈਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਫਸਲ, ਪਸ਼ੂ ਮਕਾਨ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ। 3-4 ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ 10-10 12-12 ਫੁੱਟ ਪਾਣੀ ਖੇਤਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਗਿਆ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਪੱਕੇ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਟੈਂਟ ਪਾ ਕੇ ਮਸਾਂ ਹੀ ਬਚਾਈ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਰੰਤੂ 20 ਕਿਸਤੀਆਂ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆ ਵਾਂਗ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੁੜ੍ਹ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈ ਕੇ ਲੰਗਰ ਪਕਾ ਕੇ ਯੂ.ਪੀ. ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾਏ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ



ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਤਾਮਿਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।



ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਆ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕੇ ਇਹ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਅੱਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ ਲਿਆ ਕੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਦਾ ਕਰੋ ਅਗੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਸਾਰ ਵਿੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੇਵਾ ਪਹੁੰਚਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਣ ਸਿਉੱਤੇ ਕੱਪੜੇ, ਆਟਾ, ਦਾਲਾਂ, ਕੰਬਲ ਨਕਦਾ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ੩ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਰਾਹਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦੇ ਕੇ ਰਵਾਨਗੀ ਦਿਤੀ ਪੌ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਨਕਦ ਮਾਇਆ ਵੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਤੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਹਸਪਤਾਲਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਬਣਵਾਈ। ਡਾਕਟਰ ਸਿਹਤ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਮਹੁੱਈਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਮੋਪੈਥਿਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁਫਤ ਇਲਾਜ ਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕੋ ਅਉਖਧ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਫਲ ਇਲਾਜ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਲਿਊਸ਼ਨ ਰਹਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਿਥੇ ਆ ਕੇ ਰੋਗੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅੱਧਾ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਗੁ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਲੌਕਿਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਟੁਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਉਪਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੈਂਪ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਾਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਖਰਚਾ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ, ਭਾਈ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਖਰ ਬਰਦਰਜ਼ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕੈਂਪ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਐਨਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈਨਜ਼ਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ 28 ਅਕਤੂਬਰ 2011 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ 9.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੋੜਵੰਦ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਕੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਥੀਏਟਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਧਮੋਟ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਹੈਲਥ ਸੈਂਟਰ



ਯੂ.ਪੀ. ਅਫਜਲਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰੇਮਪੁਰੀ ਵਿਖੇ ਰਸਦ ਸਮੱਗਰੀ ਵੰਡਣ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਮਿੰਨੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਉਸਾਰ ਕੇ ਦਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੇ ਕਰਿੰਦਿਆਂ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੈ, ਦੇਖ ਰੇਖ ਲਈ ਮਾਲੀ ਦੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹਸਪਤਾਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਜਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਇਲਾਜ ਤੇ ਮੁਫਤ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ।

ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ

1. ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ - ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ 2001 ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੋਂ ਚਾਲੂ ਕਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਮੰਜਲਾਂ ਤਹਿ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਹਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਕਲਾਸ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦਾ ਹੋਇਆ ਹੁਣ +2 ਤੱਕ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਦੇਗ ਤੇਗ ਜਗ ਮੈ ਦੋਊ ਚਲੈ।” ਪਰਿਪੂਰਨ ਜੋਤ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਬਾਨੀ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ‘ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ’ ਉਹ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤਕਨੀਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਤਾਲੀਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਉਹ ਸੱਚੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਬਣਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪਰਮ ਮਨੋਰਥ ਵੱਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਤੇ ਪੂਰੀ ਖਲਕਤ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਰਾਖੀ ਕਰ ਸਕਣ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਪੂਜਨੀਕ ਬੀਜੀ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸਦਕਾ ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਸਕੂਲ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੁਲਾਂਘਾਂ ਪੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅਵਲ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੱਧਰ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਫੀਸਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮੀਡੀਅਮ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਈ ਬੋਰਡ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਐਫੀਲੀਏਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1630370 ਹੈ।

ਸਹੂਲਤਾਂ -

1. ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਭੁੱਲ੍ਹੀ ਇਮਾਰਤ।
2. ਧਰਮ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਸੋਚ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ।
3. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਲਾਸ ਰੂਮਜ਼ ਅਤੇ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ।
4. ਤਜਰਬੇਕਾਰ, ਉੱਚ-ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਆਪਕ,



ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ।



ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ।



ਅਧਿਆਪਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੁਪਾਤ 1.25

5. ਵਾਜ਼ਵ ਫੀਸ, ਦੂਜੇ ਬੱਚੇ ਲਈ ਫੀਸ ਅੱਧੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੀਰੀਅਡ।

6. ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਪਿਊਟਰ ਲੈਬ ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

7. ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

8. ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹਰ ਸਾਲ ਸਕੂਲ ਦੇ ਪੰਜ ਬੱਚੇ 14 ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਦੌਰੇ ਤੇ ਲਿਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

9. ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ, ਖੇਡ ਸਹੂਲਤਾਂ।

9. ਵਾਧੂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ (ਸਾਹਿਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਆਦਿ)।

10. ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਾਹਿਤ ਸਮੇਤ ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ।

11. ਕੰਪਿਊਟਰ ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਸਹੂਲਤ

12. ਆਰਟ ਤੇ ਕਰਾਫਟ ਰੂਮਜ਼, ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬ, ਡਾਕਟਰੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

13. ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ਾਨਦਾਰ 'ਸਪੋਰਟਸ ਡੇ' ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਕਟ ਮੈਚ, ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਅਤੇ ਕਈ ਖੇਡ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੇਤੂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

14. ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸਹੂਲਤ ਉਪਲਬਧ।

15. ਹੋਸਟਲ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

2. ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ - ਨਰਸਰੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਸਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮੀਡੀਅਮ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੂਲ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਵਰਤਮਾਨ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਗਭਗ 20 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਦਿਅਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

1. ਘੱਟ ਫੀਸ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁਕਣ ਦੇ ਯਤਨ।

2. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਪ੍ਰਬੰਧ।

3. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ, ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਯੋਗਾ ਅਭਿਆਸ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ।

4. ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਅਧਿਆਪਕ



ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ।



ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ।



ਸ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਟੋ ਗੁਫ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ।

5. ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਨੁਪਾਤ 1.20
6. ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ-ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
7. ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਮੁਫਤ ਵਿਵਸਥਾ
8. ਡਾਕਟਰੀ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
9. ਪਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ, ਹਰਿਆਲੀ ਭਰਿਆ, ਮਨਮੋਹਕ ਅਤੇ

ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ

10. ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਸੁਵਿਧਾ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।
11. ਹੋਸਟਲ ਸੁਵਿਧਾ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ।

3. ਬੀ - ਐਡ ਕਾਲਜ - ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਆਫ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਦੀ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਉਪਰਾਲਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੰਮਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮੰਜਲੀ ਇਮਾਰਤ 7 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਲਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 100 ਏਕੜ ਹਰੇ ਭਰੇ ਸ਼ਾਂਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸ਼ੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਹੌਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਖਿਆਲਾਂ ਵੱਲ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕਰਣ - ਇਸ ਕਾਲਜ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਹਾਲ, ਪੰਜ ਕਲਾਸ ਰੂਮ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਲਾਇਬਰੇਰੀ, ਪੜਨ ਲਈ ਵੱਡਾ ਹਾਲ, ਚਾਰ ਲੈਬੋਰਟਰੀਆਂ, ਬਨਾਮ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬ, ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਲੈਬ, ਸਾਇਕਾਲੋਜੀ ਲੈਬ, ਭਾਸ਼ਾ ਲੈਬ, ਕਸਰਤ ਕੱਕਸ਼, ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਕੰਨਟੀਨ, ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਬਗੀਚਾ ਅਤੇ ਵੱਖਰਾ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲਜ ਅੰਦਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਤੇ ਅਣਭੋਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇ ਸਕਣ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨਗੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਿਸਮਤ ਸਮਝਣਗੇ।

ਇਥੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਵੱਖਰਾ ਹੋਸਟਲ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਜਰੂਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕੰਨਟੀਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਖਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਬੱਚਿਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਨ।

ਬੀ ਐਡ ਦਾ ਕੋਰਸ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਪੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ਏਥੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ 100 ਸੌ ਸੀਟਾਂ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋ ਸਬਜੈਕਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੋੜ ਲੈਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ-

1. ਮੈਥ - ਫਿਸੀਕਲ ਸਾਇੰਸ
2. ਮੈਥ - ਇੰਗਲਿਸ਼
3. ਮੈਥ - ਇਕਨਾਮਿਕਸ
4. ਫਿਸੀਕਲ ਸਾਇੰਸ - ਲਾਇਫ ਸਾਇੰਸ



ਬੀਜੀ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ।



ਕੰਪਿਊਟਰ ਰੂਮ



ਕਲਾਸ ਰੂਮ



ਬੱਚੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

5. ਲਾਇਫ ਸਾਇੰਸ - ਇੰਗਲਿਸ਼
6. ਲਾਇਫ ਸਾਇੰਸ - ਪੰਜਾਬੀ
7. ਸਮਾਜ ਸਾਸ਼ਤਰ - ਇੰਗਲਿਸ਼
8. ਸਮਾਜ ਸਾਸ਼ਤਰ - ਪੰਜਾਬੀ
9. ਇਕਨਾਮਿਕਸ - ਪੰਜਾਬੀ
10. ਇਕਨਾਮਿਕਸ - ਇੰਗਲਿਸ਼

ਅਧਿਆਪਕ - ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਕ - ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਬਜੈਕਟ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਅਧਿਆਪਕ ਆਪਣੇ ਸਬਜੈਕਟ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੋਂ ਵੀ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਖਸ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਡੀਕਲ - ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੇਂਦਰ

- **ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ** - ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ 4 ਐਤਵਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਦੇ ਦੋ ਦੀਵਾਨ ਕੁੱਲ 6 ਦੀਵਾਨ ਪੱਕੇ ਲਗਦੇ ਹਨ।

- **ਬਨੂੜ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰਾ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹਰ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ** ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

- **ਚੰਗਰ ਹਿਰਦਾਪੁਰ (ਰੋਪੜ) ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ** ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ ਹੈ।

- **ਖੂਬੀਆ ਨੰਗਲ ਯੂ.ਪੀ.** ਇਥੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ।

- **ਸ਼ਾਲਾਪੁਰ ਯੂ.ਪੀ.** ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਭਰਦੀ ਹੈ।

- **ਸਾਨਹੋਜ਼ੇ - ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ** ਅਟਵਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦਰਸਾਈ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਰਾਹੀਂ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- **ਲੰਡਨ/ਵਾਲਸਲ - ਸ. ਅਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ (ਰਾਜ),** ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੁਗੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ ਨਿਰੰਤਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।

- **ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੇ ਟਰਾਂਟੋ - ਭਾਈ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ, ਸ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਣੂ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਜ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਂਸ, ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ** ਟਰਾਂਟੋ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਫਿਲਮ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਯੂਬਾਸਿਟੀ ਵਿਸਾਖੀ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਾਪੀਆਂ ਫਰੀ ਵੰਡੀਆਂ। ਫਿਲਮਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਚਾਰ ਫੇਰੀ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਜਾਣਾ ਪਿਆ



ਗੁ. ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ



ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।



ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰੋਪਾ ਸ਼ਖਸ਼ਿਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਜਿਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਨੀਵੇਲ ਟੈਂਪਲ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਸੰਗਤ ਪੁੱਜੀ ਤੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਸਿੰਧ, ਯੂ.ਪੀ. ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਪਰੰਤੂ ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ ਸੰਨ 1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਹਫਤੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦਾ ਖਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਸਨ। 1986 ਤੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੇਂਦਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ, ਮਾਝਾ ਮਾਲਵਾ ਦੁਆਬਾ ਰੋਪੜ, ਪਟਿਆਲਾ, ਅੰਬਾਲਾ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਵਕਤ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਲੱਖ ਤੋਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਲਿਟਰੇਚਰ

ਸਭ ਦਾ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸੋਧ ਦੇਣ ਨਾਲਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ 1995 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੇਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਲੇਖਣੀ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਰਮਵਾਰ ਸਰਕੂਲੇਸ਼ਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ -

ਪੰਜਾਬੀ - 20000, ਹਿੰਦੀ 5000, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 2500 ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ 20 ਸਫੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਨਿੱਕੀ ਪਨੀਰੀ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹੇ। ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਿਤਰਣ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਂ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਿਤਰਣ ਕੇਂਦਰ ਸੰਪਰਕ -

ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਜਰਮਨੀ, ਗਰੀਸ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਫਿਲਮਾਂ /ਲਿਟਰੇਚਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਤੇ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹਨ।

ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ - ਹੁਣ ਤਕ 3000 ਆਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 1500 ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਟਾਂ ਬਣ ਕੇ



ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕਾਂ



ਸੰਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।



ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਚਿਤਰਾਂ, ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਡੱਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤਕ ਦਿਲੋਂ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਅਸਰ ਪੈ ਜਾਵੇ।

1990 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ 21 ਵੱਡੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਤੇ, ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਆਪਣੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਬਚਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਸੰਪਰਦਾਇ ਤੋਂ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰਭੂ ਸਿਮਰਨ, ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਸਬੰਧੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਨੀਂਹ 26 ਜਨਵਰੀ 1999 ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਸਤਕੰਵਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਉਪਰੰਤ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪਰਮ ਰਸ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਵਾਤਾਵਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਮਾਨੋਂ ਗੈਬੀ ਰੂਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਉਤਰ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਬੀਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਨੂਰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਇਕ ਅਕਹਿ ਰਸ ਵਿਚ ਝਲਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜੁਲਾਈ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰਟ ਸਰਜਰੀ ਕਾਰਨ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਥੋੜ੍ਹਾ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਇਸੇ ਕਰਕੇ 1999 ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਸਥਿਗਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੇ ਅਰਸੇ ਵਿਚ ਲਗਭੱਗ ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀ ਗਈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੈ।

29 ਸਤੰਬਰ 2000 ਸਮਾਗਮ ਪੂਰੰਭ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬੜੀ ਸੱਜ ਪੰਜ ਤੇ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਥੇ ਅਖੰਡਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਤੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ। ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ NRI ਸੰਗਤ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੌਟਨ ਟਾਈਪ ਕਮਰੇ ਅਟੈਚਡ ਬਾਥਰੂਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਖਰੀ ਚਿੰਨ ਮੰਜਲੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।



ਅੰਗੀਠਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ



ਤਪੇ ਅਸਥਾਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ



ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਿਤਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ।



ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ ਕੰਪਲੈਕਸ

ਅਟਲ ਭਇਓ ਪੂਆ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਸ਼ਾਨ.....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਅੰਗ - ੨੫੬

ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ
ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥
ਅੰਗ - ੨੮੯

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਨਾ ਦਇਆਲ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ,
ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਪਾਪੀ ਕੋਈ ਨਾ।
ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰੁ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ।
ਚੌਰੁ ਯਾਰੁ ਜੁਆਰਿ ਹਉ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਰੰਦਾ।
ਨਿੰਦਕੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਾਮਖੋਰੁ ਠਗੁ ਦੇਸ ਠਗੰਦਾ।
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਦੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੰਦਾ।
ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ ਅਕਿਰਤਘਨ ਮੈ ਕੋ ਨ ਰਖੰਦਾ।
ਸਿਮਰਿ ਮੁਰੀਦਾ ਢਾਢੀਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸੰਦਾ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੬/੨੧

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਚਿੱਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜੋੜੋ, ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕੋ, ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਸਰਵਣ ਕਰੋ, ਵਿਚਾਰ ਸਰਵਣ ਕਰੋ; ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਧਾਰਨ ਕਰੋ। ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ ਬੋਲੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਖਸਿੰਦ ਹਨ, ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਿਆ ਕਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਜੋ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ, ਚਤੁਰਤਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬਲ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਬੁੱਧੀ 'ਚ ਬਲ ਹੈ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਗੱਲ ਠੀਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ ਕਰਦਾ। ਸਿਰਫ ਓਦੋਂ ਸਬੰਧ ਜੁੜਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਛ ਛੱਡ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੈ ਕੀ ਤੇ ਸਾਡਾ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕੀ ਹੈ? ਕਿੱਥੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਵਾਹ

ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਹੋਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ - 'ਸਦਾ ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲ' ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁ-ਦਇਆਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਦਾ ਹੀ ਦਇਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਆਦਮੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਨੁਕਸ ਕੀ ਹੈ ਸਾਡੀ ਤਾਰ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਡਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ, ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਐਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪਾ ਦਿਤੀ -

ਜਿਨਿ ਰਚਿ ਰਚਿਆ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ ਨਾਲੇ ਹਉਮੈ ਪਾਈ ॥
ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਉਸ ਹੀ ਕਉ ਹੈ ਰੇ ਓਹਾ ਆਵੈ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੯੯੯

ਮੈਂ ਪੁਣਾ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਕੀਰਤਨੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੁਛ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਸਾਰਾ ਮੈਂ ਦੇ sphere 'ਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। under influence of ego ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਜਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੈਠੇ ਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦ ਤੱਕ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ego vanish ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਤੇਰਾ ਸਬੰਧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਦਾ ਪੈ ਗਿਆ -

ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੇ
ਸੁਨਤ ਦੇਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ ॥

ਭਾਂਡੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਰਦੇ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ ॥ ਅੰਗ - ੬੨੪

ਹੈ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ, ਲੇਕਿਨ ਪੜਦਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਹ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ distributor ਲੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੈਟਰੀ 'ਚੋਂ ਕਰੰਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇੰਜਣ ਨੂੰ। ਉਹਦੇ 'ਚ ਜੇ ਪਤਲਾ ਜਿਹਾ ਕਾਗਜ਼ ਰੱਖ ਦਿਓ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਚਾਰੋਂ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠ, ਬੈਟਰੀ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਾਰ ਵੀ ਨਵੀਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਨਹੀਂ start ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰੰਟ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਥੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਭਾਵ ਸਾਡਾ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਬੰਧਨ ਆਹੀ ਹੈ ਤੇਰੇ 'ਚ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਵਿਚ। ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਹੈਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੈ ਫੇਰ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ -

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂ ਨਾਹੀ ਅਬ ਤੂਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਸਾਫ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮੈਂ

ਹਾਂ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਨੇ ਹਨੇਰਾ ਪਾ ਛੱਡਿਆ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਹੈ, ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਾਸੇ, ਨੇਕੀਆਂ 'ਚ ਮੈਂ, ਬਦੀਆਂ 'ਚ ਮੈਂ, ਪੁੰਨਾਂ 'ਚ ਮੈਂ, ਪਾਪਾਂ 'ਚ ਮੈਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਾਰੇ। ਹਉਮੈ 'ਚ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ ਉਹਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੀਜ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ 'ਮੈਂ' ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੀਜ ਪਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਾਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਬਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਜ਼ੀਰ ਵਾਕਫ ਨੇ। ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਵਾਕਫ ਨੇ। ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਕਫ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਇੱਕ ਓਹੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਰਧਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਦੌਲਤਾਂ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਮਾਨ-ਵਡਿਆਈਆਂ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਮਾਇਆਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਵਡਿਆਈ ਹੋਵੇ -

ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ ਹੋਰ ਦਸੁਈ ਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੨

ਚਾਰਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੀ, 43 ਲੱਖ 20000 ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਤੋਂ, ਦੱਸ ਗੁਣਾਂ, ਚਾਰ ਕਰੋੜ 23 ਲੱਖ ਸਾਲ ਉਮਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ -

ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੨

ਤੇ ਨਾਉਂ ਐਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਰ ਦੇਸ਼ doctorate ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਇਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਨਮਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਹੋਣ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਿੰਨਾਂ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਫਖਰ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹਦੀ ਬਣ ਆਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਖੇਲੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਣਨਾ ਹੋਰ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਖੇਲੂ ਹੋਰ ਹੈ।

ਚੰਗਾ ਨਾਉ ਰਖਾਇ ਕੈ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗਿ ਲੋਇ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ ॥ ਅੰਗ - ੨

ਰੋਜ਼ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਉਹਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਉਹਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਆਉਂਦੇ ਹੋਣ, ਅਸ਼-ਅਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਸੰਸਾਰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਾ ਬਣ ਆਈ। ਇਹ ego ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਖੇਲੂ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ-

ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ ਕਰਿ ਦੇਸੀ ਦੇਸੁ ਧਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੨

ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਦਵੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਿੰਨਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਹ, ਜਿੰਨਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਘੁੰਮੀ ਜਾਹ, ਤੀਰਥ ਕਰ ਲੈ, ਵਰਤ ਕਰ ਲੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧਨ ਕਰ ਲੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚਿਲੇ ਕੱਟ ਲੈ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆ ਜਾਏ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਫੇਰ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਹਥਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਦੀ ਬਣ ਗਈ ਉਹਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਬਣ ਗਈ, ਚਾਹੇ ਉਹਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ adverse ਹਾਲਾਤ ਹੋਣ -

ਬਸਤਾ ਤੂਟੀ ਤੁੰਪੜੀ ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੭

ਕੱਪੜੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਨੇ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਤੁੰਪੜੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ

ਜਾਤਿ ਨ ਪਤਿ ਨ ਆਦਰੇ ਉਦਿਆਨ ਭ੍ਰਮਿੰਨਾ ॥

ਮਿਤ੍ਰੁ ਨ ਇਠ ਧਨ ਰੁਪਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਕੁ ਨ ਸਿੰਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੭

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘਟੀਆਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਾਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੁਲਾਉਣ 'ਚ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ, ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦਾ ਮਨ ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ -

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੭

ਤੇ ਉਹਦੇ 'ਚ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਕਿੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਚਰਨ ਰੱਖ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਜੇ ਮਹਾਂ-ਪਵਿੱਤਰ ਧੂੜੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਜਿਹਦੀ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਿ ਹੋ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈਂ ਕਿਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਦੀ ਧੂੜੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਹ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਤਿਸ ਕੀ ਧੂੜਿ ਮਨੁ ਉਧਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਹੋਇ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੭

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਡੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ -

ਸੁੰਦਰ ਸੇਜ ਅਨੇਕ ਸੁਖ ਰਸ ਭੋਗਣ ਪੂਰੇ ॥

ਗ੍ਰਿਹੁ ਸੋਇਨ ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧ ਲਾਇ ਮੋਤੀ ਹੀਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੭

ਘਰ ਸਜਾਏ ਹੋਏ ਨੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਲਾ ਕੇ, ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਤਿਲਮਿਲ-ਤਿਲਮਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਘਰ। ਅੰਦਰ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਹੀ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ।

ਮਨ ਇਛੈ ਸੁਖ ਮਾਣਦਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ ਵਿਸੁਰੇ ॥

ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਵਿਸਟਾ ਕੇ ਕੀਰੇ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਸਾਂਤਿ ਹੋਇ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਮਨੁ ਧੀਰੇ ॥

ਅੰਗ- ੨੦੭

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹਦੀ ਧਰਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੜ੍ਹ ਨਹੀਂ

ਲੱਗ ਸਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੜ੍ਹ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਫੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਾਇਦ ਰੱਖੇ ਕਿ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਆਵੇ, ਕਦ ਨਾ ਆਵੇ, ਆਹ ਸ਼ੱਕ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਫੇਰ ਦੂਸਰਾ ਸਵਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਈਏ, ਪਰ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਸੱਤਵੇਂ ਅਸਮਾਨ 'ਤੇ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੈ? ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਧਿਆਨ ਦੇਵੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੈ ਕਿੱਥੇ, ਸਾਡਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਜੁੜ ਸਕਦਾ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਭਾਅ ਇਹ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਾਂ, ਰੱਬ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਲਈਏ, ਜਿਹੜਾ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਦੂਰ ਹੈ, ਕਦੇ-ਕਦੇ ਆਵੇਗਾ। ਨਾਮਦੇਵ ਨੂੰ 72 ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਸਵਾਸ ਵੀ ਨਾ ਵਿਸਰੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਉਹ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹਰ ਵਕਤ, ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤੇਰੇ ਤੋਂ। ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੇਰਾ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੀਆਂ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਹੈ ਰੂਪ-ਰੰਗ, ਰੇਖ-ਭੇਖ ਤੋਂ ਨਿਆਰਾ, ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ ਬਾਹਰ ਵੀ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਹੈ ਉਹ ਪਰਿਪੂਰਨ ਜੋਤੀ ਹੈ।

ਉਹ ਪਰਮ ਜੋਤੀ ਹੈ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਬਾਹਰ। ਉਹਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਹੈ ਇਹ ਬਾਹਰ ਫਿਰਦਾ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਖ ਸਕੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਅੰਦਰੋਂ ਨਾ ਦਿਸ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਦਿਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਬਾਹਰ ਵੀ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ 'ਚ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਛ ਜਾਣ ਸਕੇ, ਇਹ ਅਲਪੰਗ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਇਹਦੀ ਢੂੰਡ 'ਚ ਪਿਆ ਤੇਰੀ ਬੁੱਧੀ ਤੀਖਣ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਉਹਦਾ ਨਾਉਂ ਬਦਲ ਜਾਏਗਾ।

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ

ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੯

ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ। ਸੋ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰੁ ਗੜ ਅੰਦਰਿ ॥

ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ ਗਗਨੰਦਰਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੩੩

ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਗੜ੍ਹ ਹੈ ਨਾ -

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੫੪

ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਐਨੀ ਜੇ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਆਪਾਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਗਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ, ਅੰਦਰ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਾਂਗੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਹੈ ਫੇਰ ਆਪਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਿੱਥੋਂ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿਹਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿਹਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਕਿਹਦੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਕੀਹਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਹੈ ਉਹ। ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਪਿਆਰ -

ਜੜ੍ਹੁ ਤੜ੍ਹੁ ਦਿਸਾ ਵਿਸਾ ਹੁਇ ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗੁ ॥ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਜਿਹਦਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਫੇਰ ਤਾਂ ਗਲਤੀ ਸਾਡੀ ਹੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗੋਬਿੰਦ ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਦਾ ਭੁਖਾ।

ਸੋ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੈ -

ਕਾਇਆ ਨਗਰੁ ਨਗਰੁ ਗੜ ਅੰਦਰਿ ॥ ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ

ਗਗਨੰਦਰਿ ॥ ਅਸਥਿਰੁ ਥਾਨੁ ਸਦਾ ਨਿਰਮਾਇਲੁ

ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਦਾ ॥ ਅੰਦਰਿ ਕੋਟੁ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੩੩

ਐਨੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਦੇਖਦੇ ਓਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਅੰਤ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਦਾ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ 'ਚ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੰਦੇ ਦਿਸਦੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ੇ 'ਚ ਦਿਸਦੇ ਨੇ। ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨੇ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਨਾ Inter connected ਹੈ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰ, ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਨੇ, ਉਹ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ, ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ, ਜੋ ਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਐਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ, ਉਹ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਤਾਂ ਗਾਰਵੇਜ਼ ਹੈ, ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਸੀਵਰੇਜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ, ਔਹ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ, ਉਥੇ-ਉਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਤਲਾਅ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗਾਰਡਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ ਵਧੀਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰੰਗਾਂ-ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸੀਵਰੇਜ ਦਾ ਤੇ ਉਹਦਾ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਗੰਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਵਖੀਲੀ,

ਇਹ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮੰਡਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਗੇਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

**ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ
ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥ ਅੰਗ -
੧੦੩੩**

ਪਵਿੱਤਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ save ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ-

.....ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੩੩

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ, Imagination ਨਹੀਂ ਹੈ ਇੱਥੇ।

**ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥
ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੫੪

ਉਸ ਥਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ। ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਪੂਰਾ।

**ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੯੧**

ਜਿਹੜਾ ਆਹ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ aboard of God ਦਿਖਾ ਦੇਵੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੯੧**

ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਆਤਮਕ ਸੰਗੀਤ ਹਰ ਵਕਤ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾਏ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਮਰੀਕਾ ਹੋਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਇੱਕ house on the rock ਹੈ, ਬੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ 27 ਸਾਲ 'ਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਉਹ। ਉਹਦੇ ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਗਏ, ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਨਾ, ਲੇਕਿਨ ਸਾਜ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਏ, ਚਾਲੀ-ਪੰਜਾਹ ਸਾਜ ਪਏ। ਇੱਕ ਨੇ ਪੈਸੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਆਪੇ ਸੀਤਾਰਾਂ ਵੱਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਆਪੇ ਬਿਗਲ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਢੋਲ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਬੰਦਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਸਾਜ ਸਾਰੇ ਹਿਲਦੇ ਨੇ, ਗਜ ਹਿਲ ਰਹੇ ਨੇ, ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੱਬੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਜੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਐਸਾ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਹੈ, ਈਸਾਈਅਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਰੂਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਹਦਾ ਇਹਦੇ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਵਾਂ, ਇਹ ਲੋਬੜਾ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਹਨ੍ਹੇਰ ਗਵਾਰ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ। ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਸੁੰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਜਾਹ। ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਾ ਵਾਪਸ ਆਈ, ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਨਿਕਲੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੁਣ ਕਿਉਂ ਨਿਕਲ ਆਈ? ਕਹਿੰਦਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ connection ਤਾਂ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਸੰਗੀਤ ਤਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਹ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਦਾਖਲ ਹੋਈ ਫੇਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਤੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ -

**ਨਉ ਘਰ ਦੇਖਿ ਜੁ ਕਾਮਨਿ ਭੂਲੀ ਬਸਤੁ ਅਨੂਪੁ ਨ ਪਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੩੩੯**

ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਜਿਹੜੀ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ -

**ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥
ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੫੪

ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਨਜ਼ਰ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

**ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੯੫੪**

**ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੯੪੭**

ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ -

**ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ ॥
ਅੰਗ - ੧੦੩੩**

**ਭੀਤਰਿ ਕੋਟੁ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ ॥
ਨਉ ਘਰ ਬਾਧੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ॥
ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ ॥
ਅੰਗ - ੧੦੩੩**

ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਸਰੀਰ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਾਡਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹੈ। ਆਹੀ ਚੀਜ਼ ਔਖੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਆਪੇ ਹੀ ਚੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜੀ ਚਲਦਾ। ਨਾਮ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਚਿੱਤ 'ਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ। ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ

ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

**ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰ ਕੀ ਪਰਤੀਤ ਜੀ,
ਜਿਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੈ ਭਾਈ।**

ਜਿਸ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵਸ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਆਏਗਾ। ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ। ਸੋ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ 'ਤੇ ਬੱਝਦਾ। ਆਪਣਾ ਤਾਣ, ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਹਰ ਵਕਤ ਸਾਡੇ ਮੂਹਰੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ-

**ਆਪੁ ਛੱਡ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ
ਕੋਏ ॥**

ਅੰਗ - ੯੨●

ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਮੈਂ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਰਨੇ ਰਹਿ ਹਰ ਵਕਤ। ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖ। ਮਹਾਰਾਜ ਗਏ ਝੰਡੇ ਬਾਢੀ ਕੋਲ। ਕਹਿੰਦੇ, ਝੰਡਿਆ! ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਕੀਹਦਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਕਿੱਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਝੰਡਿਆ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ ਤੂੰ? ਕਹਿੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਤਰਦੱਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣ ਆ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਹੈ। ਝੰਡਿਆ! ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਪਛਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੁੱਝਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬੁੱਝੀ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਿਆ। ਬੁੱਝੀ ਨਾਲ ਜਾਣਨਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੁੱਝਣਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਹਨੇ ਬੁੱਝਿਆ ਨਹੀਂ -

ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੧

ਜੇ ਬੁੱਝਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝਿਆ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਸੁ ਦਾ ਪਸੁ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਜੀ ਮੈਂ ਆਤਮਾ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਣਿਆ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦਾ, ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਜੀ ਬੁੱਝਿਆ ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ, ਬੁੱਝਿਆ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਮਾਹਰ ਅੰਬ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਅੰਬ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਪੱਕੇ ਅੰਬ ਨੇ, ਦੁਸ਼ਹਿਰੀ ਅੰਬ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗਿਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੈਲਰੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ % ਸ਼ੂਗਰ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ % ਇਸ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ਾਬ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਇਸ ਦੀ food value ਹੈ। ਇਹ ਕਿਹੜਾ-ਕਿਹੜਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਗਿਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਗਿਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ

ਗਿਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਨਾ ਚਿਰ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਦ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਇਹਨੂੰ ਫੁੱਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਫੇਰ ਸਪਰੇਅ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਫੇਰ ਅੰਬ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਗੱਲ ਜਾਣ ਲਈ, ਬੜੀ detail ਉਹਦੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆ ਗਈ। ਲੇਕਿਨ ਜਾਣਿਆ ਉਸ ਨੇ ਬੁੱਝਿਆ ਨਹੀਂ। ਐਨੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੰਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਆ ਕੇ ਅੰਬ ਤੋੜਦਾ ਹੈ, ਅੰਬ ਤੋੜ ਕੇ ਚੂਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਬੁੱਝਿਆ ਉਸ ਨੇ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਬ ਦਾ ਕੀ ਸੁਆਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅੰਦਰ। ਜਿਹੜਾ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਸੋ ਬੁੱਝਣਾ 'ਤੇ ਜਾਣਨਾ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ। ਜਿਹਨੇ ਬੁੱਝ ਲਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦਾ ਸਫਲ ਹੈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣਾ, ਜਿਹਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਬੁੱਝੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁੱਝਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ -

**ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਚਯਾਈਆਂ ਉਤੋਂ 'ਬੁੱਝੀ' ਖੰਭ ਸਾੜ ਢੱਠੀ,
ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਓਥੇ ਦਿਲ ਮਾਰਦਾ ਉਡਾਰੀਆਂ।
ਪਯਾਲੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਨਾਲ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਲਗ ਜਾਣ ਓਥੇ,
ਰਸ ਤੇ ਸਰੂਰ ਚੜ੍ਹੇ, ਝੁੰਮਾਂ ਆਉਣ ਪਯਾਰੀਆਂ।
'ਗਯਾਨੀ' ਸਾਨੂੰ ਹੋੜਦਾ ਤੇ 'ਵਹਿਮੀ ਢੋਲਾ' ਆਖਦਾ ਏ,
ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਆਂ ਬੁੱਝੋਂ ਪਾਰ ਤਾਰੀਆਂ।'
ਬੈਠ ਵੇ ਗਿਆਨੀ! ਬੁੱਝੀ ਮੰਡਲੇ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ,
'ਵਲਵਲੇ ਦੇ ਦੇਸ਼' ਸਾਡੀਆਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਯਾਰੀਆਂ।**

ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਲੱਗ ਗਿਆ ਉਥੇ ਜਿੱਥੇ ਬੁੱਝੀ ਦਾ ਖੰਭ ਜਲ ਗਿਆ ਤੇ ਬੁੱਝੀਵਾਨ ਸਾਨੂੰ, ਫਿਲਾਸਫਰ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤੂੰ, ਬੁੱਝੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਮੰਜਲ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਤਮ ਮੰਡਲ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ, ਸੋ ਬੁੱਝੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਝੰਡਿਆ! ਬੁੱਝੀ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਜਾਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਖਲੋ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੇ, ਘਾਟੇ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੇ। ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਦੀ ਚਿੰਤਾ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪ ਹੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਦਿਆਲੂ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ। ਆਪਣੇ ਬਲ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਇਸ ਕਾ ਬਲੁ ਨਾਹੀ ਇਸੁ ਹਾਥ ॥

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਸਰਬ ਕੇ ਨਾਥ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੭

ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਰਨ ਕਾਰਨਹਾਰ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮੋਹਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗਣ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿੱਧਰ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿੱਧਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ

ਖਾਹਮਖਾਹ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਗੱਲਾਂ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਐਨੀ ਗੱਲ ਦੇ ਨਾਲ, ਠੀਕ ਹੈ ਪੁੰਨ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ, ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਮਿਲੇਗਾ, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਵਰਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਬੜਾ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਸਮਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਸਮਾਈ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਦੋ ਦਾ ਉਥੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਇੱਕ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲੈ ਤੂੰ, ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾ ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿੱਲੀ ਉਸੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਫੜਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਘਰ 'ਚ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਾਇਣ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਦੇ। ਸ਼ਰਨ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਉਹਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਈਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਪੜ੍ਹੇ ਪਿਆਰ ਨਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਸ਼ਰਨ ਬਿਚਾਰੇ ਮਨ ਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ।

ਮਨ ਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਿ ਬਿਚਾਰੇ ॥

ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ ਤਾ ਕੇ ਜਸੁ ਉਰ ਧਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੬੩੨

ਚਾਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ, extream ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਲੀਆਂ-ਵਿਚਾਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਗਨਕਾ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ -

ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ ਤਾ ਕੇ ਜਸੁ ਉਰ ਧਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੬੩੨

ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਇੱਕ ਉਹਨੇ ਜਸ ਕਿਵੇਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਧਾਰਿਆ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਆ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ

ਅਰੁ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੬੩੨

ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਨੂੰ। ਲੇਕਿਨ ਉਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਐਨਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਇਆ ਕਿ ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚ,

ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਧਰੁੰ ਭਗਤ ਦਾ ਮੰਡਲ ਆਇਆ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕੋਲ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘੇ। ਧਰੁੰ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਧਰੁੰ ਦੇ ਬਚਨ ਤਾਂ ਸੁਣੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਨੇ, ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਐਡਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ ਤਪਸਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦੇਵੀ

ਦੇਵਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ, ਉਥੇ ਇਹ ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਸੋ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮੇਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ। ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਗਰ ਮਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ, ਜੋ ਕੁਛ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਹਦਾ ਸਬੰਧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ, ਭੋਲੇ ਭਾਅ ਕਰਕੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਕੌਣ ਸੀਗਾ ਇਹ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਸਤਿਜੁਗ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਇਸ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਤਾਂਗਪਾਦ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਸੀ। ਦੋ ਉਸ ਦੇ ਰਾਣੀਆਂ ਸੀ ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਰੀਤੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਨੀਤੀ ਸੀ। ਸੁਨੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਸੀ ਉਹ ਅਨਚਾਹੀ ਸੀ, ਅਨਪਿਆਰੀ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਰਾਜਾ। ਦੂਸਰੀ ਜਿਹੜੀ ਸੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਚੰਚਲ ਸੀ। ਸੁਨੀਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੀ ਮਾਂ। ਇਹਨੂੰ ਦੂਰ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਇਸਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਸਦੇ ਵੀ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਖੇਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਇਹਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਆਇਆ ਹੈ ਅੱਜ, ਪਿਆਰ ਜਾਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹਨੇ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਇਸ ਦੀ ਸੁਤੇਲੀ ਮਾਂ ਦੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹੈਂ ਅੱਜ ਇਹ ਗੋਦੀ 'ਚ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਪਰਸੋਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਏਗਾ, ਵੱਡਾ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਹੁਣੇ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਉਹ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਆ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜਿਆ, ਫੜ ਕੇ ਵਗਾਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਮਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਬੱਚਾ ਗਿਰਿਆ, ਗਿਰਦੇ ਸਾਰ ਉਹਦੇ ਸੱਜੀ ਗੱਲੂ ਤੇ ਖੱਬੀ ਗੱਲੂ ਤੇ ਬੱਪੜ ਮਾਰੇ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦਾ ਨੀਲ ਪੈ ਗਿਆ, ਬੱਚਾ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਐਨਾ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲੀ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਗੋਦੀ 'ਚ ਬਹਿਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਲੈਣਾ ਸੀ ਪੂਰੇ ਬਲ ਨਾਲ ਗੋਦੀ 'ਚੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਕਠੋਰ, ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨਣ ਵਾਲੇ ਬਚਨ ਕਹੇ। ਤੇਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਇੱਥੇ ਬੈਠਣ ਦਾ, ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਉਹ ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ, ਜਾਹ ਕਠਨ ਤਪ ਕਰ। ਫੇਰ ਤੂੰ ਜਨਮ ਭੋਗ ਕੇ ਮਰੀਂ, ਮਰ ਕੇ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਆ ਕੇ ਜਨਮ ਲਈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਗੋਦੀ 'ਚ ਬੈਠ ਸਕੇਂਗਾ। ਮੇਰੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈ।

ਕਿੱਡੇ ਕਠੋਰ ਬਚਨ ਕੇ। ਬੜਾ ਜ਼ਹੀਨ ਬਾਲਕ ਸੀ, ਕਾਲਜਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਈ ਇਹ ਗੱਲ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ ਤੋਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ ॥
ਫਿਕੈ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ ਫਿਕੈ ਫਿਕੀ ਸੋਇ ॥
ਫਿਕਾ ਦਰਗਹ ਸਟੀਐ ਮੁਹਿ ਬੁਕਾ ਫਿਕੇ ਪਾਇ ॥
ਫਿਕਾ ਮੁਰਖੁ ਆਖੀਐ ਪਾਣਾ ਲਹੈ ਸਜਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੪੭੩**

ਫਿਕਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਨੇ। ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਫਿਕਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਲ ਟੁੱਟਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੁੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਦਿਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਇਕੁ ਫਿਕਾ ਨ ਗਾਲਾਇ ਸਭਨਾ ਮੈ ਸਚਾ ਧਣੀ ॥
ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ ਮਾਣਕ ਸਭ ਅਮੋਲਵੇ ॥
ਸਭਨਾ ਮਨ ਮਾਣਿਕ ਠਾਹਣੁ ਮੂਲਿ ਮਚਾਂਗਵਾ ॥
ਜੇ ਤਉ ਪਿਰੀਆ ਦੀ ਸਿਕ ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀ ਦਾ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੮੪

ਜੇ ਪਿਆਰਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਨਾ ਤੋੜ, ਕਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲਓ।

**ਧਾਰਨਾ - ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਨਾ ਢੋਈ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਣੀ,
ਦਿਲ ਤੋੜੇ ਫਿਕਾ ਬੋਲ ਕੇ।**

ਸੇ ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਹੋਣਾ, ਅਖੰਡਪਾਠੀ ਹੋਣਾ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਤੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੈਨੂੰ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ।

ਫਿਕਾ ਦਰਗਹ ਸਟੀਐ ਮੁਹਿ ਬੁਕਾ ਫਿਕੇ ਪਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੪੭੩

ਕਿਉਂਕਿ ਫਿਕਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੇ ਇੱਕ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ, ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦਾ, ਇੱਕ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ -

**ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸਮਸਰਿ ਨ ਪੁਜਸਿ ਮਧੁ,
ਕਰਕ ਸਬਦ ਸਰਿ ਬਿਖੁ ਨ ਬਿਖਮ ਹੈ ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੫੬

ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਹਿਦ ਹੈ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਕੌੜੇ ਸਬਦ ਬੋਲੇ, ਉਹ ਬਿਹੁ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਨੇ, ਦਿਲ ਵਿੰਨ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦਾ। ਸੋਟਾ ਮਾਰ ਲਓ ਆਦਮੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੰਡਾਸਾ ਮਾਰੇ ਰਾਜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ। ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਬੋਲੀ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਉਹ ਭੁੱਲਣੀ ਬੜੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਬੋਲੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬਖੇੜੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੇ। ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦਾ 45 ਲੱਖ ਬੰਦਾ ਇੱਕ ਫਿਕਾ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ ਫਿਕਾ

ਬੋਲਣ ਨਾਲ। ਦਰੋਪਤੀ ਨੇ ਮਹਿਲ ਬਣਾਇਆ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਕਮਾਲ ਦਰਜੇ ਦਾ, ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਤਾਂ ਸੁੱਕਾ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਸੀ ਉਹ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸੀ ਉਹ ਲਗਦਾ ਸੀ ਬੰਦ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਬੰਦ ਸੀ ਉਥੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਗਦਾ ਸੀ।

ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਬਣਦੇ ਨੇ। ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਸੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਪੈਰ ਰੱਖ ਦੇਈਏ ਥੱਲੇ ਕਿ ਨਾ ਰੱਖੀਏ। ਐਸਾ ਹੀ ਪੱਥਰ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਦੁਰਯੋਧਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨਿਮੰਤਰਣ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਕਿ ਖਾਲੀ ਥਾਉਂ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗਿਰ ਗਿਆ। ਦਰੋਪਤੀ ਦੇਖਦੀ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਪੁਆੜਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਚੰਗਾ, ਕਿੱਥੇ ਗਈ ਗੱਲ, ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਮਹਾਂ ਯੁਧ ਹੋਇਆ। ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਗੱਲ ਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਹੁ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੌੜਾ ਬਚਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕੌੜਾ ਬਚਨ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ 'ਚ ਮਿੱਠੇ ਬਚਨ ਨੇ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਨੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਿਰਾ ਪਿਆਰ।

**ਫਰੀਦਾ ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆਂ ਤਿਨ੍ਹਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁੰਮਿ ॥
ਆਪਨੜੈ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚੁੰਮਿ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਦੁਸ਼ਮਣ ਆ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ ਉਹਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੁਰਖ ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ, ਤੂੰ ਰੱਬ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਦੇਖ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ।

**ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਵਾਇ ॥
ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਫੁ ਪਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੮੨**

ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ, ਬੁਰੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਨਾ ਕਹਿ। ਸੰਸਾਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਰਸਤਾ ਹੋਰ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੋਰ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਭਗਤਾ ਤੈ ਸੈਸਾਰੀਆ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੫

ਤੂੰ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਤਾਅਨੇ-ਮਿਹਣੇ ਦੇਣੇ ਨੇ, ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਕੁਮੱਤ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਪਿਆਰਿਆ। ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਫਿਕਾ ਨਾ ਬੋਲੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਹਣਾ ਨਾ ਦੇਈ, ਬੋਲੀ ਨਾ ਮਾਰੀ। ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ, ਰੱਬ ਮਨਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਫੇਰ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗੱਲ। ਦਿਲ ਟੁੱਟਿਆਂ 'ਤੇ

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਿਹੁ ਵਰਗੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲੀ ਉਸਨੇ। ਅਖੀਰ 45 ਲੱਖ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆ, ਕਿੱਡਾ ਯੋਧਾ। ਕਿੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਸੋ -

**ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਸੀਤਲਤਾ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ,
ਕਰਕ ਬਸਦ ਸ-ਤਪਤ ਕਟ ਕਮ ਹੈ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੫੬

ਐਨਾ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਐਨਾ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਵੀ ਤਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਤਪ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਅੰਤ ਸਾਲ ਤਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦਸਦੇ ਨੇ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿ ਇੱਕ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਦੇਖ ਬਈ ਮਿੱਤਰਤਾ ਤੂੰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤਾਮਸੀ ਜਾਨਵਰ ਤੇ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਾਲਾ, ਆਪਣੀ ਦੋਸਤੀ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭੇਗੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈਂ, ਤੇਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗੁਣ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਸਾਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਜਦ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਐਟਮ ਬੰਬ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੀ ਸਾਡਾ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਅਜੇ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਨੇ। ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਜਾਨਵਰਾਂ, ਸੱਪਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੈ ਇਹ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾੜਾ ਹੈ, ਸੱਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੁਣ ਹੋਣਾ। ਉਹਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ 'ਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੋਣੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਆਦਮੀ ਹੋ, ਕਹਿੰਦਾ ਨਾ ਤੇਰੇ 'ਚ ਗੁਣ ਹੈ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ, ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ ਹੈ ਓਦੋਂ ਹੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਡੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰੇ ਪਏ ਨੇ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਪੈਸੇ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ 'ਚ ਨਹੀਂ ਨਾ ਔਗੁਣ ਸਾਡੇ ਵਾਲਾ। ਮਿਤਰਤਾ ਪੈ ਗਈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਦੇਖ, ਤੂੰ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਸ਼ੇਰ। ਬਦਬੂ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਨਹਾਉਂਦਾ-ਧੋਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਰ-ਮਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਪੁੱਠੀ ਮੱਤ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਦੋਸਤ ਬਣਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਸ਼ੇਰ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ, ਅੰਦਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਝਾਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਕੁਹਾੜਾ ਲੈ ਕੇ ਆ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਕੁਹਾੜਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਨਰਾਜ਼ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਅੱਜ ਕਰੂਰ ਸੁਭਾਅ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕੁਹਾੜਾ ਨਾ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ

ਨਾਲ ਸਿਰ 'ਚ ਕੁਹਾੜਾ ਮਾਰਿਆ। ਖੂਨ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਸ਼ੇਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਦੇਖ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਜਿਹੜਾ ਕੁਹਾੜਾ ਤੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਫੱਟ ਜੁੜ ਗਿਆ? ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਤਾਂ ਰੋਮ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ, ਦੇਖ ਉਹ ਤਾਂ ਜੁੜ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਮਿਹਣਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਉਹ ਮੇਰੇ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਤਾਜ਼ਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਜ਼ਖਮ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੋ ਕਹਿੰਦੇ ਆਪ ਤਪਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਤਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੌੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ।

**ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਕੈ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਉ ਸੰਤੋਖ ਸਾਂਤਿ,
ਕਰਕ ਸਬਦ ਅਸੰਤੋਖ ਦੇਖ ਸੁਮ ਹੈ॥
ਮਧੁਰ ਬਚਨ ਲਗਿ ਅਗਮ ਸੁਗਮ ਹੋਇ,
ਕਰਕ ਸਬਦ ਲਗਿ ਸੁਗਮ ਅਗਮ ਹੈ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਕਬਿੱਤ ੨੫੬

ਔਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਖਾਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲ ਕੇ। ਬਣਦਾ-ਬਣਦਾ ਕੰਮ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਲਦੇ-ਮਿਲਦੇ ਮਿੱਤਰ, ਸਮਝੋਤੇ ਹੁੰਦੇ-ਹੁੰਦੇ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਬੋਲ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕੌੜਾ ਨਾ ਬੋਲ ਪਿਆਰਿਆ, ਕੌੜਾ ਬੋਲਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖੀ 'ਚ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ।

**ਫਿਕਾ ਬੋਲਿ ਵਿਗੁਚਣਾ ਸੁਣਿ ਮੂਰਖ ਮਨ ਅਜਾਣ ॥ ਅੰਗ - ੧੫
ਰਸਨਾ ਫਿਕਾ ਬੋਲਣਾ ਨਿਤ ਨਿਤ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ ॥
ਨਾਨਕ ਕਿਰਤਿ ਪਇਐ ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਹਾਰੁ ॥**

ਅੰਗ - ੫੯੪

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫਿਕਾ ਬੋਲ ਬੋਲਿਆ, ਬੱਚੇ ਦੇ ਤਨ ਮਨ 'ਚੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਕਿ ਹੈਂ ਮੈਂ ਮਰਾਂ ਹੁਣ ਫੇਰ। ਤਪ ਕਰਾਂ, ਤਪ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਇਹਦੇ ਜੰਮਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਗੋਦੀ 'ਚ ਬੈਠਾਂ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪੋਟ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨੀਲ ਪਏ ਹੋਏ ਨੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਉਤੇ। ਮਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਤੇਰੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਛ ਕਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ ਆਪਾਂ ਕੀਹਨੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

**ਦਈ ਦੇਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੇਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥
ਜੇ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੇਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥**

ਅੰਗ - ੪੩੩

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਅਪਰੋਚ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

**ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੇ ਨ ਦੇਤਿ ਕਿਹ ਤਾਈਂ।
ਕਰਮ ਕਰਹਿ ਜਸ ਤਸ ਫਲ ਪਾਈ।**

ਚਲਦਾ.....

ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ

ਅਰਥਾਤ

ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਸਮਾਧ

ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਅਵਸਥਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਜਿਥੇ ਖੋਜ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਤੇ ਇਕ ਅਵਸਥਾ ਬਣ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸਮਾਧ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੁਆ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚੀਤਾ ॥

ਐਸੇ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਅਤੀਤਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੮੯

ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਗਲੀ ਖੋਜ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਗਨ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਇੰਝ ਆਖੋ ਕਿ ਮਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਉਪਾਧਿ ਰਹਤ ਫੁਨਿ ਬਡੈ ਭਾਗਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੮

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਪਏ ਮਾਰੋ, ਜੇ ਅਭਿਆਸੀ ਨਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ ਸੁਰਤ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦਾ ਜਦ ਸਵਾਦ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੁੜ ਹੋਸ਼ਾਂ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਏਥੇ ਅਭਿਆਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਫਿਨ ਭਰ ਦੀ ਬੇਖੁਦੀ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਸ਼ਾਂ,

ਬਿਗੜੀ ਬਨਾਣ ਵਾਲੇ ਹਸਤੀ ਮੇਰੀ ਮਿਟਾ ਦੇ।

ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੋਜ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਫੇਰ ਖੇਡਣ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਵਿਆਹੀ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕੰਵਾਰੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੀ ਗੁੱਡੀਆਂ, ਪਟੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਉਤੇ ਹਸਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ, ਅਮੀਰਾਂ, ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ, ਕਵੀਆਂ, ਮੁਸੱਵਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨਹਾਂ ਦੇ ਫਿਕੇ ਸੁਗਲਾਂ ਤੇ ਹਸਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਬੋਲੋੜੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਭੁੱਖ, ਨੀਂਦਰ, ਤੜ੍ਹ, ਸਭ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ।

ਤਿਥੈ ਉੰਘ ਨ ਭੁਖ ਹੈ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਸੁਖ ਵਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੧੪

ਬਸ, ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਦੁਖ, ਸੁਖ, ਪਾਲਾ, ਗਰਮੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪੌਂਹਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸਵਾਸਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸਬੰਧ ਟੁੱਟ ਚੁਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਿਸਮ ਨਾਲੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜਿਸਮ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਕਿੰਨਾ-ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜਿਸਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਰਸਾਈ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੀਰ'

ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਕਲ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਹੈ ਹੀ ਬਾਹਰ, ਕੇਵਲ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਕਾਇਲ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦਾ ਜਿਸਮ ਤੇ ਪੂਰਨ ਹੁਕਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਆਤਮਾ ਦਾ ਤਾਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਤਮਾ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਤਮਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਜਿਸਮ ਬਿਲਕੁਲ ਹਲਕਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਕੁਝ ਆਪਸ ਵਿਚ ਐਸਾ ਖਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਭਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਆਤਮਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਜਿਸਮ ਪਵਨ ਰੂਪ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਫੇਰ ਦਿਮਾਗੀ ਚਾਰ ਦਿਵਾਰੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਇੰਨਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਵੀ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਖਿਆਲ ਦਾ ਅਸਰ ਜਿਸਮ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਤੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਸਮ ਹੈ ਹੀ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲਾਂ ਜਾਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ। ਜਦ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਭਰੋਸਾ, ਯਕੀਨ ਤੇ ਇਸ ਯਕੀਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਆ ਕੇ ਅਭਿਆਸੀ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਭਿਆਸੀ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਰੀਰ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਭਿਆਸੀ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਆਪ ਨਿਜ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਆਤਮਕ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅਭਿਆਸ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜਾ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਪੂਰਨ ਨਿਸਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਕਈ ਦਿਨ ਅਲੋਹ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦੇਹ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਹ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਯਾ ਦਬਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਝਗੜਨ ਉਤੇ ਉਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਆਖਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਭਿਆਸੀ ਜਨ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪਵਨ ਰੂਪ ਹੋਇਹ ਜਾਵਹਿਗੇ।

ਸਮਾਧ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਜਾਂ ਗੂੜ੍ਹ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਭਿਆਸੀ ਵਾਸਤੇ ਦੇਸ ਕਾਲ ਤੇ ਕਾਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਅਭੇਦ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ ਖਿਆਲ ਜਿਥੇ ਚਾਹੀਏ, ਫਿੰਨ ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਬਗੈਰ ਫਾਸਲੇ ਜਾਂ ਵਕਤ ਦੀ ਕੈਦ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਭਿਆਸੀ

ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਸਮੇਤ ਜਿਥੇ ਚਾਹੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਇਸ ਮਾਤ-ਲੋਕ ਤੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਸਰੀਰਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਤਾਲੀਮ ਤੇ ਅਕਲ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਹੀਨ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਕਈ ਸੱਜਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸੰਭਵ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਜ਼ਰਾ ਉਚੀਆਂ ਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਬਗੈਰ ਦਲੀਲ-ਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਮਝਣ ਦੇ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਯਕੀਨ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਦਿਨ ਨਦੀ ਵਿਚ ਗਾਇਬ ਰਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਜਿਉਂਦੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਅਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਉਤੇ ਬੜੀ-ਬੜੀ ਦੂਰੋਂ ਸਣੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸੰਭਵ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ ਸੱਜਣ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੱਢਣ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਸੰਭਵ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਤੇ ਮੁਮਕਿਨਾਤ ਸਾਧੂ ਦੀਆਂ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਨਾਲ ਬੜੀ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਪਿੰਗੁਲ ਪਰਬਤ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਖਲ ਚਤੁਰ ਬਕੀਤਾ ॥
ਅੰਧਲੇ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੂਤਿਆ ਗੁਰ ਭੋਟਿ ਪੁਨੀਤਾ ॥
ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥
ਮੈਲੁ ਖੋਈ ਕੋਟਿ ਅਘ ਹਰੇ ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਐਸੀ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਕੀ ਕੀਟਿ ਹਸਤੀ ਜੀਤਾ ॥ ਜੋ ਜੋ ਕੀਨੋ
ਆਪਨੋ ਤਿਸੁ ਅਭੈ ਦਾਨੁ ਦੀਤਾ ॥
ਸਿੰਘੁ ਬਿਲਾਈ ਹੋਇ ਗਇਓ ਤ੍ਰਿਣੁ ਮੇਰੁ ਦਿਖੀਤਾ ॥
ਸੁਮੁ ਕਰਤੇ ਦਮ ਆਢ ਕਉ ਤੇ ਗਨੀ ਧਨੀਤਾ ॥
ਕਵਨ ਵਡਾਈ ਕਹਿ ਸਕਉ ਬੇਅੰਤ ਗੁਨੀਤਾ ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੁਹਿ ਨਾਮੁ ਦੇਹੁ ਨਾਨਕ ਦਰ ਸਰੀਤਾ ॥**

ਅੰਗ - ੯੧

ਰੂਹਾਨੀ ਇਲਮ ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਇਲਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਇਲਮ ਹੈ, ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਕਤ ਵੀ ਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਇਲਮ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਸੱਚੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਅਨਿਆਇ ਹੈ।

ਭਜਨ ਇਕ ਐਸੀ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਹੈ ਜਿਸ ਵਲ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਰਾਸ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਨਾਸਤਕ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਭਗਤ ਜਾਂ ਪੂਰੇ ਆਸਤਕ ਬਣੇ, ਪਰ ਐਸਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸਨੇ ਬੰਦਗੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਐਸਾ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲ ਇਕ ਕਦਮ ਤੁਰੀਏ, ਇਕ ਸੱਚਾ ਹੰਭਲਾ

ਮਾਰੀਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਨੰਦ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਧੀਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਰਗ ਤੇ ਕੋਈ ਤੁਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਦਮ ਨਿਸਫਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਠਨ ਕੰਮ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੰਭਵ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ।

ਜਿਵੇਂ ਕਮਾਲ ਦਾ ਕਵੀ, ਕਮਾਲ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ, ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ, ਡਾਕਟਰ, ਸਰਜਨ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਨਾ ਬੇਹੱਦ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸੱਚਾ ਭਗਤ ਬਣਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਆਸਾਨ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਬੜੀ ਮਿਹਨਤ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਭਗਤ ਲੋਕ ਬੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਕਠਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਰੱਬ ਦੀ ਮੇਹਰ ਹੀ ਮੇਹਰ ਸੀ। ਉਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਬਲਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੰਦ, ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਤੇ ਹੌਂਸਲਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਦੇ ਨਾ ਹੱਲ ਹੋਣ ਉਤੇ ਜ਼ਾਰ-ਜ਼ਾਰ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕਮੀਜ਼ ਗਿੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਤਾਹੀਏ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤਰੰਗ ਜਿਹੀ ਉਠੀ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ, ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਵਲ੍ਹੇਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਘੁਟਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਦਬਾਇਆ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਆਤਮਕ ਤਰੰਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਉਹ ਅਨੰਦ ਸੀ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਏਹ ਆਤਮਕ ਤਰੰਗ ਮੇਰੇ ਅੱਥਰੂ ਪੁੰਝਦੀ, ਚੁੰਮਦੀ, ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ ਤੇ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸੋ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇੰਜ ਆਖੋ ਕਿ ਸੁਖ-ਨੀਂਦਰਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਾਤ ਭਰ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਤਮਾਮ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੱਲ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ ਮੇਰੀ ਇਨਸਾਨੀ ਅਕਲ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਅਚੰਭਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਅਸੰਭਵ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ, ਉਹ ਗੱਲ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸੰਭਵ ਹੋਈ ਪਈ ਸੀ।

ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜਲਾ ਕੇ ਰਾਖ ਦਬਾਈ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਧ ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੱਡੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਧਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ

ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੩

ਹਰ ਇਕ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਇਸੇ ਜੋਤ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਜੜ੍ਹ ਸਰੀਰ ਹਰਕਤ ਕਰਦਾ, ਦਿਮਾਗ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸ ਦੀਆਂ ਉਤਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਜੋਤ ਦੇ ਝਲਕੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੈਠਿਆਂ-ਬੈਠਿਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ

ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਜੇਹੀ ਝਲਕਾਰਾ ਮਾਰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਲਿਸ਼ਕ ਵਿਚ ਬਜਾਏ ਗਰਮੀ ਦੇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀਤਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਆ ਰਹੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਇਲਾਹੀ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸਵਾਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਫੇਰ ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਤਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਬੈਠਿਆਂ-ਬੈਠਿਆਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚੋਂ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੁਆਦ ਚੱਖੀਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਖੀਵਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਹਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੇਕਾਰ ਆਦਮੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਤਰ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆ ਕੇ, ਸਦਾ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਰਹਿਣ ਦਾ, ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣ ਦਾ, ਕੰਮ ਕਾਜ ਵਿਚ ਦਿਲ ਨਾ ਲਗਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛੇ, ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਆਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਲੁਕਾਂਦਾ ਤੇ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਕੇ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਦਵਾਂਦਾ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਗਿਲੇ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਇਹ ਨੂਰੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਦੇ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੋਤ ਵਲ ਇਕ ਛਿੰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸੀਤਲਤਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦਾ ਸੋਮਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਂ ਨਿਰੋਲ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਭਾਸਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਜੋਤ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰੇਮ, ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ, ਨਿਰਭੈਤਾ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ, ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨਤਾ, ਫੁੱਟ-ਫੁੱਟ ਕੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸਾਰ ਜਾਂ ਵਜੂਦ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਜੋਤ ਦੇ ਐਨ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹਰਕਤਾਂ ਜਾਂ ਜੁੱਬਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨੂਰ ਦਾ ਸੋਮਾ ਫੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਇਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨੀ ਅੱਖ ਵਾਂਗ ਇਕ ਨੇਤਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਮੇਹਰ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤਕਦੀ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਖੰਡਾਂ-ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ, ਕੁਲ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਮਖਲੁਕ ਦਾ ਸੋਮਾ ਇਹੋ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸੇ ਵਲ ਕੁਲ ਜਾਣਦੀ ਅਣਜਾਣਦੀ ਧਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਤਮਕ ਸਫਰ ਦੀ ਇਹੋ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ, ਇਹੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੋਤ ਵਿਚ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ, ਜਾਹਿਰਾ ਜ਼ਹੂਰ, ਹਾਜ਼ਰਾ ਹਜ਼ੂਰ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਤੇ ਸਾਫ ਦਿਸਦੀ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਦਿਸੈ ਜਾਹਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੩੯੭

ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਦੀ ਇਕ ਕਿਰਨ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਜੋਤ ਨਾਲ ਇਸ ਸੱਚ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ -

ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੪੧

ਇਸ ਗੁਰਵਾਕ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਮਝ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵੀ ਅਸਲੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦਿਲ ਤੇ ਨਕਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਿਰਮਾਣਤਾ ਭਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਬਰੂ ਵਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ -

**ਹਮ ਰੁਲਤੇ ਫਿਰਤੇ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨ ਪੁਛਤਾ
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੰਗਿ ਕੀਰੇ ਹਮ ਥਾਪੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੬੭**

ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਚੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਛੋਟੀ ਸਫੈਦ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ ਓੜ੍ਹੀ, ਅੱਖੀਆਂ ਅੱਧੀਆਂ ਮੀਟੀਆਂ, ਅੱਧੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਜਲਾਲ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, (ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਅਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ, ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ) ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਮਸਤਾਨੀ ਲਟਕ ਵਿਚ ਓਦੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ-

ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਜਪੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ।

ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ, ਬੀਬੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ ਜਪੋ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਸਿੰਘ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ -

**ਜਾਗਤ ਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਏਕ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਸਜੈ ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ॥
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਇਆ ਤਪ ਸੰਜਮ, ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਏਕ ਪਛਾਨੈ॥
ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਸੈ ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥**

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਹ ਜਾਗਤੀ ਜੋਤ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨੱਚਦੀ ਸੀ। ਓਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਸ ਕੋਤਕ ਨੂਮ ਬੜੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੇਸੁਧ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਇਕ ਖੁੰਜੇ ਬੈਠਾ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾਈ ਵੇਖੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਲੂੰ ਇਹ ਤੁਕ ਨੂਰੇ ਨੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਜਦ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਏਸ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਦਾ ਸਬੰਧ ਮਾਲੂਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਅਜੀਬ ਤਸੱਲੀ ਤੇ ਧੀਰਜ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸੋਮੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਅਟੱਟ ਸਬੰਧ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਯਕੀਨ ਯਕੀਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਏਸ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਨਾਲ (Co-exist) ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਜੀਵਨ ਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖਲੋ ਕੇ ਵਿਗਸਦਾ ਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹੈ-

**ਨਾ ਓਹੁ ਮਰਤਾ ਨਾ ਹਮ ਡਰਿਆ ॥ ਨਾ ਓਹੁ ਬਿਨਸੈ ਨਾ ਹਮ
ਕੜਿਆ ॥ ਨਾ ਓਹੁ ਨਿਰਧਨੁ ਨਾ ਹਮ ਭੂਖੇ ॥
ਨਾ ਓਸੁ ਦੂਖੁ ਨ ਹਮ ਕਉ ਦੂਖੇ ॥ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਉ ਮਾਰਨਵਾਰਾ ॥
ਜੀਅਉ ਹਮਾਰਾ ਜੀਉ ਦੇਨਹਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾ ਉਸੁ ਬੰਧਨ ਨਾ ਹਮ ਬਾਧੇ ॥ ਨਾ ਉਸੁ ਧੰਧਾ ਨਾ ਹਮ ਧਾਧੇ ॥
ਨਾ ਉਸੁ ਮੈਲੁ ਨ ਹਮ ਕਉ ਮੈਲਾ ॥ ਓਸੁ ਅਨੰਦੁ ਤ ਹਮ ਸਦ
ਕੇਲਾ ॥ ਨਾ ਉਸੁ ਸੋਚੁ ਨ ਹਮ ਕਉ ਸੋਚਾ ॥ ਨਾ ਉਸੁ ਲੇਪੁ ਨ ਹਮ
ਕਉ ਪੋਚਾ ॥ ਨਾ ਉਸੁ ਭੂਖ ਨ ਹਮ ਕਉ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ॥
ਜਾ ਉਹੁ ਨਿਰਮਲੁ ਤਾਂ ਹਮ ਜਚਨਾ ॥ ਹਮ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਏਕੈ**

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 57 ਤੇ)

ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤੰਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 61)

ਹਾਂ ਇਹ ਵਿਛੋੜੇ ਜੋ ਸਦਾ ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਮਝੀਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ, ਹਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਜਾ ਜਾ ਕੇ ਮੇਲੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਿਛੋੜੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਜਾ ਅਖਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਏਥੇ ਦੇਖੋ, ਅਨੰਤਾਂ ਵਾਲੇ, ਨੇ ਸੰਜੋਗ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੀ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਦੇਖੋ ਅੰਤ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਦੀਆਂ ਵਾਹ ਵਿਛੁੰਨਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਖਿੱਚੀ ਰਹੇ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਵਾਤਸਲ ਰਸ ਦੀ, ਲੱਗੀ ਰਹੇ ਇਹ ਸਮਾਪਿ ਸੁੱਚੇ ਉੱਚੇ 'ਵੀਰ ਭੈਣੀ-ਪਿਆਰ' ਦੀ, ਹਾਂ ਖਿੱਚਿਆ ਰਹੇ ਇਹ ਨਕਸ਼ਾ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ।

ਕਾਂਡ ਪੰਝੀਵਾਂ

ਹਾਂ ਜੀ, ਸਤਿਲੁਜੋਂ ਪਾਰ, ਪਰੇ ਦੂਰ, ਦੂਰ, ਇਕ ਖਤੁੰਮਾਂ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਖੰਨੇ ਖੱਤੀਆਂ ਵਸਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣਾ ਹੈ, ਅਖੰਡਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਜੁੜ ਰਹੀ ਹੈ, ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰਦਾਸਾ ਸੁਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਰਦਾਸੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਅਰਦਾਸੀਏ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ - ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਲੋਂ, ਸਰਬ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪਣੇ ਦੂਰ ਗਏ ਹੈ ਵਿਛੋੜੇ, ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਆਏ, ਪਰਵਸ ਹੋਏ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਰੱਛਾ ਕਰ, ਰਿਆਇਤ ਕਰ, ਔਗੁਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰ, ਬਖਸ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਆਸਾਨ ਕਰ, ਪੈਂਡੇ ਸੌਖੇ ਕਰ, ਮੁਹਾੜਾਂ ਮੋੜ, ਵਿਛੜ ਮਿਲਾ, ਆਂਦਰੀ ਠੰਢਾਂ ਪਾ। ਹੇ ਦਾਤਾ! ਤਰੁੱਠ ਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਮੀਂਹ ਪਾ। ਹੇ ਮਾਲਕ ਜੀ! ਜੇ ਆਪ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਆਪ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਅੱਪੜ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਜਲੀਆਂ ਚਮਕਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਚਾਨਣੇ ਪਾ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਵੇਖੀਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਦਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਦੇ ਦਰ ਸੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨੀਏ। ਕਲੇਜੇ ਠਰਨ, ਛਾਤੀਆਂ ਸੀਤਲ ਤੇ ਮਨ ਸੁਖੀ ਹੋਣ, ਆਪਦਾ ਕੀਰਤਨ, ਆਪ ਦਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੇ। ਦਾਤਾ! ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਇਕ ਮਾਸੂਮ ਕੰਨਿਆਂ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੀ ਪਰਵਸ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਕਰੋ, ਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਬਚਾਓ, ਆਪ ਉਸਦੇ ਰਹਿਬਰ, ਰਾਖੇ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾਤਾ ਹੋਵੋ, ਮਿਹਰ ਕਰੋ, ਸਾਵਣ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵਰਸੇ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਪ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵੱਸਣ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਆਓ, ਸਹਾਰਾ ਦਿਓ, ਭਾਣਾ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਦਿਓ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।

ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇਕ ਮਨ ਜੁੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰਦਾਸਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਅਡੋਲ ਖੜੇ ਉਸੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਜੁੜ ਖੜੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਏ, ਤਾਰਨਹਾਰ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਪੈ ਗਏ, ਸਰਬ ਦੇ ਸੀਸ ਸਹਸ ਪਦ ਬਿਮਲ ਤੇ ਢਹਿ ਪਏ,

ਫੇਰ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਏ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚਾ ਹੋਈ। ਭੋਗ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਾ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਮਾਂ ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਚੁਬਾਰੇ ਜਾ ਬੈਠੀ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਜੀ ਬਾਹਰ ਕੰਮ ਕਾਜ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਬੈਠੀ ਤਾਂ ਉਤੇ ਕਸ਼ੀਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਪਰ ਖਿਆਲ ਵਹਿਣੀਂ ਪੈ ਗਏ। ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਹੋ ਆਵੇ, ਆਖੋ; ਆਂਦਰਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਕਿ ਬੱਚੀ ਮਰ ਗਈ ਹੈ, ਆਦਰਾਂ ਮੰਨਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵੇਰੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਧੀ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਹਿੰਮਤ ਨਿੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਦੀ ਤਕੜੀ ਸੀ। ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਈਏ ਵਾਲੇ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਦੁਖ ਪੈਂਡੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤਿ ਹਨ। ਕਦੇ ਗੰਗਾ ਗਈਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੁੜੀਆਂ, ਏਡੇ ਕਠਨ ਪੈਂਡਿਆਂ ਤੋਂ ਕੌਣ ਮੁੜਿਆ? ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਬੜੇ ਉਪਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਹ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਐਤਕੀਂ ਫੇਰ ਗਏ ਹਨ (ਉਪਰ ਤੱਕ ਕੇ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ) ਹੇ ਦਾਤਾ! ਪਾ ਬਰਕਤ ਸਾਡੇ ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿਆਰੇ ਵਿਚ, ਅਗੁਵਾਨੀ ਕਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਜੋ ਐਤਕੀਂ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ, ਦਾਤਾ! ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਈ ਲੋਕ! ਤੇਰਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਭਲਾ! ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰੇ! ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਆਵੇ, ਚਿੱਤ ਆਵੇ ਮੇਰੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਠੰਢ ਪਾ।

ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਦਾਸਿਆਂ, ਦਿਲਬਰੀਆਂ, ਦਿਲਝਵੀਆਂ, ਉਦਾਸੀਆਂ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਟੁਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠੋਂ ਛੋਟੀ ਕਾਕੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਮਾਂ ਜੀ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਆਏ ਹਨ - ਲਿਟਾ ਵਾਲੇ, ਭਗਵੇਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲੇ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਨੇ, ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਬਾਹਰ ਗਏ ਹਨ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਡਾ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉਪਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪੁੱਛ ਆ, ਅਸੀਂ ਆ ਜਾਈਏ, ਕਿ ਬੇਬੇ ਜੀ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ? ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਆਖਿਆ - ਕਾਕੀ ਉਤੇ ਹੀ ਲੈ ਆ। ਕਾਕੀ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਗਈ ਤਾਂ ਕੌਰ ਪਲ ਮਗਰੋਂ ਸੰਤ ਜੀ ਉਪਰ ਆ ਗਏ। ਉਤੇ ਆ ਗਏ ਵੇਖ ਕੇ ਤੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੀਬੀ ਨੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਕੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਪ ਮੁੜ੍ਹੇ ਤੇ ਹੋ ਬੈਠੀ।

ਬਸੰਤ - ਚਿਰਕੇ ਆਏ, ਭੋਗ ਤੇ ਨਾ ਅੱਪੜੇ?

ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ - ਬੇਬੇ ਜੀ! ਵੱਡੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕੁਛ ਮਸਤਾਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਢਿੱਲ ਲੱਗ ਗਈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬੀ ਨਾ ਆ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ - ਸਾਡੀ ਸੁਖ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਸੁਣੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਆ ਜੋ ਮਤੇ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਾਰ ਵਲੋਂ ਆਏ ਉਤਰੇ ਸਨ, ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਲੁਕਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਸੰਤਾਂ ਸਮਝੇ ਉਹ ਐਉਂ ਹਨ ਕਿ ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਐਤਕੀ ਕਾਬਲ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਬੜੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਥੋਂ ਤਾਂਈ ਕਿ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ ਵੀ ਲੈ ਆਏ ਸੁਣੇ ਹਨ।

ਬਸੰਤ ਕੌਰ (ਤੁਬਕ ਕੇ) - ਹੈਂ? ਉਹ ਤਾਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ ਬੱਚਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਫਾਥਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਸਿਆਣਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭਿਆ?

ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ - ਮਾਈ ਜੀ! ਥਹ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੀ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਖਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਪਲਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਂ ਦਾ ਗੁਟਕਾ, ਕੜਾ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਮਿਲ ਗਏ ਤੇ ਉਸਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਫਗਾਨ ਹੀ, ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਬੱਸ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਗਈ, ਖਾਲਸਈ ਅਣਖ ਜਾਗ ਪਈ ਤੇ ਦੇਸ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੰਥ ਨੇ ਆਏ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਾਈ - ਧੰਨ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲਾ! ਧੰਨ ਦਾਤਾ! ਧੰਨ ਬੰਦੀ ਮੋਚ! ਧੰਨ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਰੱਛਿਆ ਰਿਆਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ! ਮੇਰੇ ਸਾਂਈਆਂ ਵਾਹ ਤੂੰ! ਤੂੰ ਧੰਨ!! ਇਉਂ ਕਹਿੰਦੀ ਜਾਏ ਤੇ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਹੰਝੂ ਕਿਰੇ, ਪਿਆਰੇ ਦਾਤਾ! ਮਿਹਰਾਂ ਵਾਲੇ ਦਾਤਾ! ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ!!

ਸੰਤ - ਮਾਈ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਇਹ ਬੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਦੋ ਮਾਈਆਂ ਬੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਆਏ ਹਨ। ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸਤਵੰਤ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੱਸ ਆ ਜਾ ਕੇ ਜੋ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਕਿ ਕਾਕੀ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਲ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਛਿਨਾਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਘਟ ਸਕਣ ਘਰ ਜਾਣ।

ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪੰਥਕ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਲੱਭੇ ਤੇ ਵੀਹ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਪੰਥ ਦੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਲਈ ਬੀ ਟੋਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਿਫਤ ਦੇ ਚਾਉ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਦੇ ਲੱਭ ਪੈਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੇ ਉਛਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਯੋਗ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਂਈ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਉੱਠ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤ੍ਰਿਖੀ, ਹੋ ਆਈ। ਬਿਰਹੂੰ ਦੀ ਖਿੱਚ ਮਤੇ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਦੀ ਆਸ ਪੱਕੀ ਖਬਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਸਾ; ਸਾਰੇ ਭਾਵਾਂ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਝੰਜੋਲ ਦਿਤੀ, ਕਾਹਲੀ ਹੋ ਹੋ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪੁੱਛੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਦੇ। ਫੇਰ ਉਸੇ ਘਬਰਾ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਸੁੱਝੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ ਮਿਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਾਂ, ਮਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੀ ਬੱਚੜੀ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪੁੱਛ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਉਹ ਸਿੰਘ ਰਾਤੀਂ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਭਣਵੱਯੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਸੰਤ - ਕਿੱਥੇ?

ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ (ਨਿਉਂਕੇ ਤੇ ਬੜੀ ਮੱਧਮ ਸੁਰ ਕਰਕੇ) - ਉਸ ਦਾ ਭਣਵੱਯਾ ਲਾਲ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਤਾਂ ਵਟਾਲੇ

ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਫੇਰ ਹੁਣ ਕੰਧੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੰਧੀ ਰਾਵੀ ਦੀ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਕੰਧੀ।

ਬਸੰਤ - ਪਸਿੱਤੇ ਪਾਸੇ, ਕਿਉਂ ਸੁਖ ਹੈ?

ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ (ਹੋਰ ਨੀਵੀਂ ਸੁਰ ਕਰਕੇ) - ਓਥੇ ਉਹ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੀ ਜਾ ਟਿਕੇ ਹਨ। ਵੈਦ ਹਨ ਸਿਆਣੇ, ਸਾਰੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਟਿੱਬੀਆਂ ਦੇ ਗਿਰਾਵਾਂ ਵਿਚ, ਲਾਗ ਬਸੋਹਲੀ ਤੱਕ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਸਾਨਮੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਵਿਦੈਗੀ ਤੇ ਮਿੱਠਤ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਥਾਂ-ਥਾਂ, ਗਿਰਾਂ ਗਿਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਥ ਪਿਆਰਾ ਯਾ ਜੱਥਾ ਕਿਸੇ ਔਕੜ ਵੇਲੇ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੋਖੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਇਕ ਘਰ, ਇਕ ਇਕ ਸਿੱਖ, ਗਿਰਾਂ ਗਿਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਵੰਡ ਦੇਣ ਤਾਂ ਇਕ ਚੋਖੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਓਟ ਆਸਰਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਤੇ ਭੇਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਉਹ ਨਿਰਮਾਣ ਚੁੱਪ ਮਾਨੋਂ ਕੋਈ ਸਿਲਾ ਪਈ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਦਗ ਦਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਚੇ ਜੀਵਨ, ਨਾਮ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਸਮਾਂ ਸਫਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਆ ਬਣੀਂ ਤੇ ਪੰਥਕ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ। ਜਦੋਂ ਜਖਮੀ ਕਿ ਬੀਮਾਰ ਸਿੱਖ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਤਾਂ ਥਾਂ, ਕੁੱਲੀ, ਅੰਨ, ਬਸਤ੍ਰ ਬੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਲਾਜ ਮਾਲਜਾ ਬੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹੈ ਮਾਤਾ ਜੀ! ਜੀਵਨ ਭਾਈ ਲਾਲ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਬੀ ਕੁਛ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਲਾਲਮਨ, ਕੰਵਰ ਸ਼ੱਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਬੇਟੀ ਬੀ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ-ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜੁੱਸਾ ਜ਼ਰਾ ਸਹਲ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਵੀਰ ਮਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਢਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨੋਂ ਹੋ ਮੁੱਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਵੈਦ ਜੀ ਦਾਰੂਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਵੱਲ ਕਰ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਆਏ, ਧੀ ਤੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਨਸ਼ਤਰ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਚੁਭੀ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਥਰਕਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਕਲੇਜਾ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਡਿੱਠਾ ਕਿ ਅਸਾਂ ਬੀਬੀ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਨਾਜੁਕ ਦਿਲ-ਤਰਬਾਂ ਛੇੜ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਹੱਛਾ ਇਹ ਝਰਨਾਹਟ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਗਲੀਆਂ ਝਰਨਾਹਟਾਂ। ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਰਜਾ ਵਿਚ ਤੱਕੜੀ ਸੀ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੇ ਭਾਣੇ ਵੱਲ ਰੁਖ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹ ਟੁੱਕ ਕੇ ਟਕੜੀ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਪਤੀ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਤੀਰਾਹ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ - ਜੀ ਹਾਂ, ਵੱਡੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੀਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਰਵੱਸ ਪਿਆ ਹੈ ਅਰ ਇਕ ਕਬੀਲਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਭੀ ਉਥੇ ਪਰਵੱਸ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੀ ਨਿਕਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮਾਈ - ਕਿਉਂ? ਬਾਉਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਓਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ?

ਸੰਤ - ਬੀਬੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਪਸਤੋਂ ਸਾਫ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਧਰ

ਦੀ ਬੋਲੀ ਪਸ਼ਤੋ ਹੈ। ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ਤੋ ਜਾਣਦੇ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਤਕੜੇ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਤੀਰਾਹ ਹੋ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਓਥੇ ਜਾਣੂ ਪਛਾਣੂੰ (ਹੱਸ ਕੇ) ਸੇਵਕ ਮੁਰੀਦ ਬਹੁਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਾਰ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਬੀਬੀ! ਮੈਂ ਹੋਇਆ ਇਕ ਟਹਿਲੀਆਂ ਤੇ ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਰਤਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਬੀ ਉਸ ਕਠੌਰ ਧਰਤੀ ਵੱਲ ਜਾਣ, ਉਹ ਤਾਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੇ ਕਰਕੇ ਤੇ ਭੈੜੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਬੀ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਧੀਕ ਕੀਮਤੀ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋਖੋਨ ਵਿਚ ਪੈਣੇ ਵਧੀਕ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਬਸੰਤ - ਸੱਚ ਕਿਹਾ ਨੇ। ਉਹ ਗੁੱਝੇ ਲਾਲ ਹਨ, ਪੂਰੇ ਭਾਂਡੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਸੱਚੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾਲ ਚੋਲੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਝ ਕੇ ਉਥੇ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਔਖ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ?

ਸੰਤ - ਨਹੀਂ ਬੇਬੇ ਜੀ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਕੀਰ ਬਣ ਕੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਮੁਰੀਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਢੰਗ ਕੱਢ ਲਈਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਜੀ। ਸ਼ੇਰ ਦੀਆਂ ਦਾਹੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਾਸ ਕੱਢਣਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਹੈ?

ਬਸੰਤ - ਰੱਬ ਭਲਾ ਕਰੇ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਖੋਚਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਤਵੰਤ ਦਾ ਬੀ ਗਏ ਹੋਏ ਕੋਈ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਕੱਢੋ?

ਸੰਤ - ਸਿਰ ਦੇ ਤਾਣ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਸੋਆਂ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾ ਥਹੁ ਪਤਾ ਕਰ ਲਉ, ਮੇਰੇ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਅਜੇ ਮਹੀਨਾ, ਜੇ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੁੱਖ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿਚ ਟੋਲ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਹੀਯਾ ਕਰਾਂਗਾ।

ਬਸੰਤ - ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਆਵੇ, ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰੇ, ਨਾਮ ਚਿੱਤ ਰਹੇ ਸਦਾ ਸਦਾ।

ਹੁਣ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲੇ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਡੇਰਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਸੀ। ਆਪ ਪੰਥ ਦਰਦੀ ਸੇਵਕ ਸਨ। ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਤਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸੇ। ਯਾ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਹੋ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਰਹਿ ਕੇ ਵਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰਦੇ, ਵਪਾਰਾਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਥ ਦੀ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੋਲੇ ਵਿਚ ਤਦੋਂ ਕੌਮ ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਸਿੱਖ ਬੀ ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਲੁਕਣ ਦੀਆਂ ਠਾਹਰਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੇ ਹੱਲ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਖਰਚਾਂ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕਾਂਡ ਛੱਬੀਵਾਂ

ਸੰਤ ਹੁਣ ਉਤਾਵਲੇ ਹੋ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਬੇਚੈਨ ਬੈਠੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਜੀ ਕਾਹਲਾ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ। ਦਿਲ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੁਝਲ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ, ਪਰ ਬੇਚੈਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਕਿਵੇਂ ਉਚ ਜਾਵਾਂ ਮਾਝੇ ਤੇ ਧੀ ਐਓਂ ਟੋਲ ਲਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਬਰੇ ਉਹ ਨਾ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਪਤਾ ਅਜੇ ਨਾ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸੇ ਹਾਲ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ, ਪਤੀ ਜੀ ਆ ਗਏ, ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਬੀ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਏ, ਪਰ ਫੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ - ਜੇ ਗੁਰਮਤੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬੱਚੀ ਸ਼ਤਰੂਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨਾਲ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਤਦ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹ ਘਰ ਅੱਪੜਦੀ ਯਾ ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾਤਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਖਬਰ ਘੱਲ ਕੇ ਅਾਂਦੀ ਠੰਢ ਪਾਉਂਦੇ। ਉਹ ਬੜੇ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਹਨ, ਨਰਮ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਕੂਲੂ ਕੂਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੂਪ ਹਨ, ਬੱਸ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਤੇ, ਰੱਬ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣਾ, ਕੁਛ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਭਲਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਸੁੱਧ ਨਾ ਘੱਲੀ? ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਵਲੋਂ ਹੀ ਸੁੰਹ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਸੌ ਵਿਸਵਾ ਬੱਚੀ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਬਸੰਤ - ਸਾਂਈਆਂ ਜੀਓ, ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਓ! ਸੌ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤਾ ਤਾਂ ਮੰਗਾਓ ਨਾ। ਇਹ ਜੁ ਹੁਣ ਅਵੱਲੀ ਧੂਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਤੇ ਘਬਰਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਿੜ ਪੱਤਣ ਲੱਗੇ।

ਪਤੀ - ਜੀਓ ਜੀ, ਸਤਿ ਬਚਨ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਸਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਟੋਰਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਹ ਖਹਿੜੇ ਦੇ ਕੀ ਹਾਲ ਹਨ? ਪਤਾ ਕਰ ਲਵਾਂ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪ ਬੀ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ, ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਂਗਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿਛਲੀ ਫੇਰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਟੁਰੇ ਹਨ, ਬੱਚੀ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਖਾਸ ਜਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਰਾਤ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਪੈ ਗਈ, ਪਰ ਉੱਖੜਵੀਂ ਕਦੇ ਪਈ, ਕਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ।

ਹਾਂ ਜੀ, ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਗਏ, ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਦਿਨ ਅਟਕੇ ਹਨ? ਦੁਖ ਹੋਵੇ ਸੁਖ ਹੋਵੇ, ਟਿਕਾਉ ਹੋਵੇ, ਉੱਚਤ ਚਿੱਤੀ ਘਬਰਾ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਹੋਵੇ ਸੋ ਹੋਵੇ, ਦਿਨ ਲੰਘੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਲੰਘਦੇ ਹੀ ਗਏ। ਮਾਂ ਕਦੇ ਘਬਰਾ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ, ਕਦੇ ਟਿਕਾਉਵਿਚ, ਕਦੇ ਉੱਚੀ ਕਦੇ ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਰਹੀ। ਕਾਕੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਇਤਬਾਰੀ ਬਦਰੱਕਾ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵਲ ਟੋਰਿਆ, ਇਕ ਪਟਿਆਲੇ ਟੋਰਿਆ ਜੇ ਮਤਾਂ ਰਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮਤੇ ਤੇ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਸੁੱਧ ਲਿਆਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੁੜਿਆ।

(ਅੰਮੀ - ਬੱਚੀ ਮੇਲ)

ਰਾਤ ਪਹਰਿ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ ਛਟਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਚਾਨਣੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਚੰਦ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੇਤਿਆਂ ਤੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਮਕਦੇ ਕਿਣਕੇ ਚੰਦ ਵਲ

ਨਜ਼ਰ ਲਾਈਂ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਨੈਣ ਝਮਕ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਅਡੋਲ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਸੁੱਤੇ ਨੈਣ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਪਏ ਹਨ, ਕੁਛ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਨੇ ਕਿ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੌਣ ਨੂਰ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਮਲਕੜੇ ਬੂਹਾ ਖੜਕਿਆ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਸੌਂ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਬੀਬੀ ਜੀ ਅਜੇ ਜਾਗ ਰਹੇ ਸੀ, ਦੀਵਾ ਟਿਮ ਟਿਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬੀਬੀ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਲੇਟੀ ਝਰੋਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆ ਰਹੇ ਚੰਦ ਤੇ ਤੱਕ ਰਹੇ ਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਹਿਜੇ ਬੋਲੀ-

ਆਵਾਜ਼ - ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ।

ਆਵਾਜ਼ ਪਛਾਣ ਕੇ ਬੀਬੀ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ, ਸਹਿਜੇ ਹੋੜਾ ਭੁਆਇਆ, ਜੰਦਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਆਖਿਆ, ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਨੂੰ। ਪਰ ਇਸ ਛਿਨ ਚੇਤਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਜਾ ਕੇ ਥਾਂ ਬਣਾਵਾਂ। "ਕੁੰਡਾ ਮਾਰ ਆਇਆ ਜੇ ਕਹਿੰਦੀ ਉਤਾਵਲੀ ਉਤਾਵਲੀ ਬਸੰਤ ਉਤੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਮੰਜਾ ਆਪਣਾ ਚਾਇਆ, ਪੀੜੀ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਡਾਹੀ ਤੇ ਜਰਾ ਵਿੱਥ ਤੇ ਸਫ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ, ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਸੁਖ ਹੋਵੇ ਸੰਤ ਐਸ ਵੇਲੇ ਆਏ ਹਨ? ਖਬਰ ਸੁਖ ਦੀ ਸੋ ਲਿਆਏ ਹੋਣ? ਖਬਰੇ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਅਣਹੋਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸੱਪ ਜਗਾ ਗਏ ਹਨ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਲਿਆਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੰਕਾਰੇ ਠੰਢੇ ਕਰਨ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਆਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਵੇਗ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਪਰ ਕਦਮ ਹਉਲੇ ਹਨ, ਹਉਲੇ ਹਨ, ਪੈਖੜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੱਧਮ ਹੈ। ਰਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਜਾਣ ਕੇ ਹਉਲੇ ਕਦਮ ਸੁੱਟਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਗਵਾਂਢੀ ਨਾ ਕੋਈ ਜਾਗੇ ਸੋਚਦੀ-ਸੋਚਦੀ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਅੱਗੋਂ ਇਕ-ਦਮ ਸਾਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਬੀਤਿਆ ਨਕਸ਼ਾ ਲੰਘਿਆ, ਨੈਣ ਭਰ ਆਏ ਤੇ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਗਏ। ਹਾਇ! ਸਤਵੰਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਚੀਰਦਾ ਚੀਰਦਾ ਕਲੇਜੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਿਆ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਆ ਗਏ ਭਗਵੇਂ ਚੋਲੇ ਵਾਲੇ, ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਮਾਂ ਦੇ ਡੁਬਡੁਬਾਏ ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਵੜਦੇ ਤੱਕੇ, ਪਰ ਚੋਲੇ ਵਾਲੇ ਪੀਹੜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠੇ ਘੜੰਮ ਬਸੰਤ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਤੇ ਲਗਵੱਕੜੀ ਪੈ ਗਈ। ਇਕ ਛਿਨ ਦੇ ਬੀ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਿੱਕੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ, ਜਿੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਕਿ ਬੀਬੀ ਤੁਬੁਕੀ ਕਿ ਹੈਂ, ਸੰਤ ਕੀ ਆਖ ਤੇ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣਾ ਕੀ ਆਖ? ਹਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬੀ ਤ੍ਰਿਖੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਝੋਲੀ ਬੈਠੀ ਸੁਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਅੰਮੀ, ਤੇ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪੈ ਗਈ, ਹੋਰ ਤ੍ਰਿਖੀ। ਗਲਵੱਕੜੀ ਹੋ ਗਈ ਚੰਬੜ, ਕਰੜੀ ਬੇਤਰਸ ਚੰਬੜ, ਘੁੱਟ ਕੇ ਘੁੱਟੀ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚੰਬੜ। ਡਾਢੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਖੇ ਨੱਸੇ ਹਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਡਾਢੇ ਨਿੱਕੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦਾ ਤੜਫਦਾ ਰਿਦਾ ਉਸ ਮਿੱਠੀ ਛੂਹ ਅਰ ਉਸ ਮਮਤਾ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਿਆਣ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਆਣਦੇ ਸਾਰ ਆ ਮੁਹਾਰੇ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਲਾਈਆਂ ਦੀ ਘੁੱਟ ਅਸਹਿ ਚੰਬੜ ਹੈ। ਹਾਇ ਪਿਆਰ! ਤੇਰੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਹਰਿ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ! ਵਾਹਵਾ! ਉਸ ਡਾਢੀ ਘੁੱਟ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੁੱਸੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੰਬੜ ਹਨ, ਘੁਟੀਜ ਹਨ, ਪਰ ਘੱਟ ਦੀ ਪੀੜ ਨਹੀਂ

ਹਾਂ ਜੁੱਸੇ ਘੁਟੀਜੇ ਹਨ ਕਿ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਕੀ ਹੋਣ? ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਤਾਂ ਮਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਹੁਣ ਉਹ ਬੀ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ, ਆਪੇ ਵਿਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮਨ ਵਿਚ ਮਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਪਿਘਲਾਹਟ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਧਾਹ ਵੱਜਵੀਂ ਖਿੱਚ ਨਾਲ - ਹਾਂ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮਨ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਆਖੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਬੇਸੁਰਤ ਹਨ। ਪਰ ਵੇਖੋ ਸੁਰਤ ਤਾਂ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਰਲ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਸੁਰਤ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਮਗਨਾਂਨੰਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਤਨ, ਜੋ ਜੁੱਸਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਕਮਾਲ ਨੂੰ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਮਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ, ਚਿਤ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਨੇ ਦੋ ਰੰਗ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਦੇ ਕਮਾਲ ਨੂੰ ਅੱਪੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨ ਮਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ, ਚਿਤ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰੰਗ ਨੇ ਦੋ ਰੰਗ ਇਕ ਰੰਗ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਰੰਗ ਘਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਧੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਧੀ ਮਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹਨ। ਗੁੰਮ ਰਹੋ, ਜੀਉ ਜੀ ਗੁੰਮ ਰਹੋ। ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਹੋ ਹੀ ਵੇਲਾ ਜੇ, ਇਹੋ ਛਿਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵ ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਪਿਆਰ ਸੰਗਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿੱਥਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿੱਥਾਂ ਮੇਟ ਕੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਗੁੰਮਦੇ ਹਨ।

ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੁੰਮਿਆਂ ਆਪਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਚੇਰੀ ਚੋਟੀ ਤੇ ਜਾ ਲੱਭਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਮਾਂ ਧੀ, ਹਾਂ ਬੇਟੀ ਅੰਮੀ, ਗੁੰਮ ਹੋਈਆਂ ਰਹੋ। ਜਦ ਤਕ ਸਮਾਂ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ ਆਪੇ ਵਿਚ ਮਿਲੀਆਂ ਆਪੇ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਰਹਿਣਾ।

ਹਾਂ ਇਸ 'ਆਪਾ ਘੁਲ ਮਿਲ' ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਇਸ ਆਪੇ ਦੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਆਪਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮਾਧੀ ਨੇ ਪਰਤਾ ਖਾਧਾ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਸਾਹ ਆਏ, ਮਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਪਿੱਠ ਤੇ ਫਿਰਨ ਲੱਗਾ।

ਪਹਿਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ - ਸਤਵੰਤ!

ਦੂਜੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ - ਅੰਮੀ, ਜੀਓ ਅੰਮੀ!

ਪਰ ਹੁਣ ਫੇਰ ਬੇ-ਸੁਧੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜਿਹੀ ਛਾਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੱਜਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਘੱਟ ਵਜਦੀ ਹੈ, ਮੁੜ-ਮੁੜ ਵੱਜਦੀ ਢਿੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਿੱਠ ਤੇ ਹੱਥ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮਾਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਬੱਚੀ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਫੇਰ ਗੱਲ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਐਉਂ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੁਣ ਸੰਸੇ ਹੁਰੀਂ ਆ ਗਏ - ਹੈਂ! ਇਹ ਸਤਵੰਤ ਹੈ ਕਿ ਸਤਵੰਤ ਦਾ ਸੁਪਨਾ? ਨੈਣ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿਆਰ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਿਟ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮਨ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਕਈ ਵੇਰ ਆਇਆ। ਫੇਰ ਧੀ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਘੁੱਟਦੀ ਹੈ, ਤਕੜਾ ਜੱਫਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮਤੇ ਅੱਜ ਬੀ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਫੇਰ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ - ਸਤਵੰਤ ਤੂੰ ਹੈਂ?

ਧੀ - ਅੰਮੀ ਜੀ।

ਮਾਂ - ਸੱਚਮੁੱਚ?

ਧੀ - ਅੰਮੀ ਜੀ।

ਮਾਂ - ਤੂੰ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ?

ਧੀ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਸਿਰ ਸਹਿਲਾ ਸਹਿਲਾ ਕੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉੱ-ਉੱ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅੰਮੀ ਮੈਂ ਹਾਂ, ਪਰ ਹਾਇ! ਸੁਪਨਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਕਈ ਵੇਰ ਛਲੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਮਾਂ ਬਾਹਾਂ ਘੁੱਟ-ਘੁੱਟ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਪਿੱਠ ਤੇ ਚੁੰਢੀ ਭਰਦੀ ਹੈ, ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਟਟੋਲਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਕੰਡ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਦੱਬ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਘੁਟਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਚੀਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਅੱਜ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਹੋਸ਼ ਪਰਤਦੀ ਹੈ, ਨੈਣ ਛਮਾ ਛਮ ਭਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਲੁੱ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅੰਦਰ ਗੁਦਗਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਕੰਠ ਭਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਠੇ ਮਿੱਠੇ, ਨਿੱਘੇ-ਨਿੱਘੇ ਤੇਲ ਵਰਗੇ ਚਮਕਦੇ ਮੋਤੀ ਸਤਵੰਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਪੈਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਧਾ ਧਾ ਕੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮਾਂ ਨਾ ਪਿਆਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਨਾ ਸੰਸੇ ਵਿਚ, ਕੁਛ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਉਮੜ ਚੜ੍ਹ ਆਈਆਂ ਕਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪਈ ਹੈ, ਧੀ ਨੂੰ ਘੁੱਟਦੀ ਹੈ ਸਿਰ ਤੇ ਕੰਡ ਪੁਰ ਹੱਥ ਫੇਰਦੀ ਹੈ, ਨੈਣ ਭਰ-ਭਰ ਡੁਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਭਰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਹੱਥ ਫੇਰ ਘੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਧੀ ਨੂੰ ਲਾ ਲਾ ਘੁੱਟਦੇ ਰੱਜਦੇ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਅਗੰਮ ਦੀ ਧੂਹ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਬਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਮਾਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੀ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਫੁਹ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਫੁਹ ਰਸ ਲੈ ਲੈ ਜੇ ਜੀਉ ਜੀਉ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਲੋਜੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਕੌਣ ਕਹੇ? ਆ ਮਿਲੀ ਹੈ ਧੀ, ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਧੀ ਦੀ ਠੋਡੀ ਹੇਠ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਮੂੰਹ ਉੱਚਿਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਵੱਸਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਸੀਸਿਆਂ ਵਿਚ, ਸਤਰੰਗੀ ਝਾਲ ਵਿਚ ਧੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਗਲੇ ਲਿਪਟਕੇ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟਕੇ ਫਰਨ ਫਰਨ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਤੋਲ-ਮੋਤੀ ਧੀ ਦੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਧੀ ਦੇ ਤੋਲ ਮੋਤੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਰਦੇ ਹਨ। ਸਤਵੰਤ! ਲਵੇ ਬੇਟਾ ਜੀਓ! ਇਹ ਪਿਆਰ ਜੱਫਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁਗਤਾ ਆਏ ਹਨ। 'ਪਿਆਰ-ਛਿਨ' ਅੰਦਰਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦੀ ਛਿਨ ਨੂੰ ਮਾਣੋ। ਰਸ - ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਲੀਨਤਾ ਹਾਂ, ਇਹੋ ਗੁੱਝੇ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਹਨ, ਬੇਟਾ ਜੀਓ! ਇਹੋ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਹਨ।

ਸਮਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਅੰਮੀ ਅਜੇ ਰੱਜੀ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ ਧੀ ਦੀ ਫੁਹ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਪੇ ਰਤਾ ਕੁ ਮੂੰਹ ਤੱਕਣ ਲਈ ਵਿੱਥ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪੇ ਫੇਰ ਗਲ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਛਮ ਛਮ ਰੋ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਵਾਸਤਾਈ ਬੱਚੀਏ! ਹੁਣ ਨਾ ਸੁਪਨਾ ਹੋਵੀਂ, ਹੇ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਲਾਲੀ ਦੇ ਜੁੱਸੇ! ਹੁਣ ਨਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੋ ਜਾਵੀਂ।

ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਮੇਲ

ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਵੱਜ ਗਿਆ, ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਸਾ ਪਰਤਿਆ, ਜਾਗ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਚੰਦ ਦਾ ਸਾਰਾ ਚਾਨਣ ਅੰਦਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੀਵਾ ਆਪੇ ਬੁੱਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬੈਠਾ ਦਿੱਸਿਆ, ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਬੈਠੀ ਦਿੱਸੀ, ਫੇਰ ਉਹ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਭਗਵੇ ਰੰਗ ਦਾ ਝਾਉਲਾ ਪਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਭਗਵੇਂ ਵੇਸ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਕੁਛ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ, ਫੇਰ ਘਬਰਾ ਕੇ ਓਧਰ ਤੱਕੇ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੋਈ ਭਗਵੇਂ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ ਅਰ ਦੇਏ ਇਕ ਦੂਏ ਨੂੰ ਚੰਬੜੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਨਹੀਂ, ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭਗਵਾ ਦਾਦਰਾ ਲੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਮੇਰੇ ਨੈਯ ਅੱਜ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ, ਅੱਜ ਥਕੇਵੇਂ ਕਰਕੇ ਨੀਂਦ ਗੂਹੜੀ ਪਈ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਅਜੇ ਕ੍ਰੋੜੀਆਂ ਹਨ, ਰੱਜ ਨਹੀਂ ਸੁੱਤੀਆਂ, ਤਦੇ ਰੰਗ ਬਿਰੰਗ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਫੇਰ ਕੁਛ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸੁਆਦ-ਸੁਆਦ ਆਵੇ, ਨਾਮ ਜੋ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਸੀ, ਤਿੱਖਾ ਟੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਏਕ ਸਬਦ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਤੇ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਵਧਿਆ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਪੱਟ ਪੱਟ ਕੇ ਵਹੁਟੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਹੈ ਤਾਂ ਭਗਵਾ ਵੇਸ ਤੇ ਮੇਰੀ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਦੀ ਗੋਦ ਤੇ ਇਸ ਗੋਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਡਾਢਾ ਮਿੱਠਾ ਪਿਆਰਾ ਨਾਮ ਦਾ ਆਲੰਬ ਆਇਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਕੋਈ, ਚਾਹੇ ਸਾਮਰਤੱਖ। ਆਹ! ਦਿਲ ਨੇ ਟੋਹ ਲਾ ਲਈ, ਸੁਗੰਧਿ ਸੁੰਘ ਲਈ, ਕਿਤੇ ਇਹ ਵਲਿੱਖਾਂ ਚੀਰ, ਭੇਸ ਵਟਾ ਕੇ ਪੈਂਡੇ ਮਾਰਦੀ ਬੱਚੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਗਈ? ਮੇਰੇ ਹੀ ਜਿਗਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਿਆਰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਾ? ਸਮਾਹਿਤ ਚਿਤ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸੋਚ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਬੇਵਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ - ਸਤਵੰਤ! ਤੇ ਉਸੇ ਦਮ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ - ਬਾਪੂ ਜੀਓ ਓ ਓ। ਤੇ ਅਗਲੀ ਛਿਨ ਵਿਚ ਜਿਗਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਜਿਗਰ ਨਾਲ ਜਾ ਵੱਜਾ। ਪਿਤਾ ਸੀ ਪਿਆਰ - ਗੋਦ ਵਿਚ ਧੀਯ ਜਾ ਬੈਠੀ ਤੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਧੀ ਦਾ ਸਿਰ ਜਾ ਲੱਗਾ ਤੇ ਧੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਟਿਕ ਗਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਪਿਆ ਪਿਆਰਾਂ ਵਾਲਾ, ਨਾਮ ਵਾਲਾ, ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਹੱਥ, ਬੇਟਾ ਜੀਓ, ਬੇਟਾ ਜੀਓ! ਉਸ ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਉਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗ ਰੱਤੜੇ ਨੈਣਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੋਈ ਤੋਲ ਮੋਤੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕਿਰਦਾ ਹੈ, ਬੇਟਾ ਜੀਓ ਤੇ ਸੀਸ ਦੇ ਦਸਮ ਦਵਾਰ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਝਰਨ ਝਰਨ ਦੇ ਝਰਨਾਟ ਬੇਟਾ ਜੀਓ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਧੂਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦੀ। ਹਾਂ ਨਾਲੇ ਨਾਮ ਅੰਦਰ ਝੂਮਦਾ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਆਪਾ ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਪੁਕਰਮਾ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ, ਵਿਛੜ ਵਿਛੜ ਮਿਲਿਆਂ ਦਾ ਬੇਸੁਧ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰ-ਸੁਆਦ, ਤਿੱਮ ਤਿੱਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੱਸਦਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਮਗਨਤਾ, ਨਾਮ ਮਹਾਰਸ ਦਾ ਸੁਆਦ ਸਿੰਜਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਗਨਤਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਡੋਬਾ, ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਰਸ ਦਾ ਲਹਿਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕਲੋਜੇ ਵਿਚ ਅਗੰਮੀ ਧੂਹ, ਖਿੱਚ, ਕਸਕ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹੀ ਡੱਲ ਪੈਣਾ। ਆਹ

ਪਿਆਰ - ਰਾਮ ਜੀਉ! ਤੇਰੇ ਸਾਗਰ ਵਾਂਗੂੰ ਅਨੰਤ ਤਰੰਗ। ਤੇਰੇ ਲਹਿਰੇ ਸਦਾ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ। ਕੌਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਿਣੇ ਤੇ ਵਰਨਣ ਕਰੇ? ਹਾਂ, ਤੂੰ ਹੋ ਤੂੰ ਆ, ਤੂੰ ਅੰਦਰ ਲੰਘ ਝੰਜੋਲ ਤੇ ਹਿਲੋਰੇ ਲਾ ਦੇਹ, ਜੀਵਨ ਰਮਕੇ ਛੇੜ ਦੇਹ, ਜਿਵਾ ਦੇਹ ਸਾਰੇ, ਜਿਵਾ ਦੇਹ ਜਿੰਨੇ ਹੋ ਸਕਣੀ। ਹਾਂ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਬੋਟਾ ਜੀਓ! ਇਸ ਪਿਆਰੀ ਗੋਦੀ ਵਿਚ, ਨਾਮ ਰਸ ਰਸੀਆ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੁਆਦ-ਪੀਘਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਝੂਟੇ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਝੂਟੇ ਉਸਨੂੰ ਰਸ ਮਗਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕਲੇਜ਼ਾ ਕਸਕਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਸ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਤ ਕਿਸੇ ਸੁਕਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਚਯਾਣ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਵੈਰਾਗ ਲਹਿਰੇ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਨੈਣ ਭਰ ਕੇ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਰੰਗ ਦੀ ਲਹਿਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਲ ਰਸ - ਮਗਨਤਾ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਆਪਾ ਝਰਨਾਟ ਖਾ ਕੇ ਬਿਰਹੁੰ ਦੇ ਤਰੰਗ ਤੇ ਮੇਲ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਹਿਰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਆਪਾ ਟਿਕ ਟਿਕ ਕੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਤੱਕ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੈਣ ਭਰ ਭਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਲੇਜ਼ਾ ਠਰ ਚਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਮਨ ਕਹਿ ਚਿਹਾ ਹੈ; ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਪੁੱਛ ਹੈ। ਫੇਰ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੁੰਢੀ ਵੱਢ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਧੀ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਉੱਠ ਕੇ ਟੁਰਦੀ ਹੈ, ਪਤੀ ਜੀ ਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਤੱਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੰਜਾ ਖਾਲੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਦੀ ਹੈ, ਮਲਕੜੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਚਰਨ ਹਨ। ਪਰ ਵੇਖੋ! ਉਹ ਕਿਸੇ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਆਰੁੜ ਹਨ ਕਿ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਸ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਦੀ ਰਸਭਰੀ ਝਰਨਾਟ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਛਿੜਦੀ ਹੈ; ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਜ ਦੇ ਪੰਝੂੜੇ ਝੂਟ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਛੂਹ ਨਾਲ ਇਕ ਉੱਚੇ ਰੰਗ ਦੀ ਰਸਭਰੀ ਝਰਨਾਟ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਛਿੜਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਰਾਜ ਦੇ ਪੰਝੂੜੇ ਝੂਟ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਛੂਹ ਨਾਲ ਇਕ ਉੱਚੇ ਰਸ ਦੀ ਅਗੰਮੀ ਲਹਿਰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦਿੰਦੀ ਆ ਵੱਜੀ। ਜਾਣਦੀ ਤਾਂ ਸੀ, ਪਤੀ ਜੀ ਨਾਮ ਰਸੀਆ ਹਨ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਵਿਚ ਇਹ ਰੰਗ ਤੱਕਿਆ ਵੀ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਉਹ ਰਸ ਬੜੇ ਜੋਰਾਂ ਦਾ ਸੀ ਅਰ ਛਹਿਬਰਾਂ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਵਰਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤੀ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰੇ ਹੱਥ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਧਰੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਉਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਮਗਨ ਹੋ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ-ਰਸ ਵਿਚ ਹਾਂ ਦਾਤੇ ਦੇ, ਅਰਸਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਟਿਕ ਗਈ।

ਜੀਉ ਜੀ! ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ, ਇਹ ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ, ਇਹ ਸੱਚੇ ਉੱਚੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਰੰਗ ਇਹ ਉਸ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਬਤ-ਖਾਨਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਾ ਰਹੇ, ਰਸ ਰੰਗ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਤ੍ਰੈਲ ਪੈਂਦੀ ਰਹੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਰੀਕ ਬਰੀਕ ਫੁਹਾਰੇ ਵਾਂਗ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਚੰਦਰਮਾ ਝੁਕ ਝੁਕ ਬਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਦਰ ਆ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕਰ ਠਰਦਾ ਰਹੇ। ਤਾਰੇ ਲਟਕ ਲਟਕ ਕੇ ਖਿੜਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੱਕਦੇ ਤੱਕਦੇ ਲੜਿਕੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਪਾ ਪਾ ਇਸ ਨੂਰਨੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਛੂਹ ਛੂਹ ਕੇ ਚਮਕਦੇ ਡਲੁਕਦੇ

ਰਹਿਣ।

ਕਾਂਡ ਸਤਾਈਵਾਂ

ਹਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਪਿੱਛੇ ਅਸਾਂ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇਂ ਬੁਹਾ ਖੜਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਪਰ ਉਪਰ ਆਈ ਸੀ ਸਤਵੰਤ ਭਗਵੇਂ ਭੇਸ ਵਿਚ।

ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਮਰਹੱਟੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਬੀ ਮਰਹੱਟੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਟਕ ਮੁਲਤਾਨ ਤੱਕ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਬਚਵੇਂ ਟਿਕਾਣੀਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਜਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਮਰਹੱਟੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਬੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਲ ਬੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਐਸਾ ਲਾਇਕ ਆਦਮੀ ਸਮੇਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮਰਹੱਟਾ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਏਕਾ ਕਰਾ ਕੇ ਇਕ ਮਿਲਵਾਂ ਟਾਕਰਾ ਬਦੇਸ਼ੀ ਅਫਗਾਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ। ਸਿੱਖ ਦਬ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹਤਯਾਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ ਪਾਸੋਂ ਮਾਮਲਾ ਲੈ ਆਏ ਸਨ ਤੇ ਸਰਹੱਦ ਪਰ ਬੀ ਧਾਵਾ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਲਿਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਤਦ ਬੀ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੱਝਵੀਂ ਤਾਕਤ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਬਣੀ। ਉਪਰੋਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੇ ਟੁਰਨ ਦੀ ਅਵਾਈ ਕੰਨੀਂ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਫੇਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਕੇ ਜੋ ਵਰਤਣੇ ਸਨ, ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਾਬਲੋਂ ਟੁਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਮਰਹੱਟੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਖਿਸਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਇਸ ਦੁਚਿਤਾਈ ਵਿਚ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਅੜ ਭੇਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਯਾ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਆਇਆਂ ਕੀ ਫੁੱਲ ਖਿੜੇ, ਸ਼ਾਹਰਾਹ ਉੱਤੇ ਵਸਦੇ ਨਗਰ ਖੰਨੇ ਵੱਲ ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਮਖੁਲ੍ਹੇ ਟੋਰ ਦੇਣਾ ਦਾਨਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਜੁਆਨ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਧੇਰੀ ਸਲਾਮਤੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਖੇੜ ਬਖੇੜ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 72 ਜੁਆਨ ਹੋ ਦੇ ਕੇ 100 ਦੇ ਜੱਥੇ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਅਰ ਉਹ ਉਥੇ ਰਤਾ ਲਾਂਭੇ ਥਾਂ ਰਹਿ ਕੇ ਕਮ ਕਾਜ ਸਿੱਖਣ ਲੱਗੇ। ਸਤਵੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਗਵੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਘੱਲਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਮਿਲ ਬੀ ਆਵੇ ਤੇ ਨੱਗਰ ਵਿਚ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਆਯਾਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਅਰ ਖਾਸ ਖੰਨੇ ਦੀ ਤਾਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਭੀ ਆਸ ਪੱਕੀ ਸੀ। ਸੋ ਸਤਵੰਤ ਭਗਵੇਂ ਵੇਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਆਈ ਸੀ, ਬੁਹਾ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆ ਖੜਕਾਇਆ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਖਿਆ ਸੀ ਲਿਟਾਂ ਵਾਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਹਾ ਭੀੜੀ ਆਉਣਾ, ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਥਾਂ ਬਨਾਉਣ ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਚੁਬਾਰਾ ਡਿਊਢੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਗਲੀ ਵੱਲ ਰੁੱਖ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਡਿਊਢੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਸੰਤ ਤਾਂ ਮੰਜੀ ਡਾਹ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ

ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਸਤਵੰਤ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੁਕੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਈ ਤੇ ਸੀ ਭਗਵੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਮਾਂ ਦੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਉੱਪਰ ਗਈ ਸੀ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਜ ਦੇ ਜਾਣੂ ਸਨ, ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਡਿਊਫੀ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਤੇ ਬਚੜੀ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੇ ਉਛਾਲੇ ਤੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਤਰੰਗਾਂ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਗੈਰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਸੰਤ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਟੁਰ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ੧੫ ਕੁ ਦਿਨ ਰਹੀ ਪਰ ਗੁਪਤ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਕੀ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਵੀ ਪਟਿਆਲੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਦੇ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਦੇ ਕੰਮ ਤੇ ਰਹੀ।

ਮਰਹੱਟੇ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਤ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਇਹ ਹਮਲਾ ਬੇਰੋਕ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਬੀ ਉਸਦੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਐਉਂ ਲੜਦੇ ਸਨ ਕਿ ਲੜਨ ਮਾਰਨ ਪਰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਗੁਆ ਨਾ ਲੈਣ। ਉਹ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨੂੰ ਤੇ ਹਰ ਵਟਾਉ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਲ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਅਰ ਕਦੇ ਭੁਲੇਵੇਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਲ ਨਸ਼ਟ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਲਾਹੌਰ ਅੱਪੜ ਕੇ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ, ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਰਹੱਟੇ ਤਾਂ ਟੁਰ ਗਏ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕੀਤੇ ਥਾਉਂ ਹੀ ਨਾਲੇ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਦੇ ਟੁਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਆ ਸਿਰ ਕੱਢਣਗੇ ਅਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਦਬਾਇਆ ਨਹੀਂ ਦਬਣਗੇ। ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦਬੇ, ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਨਵਾਬ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਸਰਹਿੰਦ ਤੁਹਾਡੇ ਮਗਰੋਂ ਫੇਰ ਜਾ ਪਏ ਸਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਪੰਜ ਗਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਤੇ ਕੁਛ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਕੇ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਸ਼ਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਸਿਰ ਕੱਢਣ ਉਥੇ ਹੀ ਫੇਰ ਦੇਣ ਲਈ ਛੱਡਿਆ ਪਰ ਸਿੱਖ ਅਵਾਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਬਾਹ ਕਰਦੇ, ਜਦ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਜੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋ ਕੁਛ ਸੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਓਧਰੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜੀ ਤਾਕਤ ਰਹੀ ਖਹੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਬੜਾ ਬਚਾ ਬਚਾ ਕੇ ਟੁਰਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕਰਦੇ ਅਰ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਬਚਾਉ ਦੇ ਦਾਉ ਘਾਉ ਕਰ ਲੈਂਦੇ।

ਅਬਦੁੱਲਾ ਖਾਂ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਵਲੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁਗਲ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਛੁਡਾ ਕੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਿ ਫਿਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਆ ਕੇ ਛੁਡਾਇਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਬੀਤਿਆ ਹੈ।

ਅਬਦੁੱਲਾ ਖਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਅਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਦਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਗਿਰਾਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ

ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨਾਲ ਅੜਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਰ ਨਾ ਇਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਕੀਤੀ।

ਅਬਦਾਲੀ ਮੂੰਹ ਚੱਕ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਟੁਰੀ ਗਿਆ, ਸਰਹਿੰਦ ਠਹਿਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਖੰਨੇ ਮੁਕਾਮ ਪਿਆ, ਸੱਚਮੁੱਚ ਨਗਰ ਵਿਚ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ ਪਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਇਹੋ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਏਥੋਂ ਦੀ ਕਾਬਲ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਗਈ ਬੀਬੀ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਦਿੱਲੀ ਅੱਪੜ ਕੇ ਅਬਦਾਲੀ ਵਜ਼ੀਰ ਅਮੀਰ ਅਰ ਕਈ ਹੋਰ ਉਮਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ੀਬ ਖਾਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ। ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਮਰਹੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਂਜ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਲੁੱਟ ਮਚਾਈ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਹੀਰੋ ਜਵਾਹਰਾਤ ਮਾਲ ਮਤੇ ਲੁੱਟ ਲਏ, ਅਨਗਿਣਤ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੈ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁੱਟ, ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਨ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ, ਇਜ਼ਤ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿੱਲੀ ਮੁੜਿਆ ਇਥੇ ਬੀ ਜੋ ਕੁਛ ਮਿਲਿਆ ਲੈ ਤੈ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਸਰਹਿੰਦ ਆ ਪੁੱਜਾ। ਏਥੇ ਜੈਨ ਖਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਥਾਪਿਓ ਸੁ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਏਥੇ ਕੋਟਲੇ ਤੇ ਰਾਇ ਕੋਟ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਕੁਛ ਫੌਜ ਬਰਨਾਲੇ ਵਲ, ਜੋ ਤਦੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ, ਘੱਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਧਰ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਜੋੜ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਈ ਫੌਜ ਦੀਆਂ ਗਿਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੱਥ ਚਲਾਕੀਆਂ ਲੁੱਟਾਂ ਮਾਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਉਧਰ ਕੁਛ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਕਰ ਲਈ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅਬਦਾਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਗੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਖਿਲਾਅਤ ਹੋਰ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰ ਗਿਆ। ਜੋ ਮੁੱਠ ਭੇੜ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਵਿਚ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਨਬਾਜ਼ੀ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਛੇਤੀ ਮੁੱਕ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਸਤਵੰਤ ਤੇ ਸਾਂਈਂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਈ ਹੋ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਿਚ ਕੁਛ ਦੁਰਾਨੀ ਦੇ ਆਦਮੀ ਬੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸੰਸੇ ਦੇ ਕਿ ਇਹ ਵੈਰੀ ਹਨ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇਖੋ ਕਿ ਨਵਾਬ ਅਸਮਤੁੱਲਾ ਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਤਵੰਤ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਆਈ ਸੀ - ਜੋ ਫਾਤਮਾ ਦਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਸੀ - ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਗੇ ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਕਾਬਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਸਿਆਣ ਲਿਆ, ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਸਾਂਈਂ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ ਬੀਮਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬੀਮਾਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ ਜ਼ਖਮੀ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੱਟ ਫੇਟ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਬੰਨ੍ਹਾ ਦੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਚ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇਹ ਸਲੂਕ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਸਿਦਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸਮਝ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੁਗਟ ਕੀਤੀ ਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਵਰਤਾਉ ਨੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਜੋ ਜ਼ਖਮੀ ਬਰਨਾਲੇ ਵੈਦ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਤੇ ਸਤਵੰਤ ਵਰਗੀਆਂ

ਆਪਾ ਵਾਰ ਸੇਵਕ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੇਠ ਰਾਜੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ, ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਨਵਾਬ ਅਸਮਤੁੱਲਾ ਖਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੱਰਾਹ (ਨਾਈ ਬੀ ਘੱਲੇ, ਪਰ ਉਹ ਰਾਜੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਉਥੇ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀ ਲੋਥ ਸਰਹਿੰਦ ਘੱਲੀ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਦਫਨਾਯਾ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਵੈਦਾਂ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹੁਣ ਜ਼ਰੂਰ ਮਰੇਗਾ ਤੇ ਕੋਈ ਦਿਨ ਦਾ ਪਰਾਹੁਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਵੰਤ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਹੀ ਪਈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਸਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਉਸਨੂੰ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਐਸ ਸਜਨ ਦੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਹੂਲ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ ਸੀ - ਦਰਸਨ ਹੋਣੇ ਬੜੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋਏ। ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਅਰ ਰੂਹਾਨੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਠੰਢ ਪਾਈ। ਉਹ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਬੜੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਤਵੰਤ ਫਾਤਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਵੇ, ਜੋ ਫਾਤਮਾ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦਿਨ ਦੁਖ ਨਾ ਲੰਘਣ, ਪਰ ਇਹ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਵੰਤ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੈਦ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਤੇ ਫਾਤਮਾ ਨੇ ਵਤਨ ਛੱਡ ਕੇ ਏਥੇ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤਦ ਬੀ ਉਸਨੇ ਇਕ ਖਤ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਦੱਸੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਪੱਕਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਮੈਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਠਾਣ ਰਾਜ ਹੁਣ ਏਥੋਂ ਹਿੱਲ ਸਕੇ, ਸੋ ਅਮਨ ਹੈ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਚਿਤ ਜੇ ਸਤਵੰਤ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ ਤਾਂ ਹਿੰਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਵਾਲੇ ਪੀਰ ਦੇ ਡੇਰੇ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰੇ ਅਰ ਏਥੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਪਵੇ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਉਸਨੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਹੱਥ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਅਗਲੇ ਤੇ ਹੁਣ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰੀਏ ਕਰਦਾ ਜਗਤ ਤੋਂ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਅਸਮਤੁੱਲਾ ਖਾਂ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਕ ਹੋਰ ਖਤ ਅਬਦਾਲੀ ਵਲ ਘੱਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਖਿਦਮਤ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨੇਕ ਸਲੂਕ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਕੀਰੀ ਅਰ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਇਹ ਇਕ ਅੱਲਾ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਨਾ ਕਾਫਰ ਹਨ, ਨਾ ਮੁਸ਼ਰਿਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਆਪ ਤਕ ਗਲਤ ਖਬਰਾਂ ਅੱਪੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਜੁਲਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸੀ ਸੁਲਹ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਪਠਾਣੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਇਸ ਲੋਭ ਦੇ ਲਈ ਮਾਰਨੇ ਸਨ ਕਿ ਓਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜਾ ਸਨ।

ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੁਣ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਅੱਪੜਦੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਮਾਲ ਉਤੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਰਾਤੀਂ ਛਾਪੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨਿਕਲਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੁੱਟੇ ਹੋਏ ਵਿਦੇਸ਼

ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮਾਲ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ, ਜਿੰਨਾਂ ਬਣ ਪਵੇ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖੋਹ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ, ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਤਕ ਉਹ ਜੰਗਲਾਂ ਬਨਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਜਾਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾਂ ਤੇ ਫੜਨਾ ਕਠਨ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੱਖ ਲਏ ਮਾਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਘੋੜੇ ਤੇ ਜੰਗੀ ਸਾਮਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਹੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਬੀ ਢਾਲਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਬੁਲੰਦ ਖਾਂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਜਥਾ ਹੱਥ ਨਾ ਆਇਆ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਅਬਰੋ ਰੱਖਣ ਖਾਤਰ ਨਾ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ। ਕਈ ਗਿਰਾਂ ਲੁੱਟੇ ਤੇ ਕਈ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸਿੱਖ ਫੜੇ, ਨਾਲ ਪੰਜ ਦਸ ਆਗੂ ਬੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਏ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਸਰਗਨੇ ਦੱਸ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਯਾਦ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ - ਰਾਵਨ ਸਿੰਘ, ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਘੜ ਸਿੰਘ, ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿਰਝਾ ਸਿੰਘ। ਅਬਦਾਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ, ਗ੍ਰਾਂਡੀਲ ਸ਼ਕਲਾਂ, ਅਡੋਲ ਤੇ ਨਿਰਭੈ ਤੌਰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹੋ? ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੰਘ ਹਾਂ।

ਅਬਦਾਲੀ - ਸਿੰਘ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ - ਸ਼ੇਰ।

ਅਬਦਾਲੀ - ਸ਼ੇਰ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਤੂੰ ਬੀ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈਂ?

ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ - ਬਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਸ਼ੇਰ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਿੰਜਰੇ ਪਿਆ ਕੀਕੂੰ?

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਇਕ ਖੂਨੀ ਹਾਥੀ ਲਿਆਓ। ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੰਦ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ ਗਏ ਅਰ ਢਾਲ ਤਲਵਾਰ ਹੱਥ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਾਂਈ ਦੀ ਮਿਹਰ, ਹਾਠੋ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਹੱਥ ਪਲੱਥੇ ਖੇਡੇ ਤੇ ਛੇਕੜ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਡ ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਦੁੱਟਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹਾਥੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਇਕ ਪਠਾਣ ਪਹਿਲਵਾਨ ਨਾਲ ਗਿਰਝਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘੋਲ ਕਰਾਇਆ, ਸਾਂਈ ਨੇ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਭੁਜਾਂ ਵਿਚ ਬਲ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਚਾਰੋਂ ਸ਼ਾਨੇ ਚਿੱਤ ਰੱਖਿਆ।

ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇਹ ਤੱਕ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਛੱਡ ਦਿਤੇ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਲ ਤੱਕ ਕੇ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੌਮ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੁਣੀ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਾਬਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਨਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਢਾਓ। ਨਵਾਬ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮਿੱਤ੍ਰ ਬਣਾਓ ਤੇ ਜੋ ਵਿਖਾਧ ਤੇ ਨੁਕਤੇ ਹਨ ਸਫਾ ਕਰ ਲਓ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਲ ਭਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਬਦਾਲੀ ਖਾਂ ਤੇ ਬੁਲੰਦ ਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਛੇੜ ਦੇਵੇ।

ਅਬਦਾਲੀ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਪੱਕੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਕੇ ਟੁਰ

ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫੇਰ ਜੰਗਲਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਕੰਧੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣੇ ਸੰਭਾਲ ਲਏ। ਰਾਜੇ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਸੱਦਣ ਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ, ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਜਥੇ ਬਣੇ ਤੇ ਉਧਰ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਏ। ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜਥੇਦਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਜਾਨ ਇਕ ਰੰਗ ਬਣੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਟੋਧਾੜ, ਦੇਸ਼ ਭੇਦ, ਜਾਤਿ ਭੇਦ ਦੀ ਕੋਈ ਤ੍ਰੇੜ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ।

ਸਿੱਖ ਦੱਖਣੀ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਜਦ ਸਾਰੇ ਰੁਖ ਕਰ ਗਏ, ਤਦ ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਘੱਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਦੇ ਸੌ ਜੁਆਨ ਸੀ। ਹੁਕਮ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖਬਰ ਰੱਖਣੀ ਤੇ ਕਾਬਲ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਰਤ ਰੱਖਣੀ, ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਖਤਰਾ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣੀ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਅਸਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਦਾ ਏਥੇ ਦਖਲ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਫਤਹਿ ਕਰਨੀ ਬੀ ਨੇੜੇ ਤੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਬਦਾਲੀ ਚਾਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਦਾਉ ਤਾਂ ਸਦਾ ਲੱਭਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਰਨ ਹੋਣ ਤੇ ਮੇਲ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰੇ, ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਬੀ ਚੌਕਸ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਤੋਂ ਨਪੀੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹ ਇਹ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕੋਈ ਕਿਉਂ ਦਖਲ ਦੇਵੇ? ਅਬਦਾਲੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਸੇ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੁੱਟ ਮਾਰ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ? ਪਰ ਆਪਣੇ ਗਿਰਦ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੁੱਠ ਹੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਤੱਕਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲੇ ਸਿਰ ਝੱਲਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕੁਛ ਆ ਬਣੇ। ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਖੀ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜ ਆਪਣਾ ਸਾਜਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਇਧਰ ਹੁਣ ਚੌਕਸਤਾਈ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਰਹੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਹ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ, ਅਲਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ। ਜਿਸ ਥਾਉਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਏਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਪਿਆ।

ਸਤਿਸੰਗ ਮਿਲਾਪ

ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਸਮਾਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਧਿਯਾ ਪੈ ਚੁੱਕੀ, ਚੰਦਰਮਾ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ, ਸਤਵੰਤ ਬੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ ਵਾਲੀ ਸੱਜੀ ਬਾਹੀ ਪਾਸ ਪੌੜੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਅੰਦਰ ਇਕ ਜੱਥਾ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਈਂ ਲੋਕ ਆ ਗਏ, ਪਾਸ ਬਹਿ ਗਏ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ ਤੇ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁੱਛੀ, ਆਪ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੈਨਤ ਕੀਤੀ, ਬੀਬੀ ਮਗਰੇ

ਮਗਰ ਟੁਰ ਪਈ, ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਂਈਂ ਜੀ (ਤੇਜ ਕੌਰ) ਟੁਰ ਪਏ ਜੋ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਬੈਠੇ ਸੇ।

ਬਾਉਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਉਨਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਉਪਰ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਫੇਰ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਲੈ ਗਏ। ਅੱਗੇ ਇਕ ਸਿੰਘੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਸਿੰਘਣੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਇਕ ਭੁਜੰਗੀ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਪੜਦੇ ਸਾਰ ਉਹ ਸਿੰਘਣੀ ਉਠ ਕੇ ਆਈ, ਚਾ ਕੇ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗਲੇ ਚੰਬੜ ਗਈ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਬੋਲੀ, ਅਜ਼ੀਜ਼ਾ ਅਜ਼ੀਜ਼ਾ। ਆਹ! ਪਿਆਰ ਦਾ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕ ਲੁਕ ਬਹਿਣਾ ਤੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਛਲ ਉੱਛਲ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ! ਸਤਵੰਤ ਦੇ ਕੰਨ ਆਵਾਜ਼ ਪਛਾਣ ਗਏ, ਕੌਮਲ ਪਰ ਘੁੱਟਵੀਂ ਜੱਫੀ ਨੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਕੜ ਪਾੜ ਘੱਤੇ। ਸਤਵੰਤ ਨੇ ਘੁੱਟ ਲਿਆ, ਘੁੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਆਪਣੀ ਪਿਆਰੀ ਫਾਤਮਾ ਨੂੰ, ਜਿਸਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਦੇ ਔਖੀਆਂ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਬਦਲੇ ਸਤਵੰਤ ਉਸਦਾ ਘਟ ਦੀਪ ਜਗਾ ਆਈ ਸੀ। ਹਾਂ ਜੋ ਲੱਗੀਆਂ ਫੇਰ ਬੁੜੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਨਾਮ ਦੀ ਰੋਂ, ਉਹ ਉੱਚੀ ਸੁਰਤ ਦੇ ਉਚੇਰ ਤੇ ਉਨਮਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੇ ਤਦੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਫੇਰ ਲੱਥੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਵੇਖੋ ਉਹੋ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਫਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਆਈਆਂ ਅਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਲਿੱਖਾਂ ਚੀਰ ਕੇ ਪਿਆਰੀ ਦੇ ਗਲੇ ਚਿਮਟਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅਸਮਤਲਾ ਦਾ ਆਖਰੀ ਖਤ ਫਾਤਮਾ ਦੇ ਸਤਵੰਤ ਲਈ ਫੜਕ ਰਹੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਅੰਦਰਲੇ ਸਤਿਸੰਗ-ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਆਲੰਬ ਨੂੰ ਕੀਕੂੰ ਢੂੰਡ ਲਿਆ ਹੈ? ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਮਨ ਬਦਲਿਆ ਸੀ, ਮਨ ਨੇ ਵੇਸ, ਦੇਸ਼ ਮਤ ਤੇ ਧਰਮ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਬਦਲ ਘੱਤਿਆ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਸਤਵੰਤ ਦੇ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਨਕਸ਼ੇ ਦੀ ਹਕੇ ਫਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਪਿਆਰੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਆ ਗਲੇ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਮਿਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਆਰ-ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਪਿਆਰ-ਵਾਲੀਆਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਭਾਈਚਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਦਰਲੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਇਕ ਕਰਾਈਆਂ ਹਨ। ਫਾਤਮਾ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬਿਹਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੈਣ ਛਮਾਂ ਛਮ ਵਗਦੇ ਹਨ, ਕੰਠ ਗਦ ਗਦ ਹੈ। ਸਤਵੰਤ ਅਜਬ ਤਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਘੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਿਲਣ, ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਰੰਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਿੱਚ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਵਲਵਲੇ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਰੰਗ ਵਧਿਆ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਪਿਆਰ ਸਮਾਧੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਹੋਈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਲਬਾਂ ਨੇ ਘੁੱਟ ਖਾਧੀ, ਨੈਣਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲਾਈ, ਸਿਰ ਨੂੰ ਕੁਛ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਪਰਸਪਰ ਛੁਹ ਲੱਗੀ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਵਿਸਮਾਦ ਦੇ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹੇ, ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਫਾਤਮਾ ਮਾਨੋਂ ਬੇ-ਸੁਧ ਹੋ ਗਈ। ਵਾਹ ਵਾ, ਇਹ ਭੈਣਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਤਿਸੰਗ ਮੇਲਣਾ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਪਿਆਰਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਹਿਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਝੰਜੋਲ ਝੰਜੋਲ ਕੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਏ ਦਿਲ ਰਸ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਗਨਤਾ ਹੈ, ਹਾਂ ਜੀ! ਸੁਰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਸਮਾਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੈ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ

ਦੀ ਬੇਸੁਧੀ। ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਮੇਲ ਹੋ ਕੇ ਉੱਚ ਸੁਰਤਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਬੇਸੁਰਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਂ ਦੁਇ ਬੇਸੁਰਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਰਤਾਂ ਪੰਘਰ ਪੰਘਰ ਕੇ ਸੁਰਤਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਹੈ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਣ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਪਿਆਰ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਉਨਮਨੇ ਮਨਾਂ ਦਾ ਮਨੁ ਵਿਚ ਸਮਾਉ, ਹਾਂ ਇਹ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਕੌਣ ਸਾਂ ਤੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਮਨ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਘੁਲ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ, ਰੰਗ ਤੇ ਰਸ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਨੰਦ ਹੈ, ਰਸ ਹੈ ਫੇਰ ਮਦਹੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਏਸ ਪਿਆਰ ਮੂਰਤੀ ਦੇ, ਸਦਕੇ ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਇਸ ਕਲੀਆਂ ਭਰ ਆਏ ਲਹਿਲਹਾ ਰਹੇ ਚਮਨ ਦੇ।

ਮਿਲੇ ਰਹੋ, ਮਿਲੇ ਰਹੋ, ਜੋ ਵਿਛੁੜ ਵਿਛੁੜ ਮਿਲੇ ਹੋ ਮਿਲੇ ਰਹੋ। ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ ਉਤੇ ਬਾਵਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਵੇਧ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੁਲ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਨੈਣ ਇਲਾਹੀ ਪੁਸ਼ਪਾਂ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਸੀ ਦਾਤੇ ਅਰਸਾਂ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਫੁਹਾਰ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਂ ਅਰਸਾਂ ਅਤੇ ਅਰਸਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਰਾਰ ਦੇ ਜਗਤ ਪਾਲਕ

ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਰਸਤੁਲ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਹੇ ਮੂਰਤੀ ਠਟੀ ਹੋਈ, ਹਾਂ ਜੀ ਇਹ ਖਿੱਚੀ ਰਹੇ ਤਸਵੀਰ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਹਾਂ ਸਦਾ ਦਿਸਦੀ ਰਹੇ, ਇਹ ਮੂਰਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨੂਰ ਵਰਸਾਂਦੀ ਰਹੇ ਇਹ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਮਹਿਕ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਮਚਾਂਦੀ ਰਹੇ, ਸਮੇਂ ਦਰ ਸਮੇਂ ਮਗਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇ, ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਜਗਾਏ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸ ਮਗਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇ। ਹਾਂ ਤਨ ਮਨ ਆਪਾ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਮਗਨ ਕਰਦੀ ਰਹੇ, ਛੋਹਾਂ ਲਾਂਦੀ ਰਹੇ, ਜਿੰਦਾਂ ਪਾਂਦੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਜੀਵੇ ਉਹ ਦੂਲਾ ਪੰਥ ਜਿਸਦੇ ਚਮਨ ਐਸੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਦੇ ਹਨ।

॥ਇਤੀ॥

(ਪੰਨਾ 47 ਦਾ ਬਾਕੀ)

**ਓਹੀ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਏਕੋ ਸੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਖੋਏ ਭ੍ਰਮ
ਭੰਗਾ ॥ ਹਮ ਓਇ ਮਿਲਿ ਹੋਏ ਇਕ ਰੰਗਾ ॥ ਅੰਗ
- ੩੯੧**

ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਛੱਡਣ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਕਿਰਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਰੰਜਨੀ ਜੋਤ ਵਿਚ ਅਲੋਪ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੌਤ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਅਨੂਰ-ਘੁੱਪ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ, ਸਗੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਜਿਸ ਮਰਨੇ ਤੇ ਜਗੁ ਭਰੈ ਮੈਰੈ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥
ਮਰਨੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੬੫**

ਉਹ ਮੌਤ ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਭ ਦਿਹਾੜਾ ਤੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਮੁਬਾਰਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ -

**ਸੰਬਤਿ ਸਾਹਾ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿ ਕਰਿ ਪਾਵਹੁ ਤੇਲੁ ॥
ਦੇਹੁ ਸਜਣ ਅਸੀਸਤੀਆ ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮੇਲੁ ॥
ਘਰਿ ਘਰਿ ਏਹੋ ਪਾਹੁਚਾ ਸਦੜੇ ਨਿਤ ਪਵੰਨਿ ॥**

ਸਦਣਹਾਰਾ ਸਿਮਰੀਐ ਨਾਨਕ ਸੇ ਦਿਹ ਆਵੰਨਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੨

ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਣਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਭਿਆਸੀ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਮਿਲਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਜਾਗਦੀ ਜੋਤ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਬੁਝੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਜਗਾਂਦਾ ਅਤੇ ਟਿਮਟਮਾਂਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਬਣਾਂਦਾ, ਸਮਾਂ ਆਉਣ ਤੇ ਖੁਦ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ ॥ ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ
ਸਮਾਨਾ ॥ ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸੁਆਮ ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੨੨੮**

There shines not the sun, nor the moon nor the stars, neither these lightening, much less earthly fires. After Him, the shining one, all things shine; by Him light is lighted this whole world. (The Elements of Metaphysics)

ਉਲਥਾ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਸੂਰਜ, ਨਾ ਤਾਰੇ, ਨਾ ਬਿਜਲੀ, ਨਾ ਧਰਤੀ ਦੀ ਅੱਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਉਸ ਰੌਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ) ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਾਲ ਚਮਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਰੌਸ਼ਨ ਹੈ।

ਇਹ ਜੋਤ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸੇ ਜੋਤ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਨਿਰਗੁਣ, ਰੂਪ-ਰੇਖ-ਰੰਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਰਚਾ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ। ਅਭਿਆਸੀ ਇਸ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ ਸਤਚਿਤ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਸਬੰਧੀ ਦੋ ਖਿਆਲ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ - 1. ਕਈਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਚੇਤਨਤਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। 2. ਕਈਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਮੁਕਤੀ ਇਕ ਹਦ ਦਰਜੇ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਅਭਿਆਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ ॥
ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੦
(-----)**

ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ (PATH OF FIRE AND LIGHT) Vol. 1

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ

ਸੀਤਲੀ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਠੰਢਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੀਤਲੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤਰੀਕਾ ਸਿਤਕਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਬਿਨਾਂ ਕੁੰਭਕ ਦੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਮੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜੀਭ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਕਰਕੇ ਜੀਭ ਦੀ ਚੁੰਜ ਨੂੰ ਤਾਲੂ ਤੇ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਆਸ ਜੀਭ ਤੇ ਤਾਲੂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਮੰਡੂਕ ਮੁਦਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਡੂਕ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਡੰਡੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਢਿੱਲਾ ਕਰਨਾ। ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਇਹ ਤਰੀਕਾ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਭਿਆਸੀ ਇਹ ਕਰਕੇ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸੀ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕੇਵਲ ਦੁੱਧ ਤੇ ਫਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੰਭਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ, ਧਿਆਨ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਧੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਪੀੜਾ, ਸਾਰਾ ਦਰਦ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਨਵਰ, ਸੱਪ, ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀਆਂ, ਡੰਡੂ, ਕਛੂਏ, ਕੋਂਕੜੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬੁਖਾਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੀਤਲ ਕੁੰਭਕ ਨਾਲ ਸੱਪ ਆਪਣੀ ਖੱਲ ਵੀ ਉਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਫੁੱਕਾਰੇ ਵੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ, ਜੋਕਿ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਤਿਲੀ ਦੇ ਰੋਗ, ਹੋਰ ਕਈ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਰੋਗ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੀਤਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਪਿਆਸੇ ਬਿਨਾਂ ਹਵਾ ਤੋਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਚਮੜੀ ਵੀ ਨਰੋਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਕੱਲਪਨ ਵੀ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅਭਿਆਸੀ ਅਪਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨੂੰ ਜੋੜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਜੀਭ ਨੂੰ ਤਾਲੂ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਹਵਾ ਦੇ ਸੁਆਸ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਬਕਾਵਟ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਭਿਆਸੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵੀ ਰੋਜ਼ ਨਮੀਦਾਰ ਹਵਾ ਦੇ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬੁਢਾਪੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਾ ਕੇ

ਆਯੂ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਾਕੀ ਮੁਦਰਾ (kaki mudra) ਕਾਕੀ ਮੁਦਰਾ ਲਈ ਜੀਭ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ ਮੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਵਾ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਭਰੀ ਜਾਵੇ ਓਨੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਕਰਕੇ ਕੁੰਭਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਦਬਾਅ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੋਨੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੇਟ ਦਾ ਦਰਦ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਧੀ ਹੋਈ ਤਿਲੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬੁਖਾਰ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਦਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਲਗਮ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਹਵਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਕਰਨਾ ਹਵਾ ਪੀਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਨੂੰ ਕਾਕੀ ਮੁਦਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਂ ਦੀ ਚੁੰਜ ਮੁਦਰਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਾਂ ਦੀ ਆਯੂ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੁਆਸਥ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਂਦੇ, ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਨਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦੇ ਹੋ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਬੋਧ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਇਕ ਸਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕੇਵਲ ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਸਨ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ ਉਦੋਂ ਤਕ ਜਦੋਂ ਤਕ ਪੇਟ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਨਾ ਜਾਏ। ਫੇਰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਾਸਿਕਾ ਵਿਚੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਰੱਖੋ। ਸੁਆਸ ਕੱਢਦਿਆਂ ਏਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗਲੇ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ, ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਤੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸਨੂੰ ਵੀਹ ਵਾਰੀ ਕਰੋ ਜਾਂ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਪੇਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਲਾ ਲਓ, ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਰੱਖੋ, ਨੱਕ ਦੀ ਟਿੱਪ ਤੇ ਧਿਆਨ ਲਗਾਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੰਭਕ ਕਰੋ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਰ ਸਕੋ, ਸੁਆਸ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਪਸ਼ਚਾਤ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਖੱਬੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਸੁਆਸ ਰੋਕੋ,

ਹੁਣ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੁਆਸ ਕੱਢੇ, ਇਕ ਦਮ ਕੱਢੇ, ਫੇਰ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਪੌਖਣੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਰੇਚਕ ਜਦੋਂ 120, ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਇੱਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਵੋ, ਫੇਰ ਦੱਸ ਵਾਰੀ ਕਰੋ, ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੋ, ਮੂਲ ਬੰਧ ਵੀ ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦਿਮਾਗ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਨਾਲ ਸਮਕਾਲੀਨ ਹਨ। ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਸਮੇਂ ਦਿਮਾਗ ਫੈਲਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਸੁੰਗੜਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਧਦਾ ਘਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਤੀ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗਤੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਗੋੜ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਖੂਨ ਤੇ ਸਾਫ ਖੂਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਤੇਜ਼ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਫ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੀ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਖੂਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੇਫੜਿਆਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸੋਜਸ਼ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੇਟ ਤੇ ਛਾਤੀ ਦੇ ਅੰਗ ਦੱਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਿਰਦੇ ਦਾ aorta ਭਾਗ ਵੀ ਦੱਬਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਖੂਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵਧੇਰਾ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਦਬਾਅ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਖੂਨ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਫ ਖੂਨ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਫ ਖੂਨ ਤੋਂ ਗੰਦਾ ਛੇਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖੂਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਦਬਾਅ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਕਾਰ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਬਾਕੀ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੁਖਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਪਰੀਵਰਤਨ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਛਾਤੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰਦਨ ਦੀਆਂ, ਘੰਡੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਦਬਾਅ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਵੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਨਾਲ ਖੂਨ vena cava ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਓਨਾਂ ਹੀ ਚੰਗਾ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਦਿਲ ਦੇ auricles ਸੁੰਗੜਦੇ ਹਨ ਖੂਨ ਮੁੜ ਕੇ ਸਿਰ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ auricles ਨਿਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਰਦਨ ਦੀਆਂ, ਘੰਡੀ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵੀ ਨਿਸਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਦਲਾਵ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਬਦਲਾਵ ਵਧੇਰੇ ਯੋਜਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਗਰਦਨ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਉਖੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਨਿਯਮ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ, ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵਧਣ ਨਾਲ ਨਾੜੀਆਂ ਨਰੋਈਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, tone ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਧੇਰੇ ਖੂਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਖੂਨ ਤੇ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵਧ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਰ ਅੰਗ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਨਰੋਆ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧੇਰੇ ਖੂਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਪਸੀਨਾ ਵਧੇਰੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੇਜ਼ ਖੂਨ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਪਸੀਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਗੰਦ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕਤਾ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਗਰਮੀ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਖੂਨ ਦਿਮਾਗ ਤਕ ਨਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪੁੜਪੜੀਆਂ ਤੇ ਦਬਾਅ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਆਰਾਮ ਕਰੋ ਫੇਰ ਦੁਬਾਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ, ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਸੁਆਸ ਲੈ ਕੇ ਫੇਫੜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰ ਲਵੋ, ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਆਸ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋਂ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜ ਕੇ ਰੱਖੋ।

ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਿਹਦਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖੂਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਬੁਖਾਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜੁਕਾਮ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਯੋਗੀ ਆਪਣਾ ਵਜ਼ਨ, ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੁੱਖ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਫੇਫੜੇ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, liver ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਠੀਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਸੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੈਲਾਪਨ ਜੰਮਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਬੁਰਮ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕੁੰਡਲਨੀ ਜਾਗਰਣ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ 10 ਤੋਂ 20 ਵਾਰੀ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਨਾਲ ਕੁੰਭਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਪੁੰਨਸਕਤਾ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਤਮ ਅਭਿਆਸ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੂਰੇ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਲਈ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਲਈ, ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਰੋਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਲਿਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਨਰੋਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀ ਨਾੜੀ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਤੇ ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਕਸੀਜਨ ਅੰਦਰ ਲੈਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਦਿਆਂ 24.5 % ਵਧਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਜੈਈ ਕਰੀਏ, 12.5% ਵਧਦੀ ਹੈ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਕਰਦਿਆਂ 18.5% ਵਧਦੀ ਹੈ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਦਿਆਂ।

ਜੇਗੀਆਂ ਦੇ ਗੁੰਭ ਦਸਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ intestines 'ਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਚਮੜੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਘਟਾ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੋਟਾ ਪਤਲਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬੰਧ ਤੋੜਦੀ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ ਰੁਦਰਾ ਗੁੰਭੀ ਜੋ ਕਿ ਪੇਂਡੂ (pelvis) ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮੁਲਾਧਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਵੀ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟਾਨ ਚੱਕਰ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗੁੰਭੀ ਜੋ ਕਿ ਨਾਭੀ ਤੇ ਹੈ, ਮਨੀਪੁਰ ਚੱਕਰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗੁੰਭੀ ajna ਚੱਕਰ ਜੋ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ (ਕਈ ਗੁੰਭੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ) ਬਹੁਤ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚੱਕਰ, ਸਾਰੀਆਂ ਗੁੰਭੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਕੁੰਡਲਨੀ ਜਾਗ੍ਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਵੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕੁੰਡਲਨੀ ਉਪਰ ਚਲੀ ਜਾਵੇ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਕੁੰਭਕ ਚਾਹੇ ਕਰੋ, ਚਾਹੇ ਨਾ ਕਰੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਤੇ ਉਜੈਈ (ujjayi) ਬਹੁਤ ਉਤਮ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਬਿਲਕੁਲ ਪੇਟ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਸਨਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਕਰਦਿਆਂ ਘਿਉ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਲੰਮੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਓ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੁਆਸ ਲੈਣ ਨਾਲ ਗਿਰਗਿਟ ਵੀ ਮੋਟਾ ਪਤਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਿਰਗਿਟ ਆਪਣੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਭਰ ਕੇ ਮੋਟਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਹਵਾ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪਤਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੱਪ ਜਿਹੜਾ ਲੰਮਾ ਫੁੰਕਾਰਾ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਹਵਾ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਹਵਾ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਤੇ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਹ ਲੰਮੇ ਸੁਆਸ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਹਵਾ ਜਮਾਂ ਕਰੋ, ਖੂਨ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਆਕਸੀਜਨ ਭਰ ਲਵੋ, ਖੂਬ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਚਕ ਤੇ ਪੂਰਕ ਕਰੋ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਵਾ ਅੰਦਰ ਕਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁੰਭਕ ਕਰਕੇ ਜਾਨਵਰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਨਾਲ ਉਹ ਤੈਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਜਾਨਵਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੂਰਜ ਬੇਦਨ (surya-bhedana) ਤੇ ਉਜੈਈ ਦੋਨੋਂ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਸਮਾਨ ਤਾਪਮਾਨ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਸਿਤਕਾਰੀ ਤੇ ਸੀਤਲ ਠੰਢਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਬੇਦਨਾ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ,

ਵਾਈ ਤੇ ਕਫ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਬੈਲੰਸ ਰਖਦੀ ਹੈ ਸਮਾਨਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਸਿਤਕਾਰੀ ਤੇ ਸੀਤਲੀ ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹਨ, ਭਾਸਤ੍ਰਿਕਾ ਹਰ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਪਾਨ ਵਾਯੂ ਚੰਦਰਮਾ ਹੈ ਇੱਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਪੁਚਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਸੂਰਜ ਹੈ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਗਰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਆਯੂ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਹਿਤ ਕੁੰਭਕ (Sahita Kumbhaka)

ਸਾਹਿਤ ਕੁੰਭਕ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਕ ਮੰਤਰਾਂ ਨਾਲ, ਦੂਸਰਾ ਬਿਨਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਤੋਂ। ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲਈ ਪਦਮ ਆਸਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਨਾਸਿਕਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲਵੋ, ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਬੰਦ ਕਰੋ ਖੱਬੀ ਨੂੰ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਤੇ ਚੀਚੀ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ, ਫੇਰ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਦੋਨੋਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਚੁੱਕੋ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਜਿੰਨਾਂ ਹੌਲੀ ਕਰ ਸਕੋ ਓਨਾ ਹੌਲੀ। ਜਦੋਂ ਫੇਫੜੇ ਭਰ ਜਾਣ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਵੇ ਇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹਵਾ ਦਬ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਗਲੇ 'ਤੇ ਪੱਠੇ ਨਿਸਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀ ਵਾਯੂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਕ ਸਕਣਗੇ। ਜੀਭਾ ਨਾਲ ਬੰਧ ਲਗਾਓ, ਭਾਵ ਜਲੰਧਰ ਬੰਧ ਲਗਾਓ ਫੇਰ, ਤੇ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਹਵਾ ਨੂੰ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦੇਰ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੁਸੀਂ ਰੱਖ ਸਕੋ। ਬਿਨਾਂ ਦਰਦ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਸਾਹ ਘੁੱਟ ਹੋਇਆਂ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਰੱਖੋ ਇਕ ਦਮ ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰੋ, ਰੋਕੋ ਫੇਰ ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਸੱਜੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸੁਆਸ ਲੈ ਕੇ ਖੱਬੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੋ, ਖਤਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਖੱਬੀ ਤੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਜਾਂ ਨਾਭੀ ਤੇ ਰੱਖੋ ਜਾਂ ਫੇਰ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਡਿੱਗਣ 'ਤੇ ਰੱਖੋ ਜਾਂ ਫੇਰ ਸੁਆਸਾਂ ਤੇ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਿਆਂ।

ਇਹ ਕੁੰਭਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਰੋਜ਼ ਬਿਨਾਂ ਆਲਸ ਕੀਤੇ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਰੋਗੇ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਸਾਰਾ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਨਾੜੀਆਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਗਈਆਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਯੋਗੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਇਕਸਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਵੇਗੀ, ਉਸ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੰਸੂ-ਹੰਸੂ ਕਰੇਗਾ, ਖੁਸ਼ ਰਹੇਗਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੌਂਸਲਾ

ਹੋਵੇਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ, ਚਾਅ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਤਿੰਨ ਨਾ ਦਿਸਣ ਲਗ ਪੈਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਲਕੇ ਹੋਣ ਤੋਂ, ਭੁੱਖ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਹਾਜ਼ਮੇ ਤੋਂ, ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਨਾ ਲਗ ਪਵੇ।

ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ration ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ 1:4:2 ਭਾਵ ਇੱਕ ਸਕਿੰਟ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨਾ, ਚਾਰ ਸਕਿੰਟ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ਦੋ ਸਕਿੰਟ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣੇ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਧਕ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਤੇ ਹੈ। ਸਾਧਕ 4:6:18 ਸਕਿੰਟ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸੁਵਿਧਾ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੇ ਬੋਝ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ। ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦਿਨ ਵਿਚ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵਾਰੀ 48 ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਜਦੋਂ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਖਤਮ ਕਰੇ, ਖੱਬੀ ਨਾਸਿਕਾ ਤੋਂ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਨਤਾ ਬਣੀ ਰਹੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕੇਵਲ ਰੇਚਕ ਤੇ ਪੂਰਕ ਹੀ ਕਰੋ, ਕੁੰਭਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਓ, ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਕ ਹਫਤਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰੋ 1:2 ਦੀ ਰੇਸ਼ੇ ਰੱਖੇ ਭਾਵ ਇਕ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦੋ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ। ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ 4 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਕਰੋ, ਦੂਸਰੇ ਹਫਤੇ 8 ਤੱਕ ਕਰੋ, ਤੀਸਰੇ ਹਫਤੇ 12 ਤੱਕ ਕਰੋ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੇ-ਵਧਦੇ ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੋ। ਕਦੀ ਵੀ ਰੇਸ਼ੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਹਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਆਪ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਉਨਤ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਦੀ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਦੋ ਵਾਰੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਜ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੁਆਸ ਲੈਣੇ ਹਨ। ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ ਤੇ ਰੇਚਕ ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਮਝੋਜਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਆਪਣੀ ਸਮਰਥਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਬੜੀ ਸੁਵਿਧਾ ਨਾਲ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਉਚੀਆਂ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਸੱਚਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਉਦਮਸ਼ੀਲ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਸਾਧਕ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੰਭਕ ਵਧਦਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਆਸਨ ਕਰਨ ਦਾ, ਜਪ ਕਰਨ ਦਾ, ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਸਮਾਂ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਾਰਵਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਨਿਰੰਤਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੂਰਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੁੰਭਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਥਿਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੀਵਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਰੇਚਕ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਅਵਗੁਣ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਤੇ ਕਾਬੂ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਭੇਦ ਹੀ ਅਪਾਨ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਰੋਏ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਕਦੀ ਵੀ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਥੱਕ ਜਾਓ, ਬਲਕਿ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਪੂਰਾ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਉਲਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੀ ਹਵਾ ਨਾ ਲਗਵਾਓ, ਕਦੀ ਵੀ ਇਕ ਦਮ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਕਰੋ। 30 ਮਿੰਟ ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕੁਛ ਕਰੋ। ਨਿਯਮਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਤੇ ਉਨਤੀ ਤੱਕ ਉਪਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੋ।

ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜੇਕਰ ਆਪ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 16:64:32 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਭਾਵ 16 ਸਕਿੰਟ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਲੈਣ 64 ਸਕਿੰਟ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣਾ ਤੇ ੩੨ ਸਕਿੰਟ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ। ਸਾਹਿਤ ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਇਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਾਯੂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਾਧਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਰੇਸ਼ੇ ਤੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਕਵੀਆਂ ਉਨਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਪੱਥ ਪਰਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸੁਆਸਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਬੱਧਤਾ ਦੇਖਣ ਲਈ 12 ਤਰੀਕੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਮਾਤਰਾ (matra) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਇਹ ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ ਝਪਕਣ ਜੋਗਾ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਇਕ ਤਾੜੀ ਮਾਰਨੀ ਜਾਂ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਅੱਖਰ ਬੋਲਣਾ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸਮਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਸਕਿੰਟ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਗਿਣਤੀ ਰੇਸ਼ੇ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ।

ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਤੇ ਦਿਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰੋ, ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਭਕ ਕਰੋ। ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ 10 ਤੋਂ 20 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਸੁਆਸ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਲਵੋ, ਪੰਜ-ਦਸ ਸਕਿੰਟ ਫੇਰ 10 ਤੋਂ 20 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਅੰਦਰ ਰੱਖੋ। 5, 10 ਸਕਿੰਟ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ, ਬਾਹਰ 10-20 ਸਕਿੰਟ ਲਈ ਬਾਹਰ ਰੱਖੋ। ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਕਰੋ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਨਾੜੀ ਤੰਤੂ ਤੇ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ, ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਗਿਣਤੀ 20:80:40 ਸਕਿੰਟ ਹੈ, ਔਸਤ ਗਿਣਤੀ 16:64:32 ਹੈ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ 12:84:24 ਹੈ। ਕੁੰਭਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(----)

ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ

ਵੈਦ ਮੇਘ ਨਾਥ ਸਿੰਧ (ਫਫੜੇ ਭਾਈਕੇ ਵਾਲੇ)

ਆਯੁਰਵੇਦ ਭੀਸ਼ਗ ਆਚਾਰੀਯ।

ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ - ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ, ਆਯੁਰਵੇਦ ਸੇਵਾ ਸੰਸਥਾ, ਧੁਰੀ।

ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ. 98156-07803

ਹਲਦੀ ਇਲਾਜ

ਹਲਦੀ ਦੇ ਗੁਣ - ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹੁਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਲਦੀ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਐਸਾ ਮਸਾਲਾ ਹੈ ਜੋ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਲਦੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਰਲੱਭ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਲਾਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਵਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੀਟਾਣੂ ਨਾਸ਼ਕ ਗੁਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਆਯੁਰਵੇਦ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਹਿਤਕਾਰੀ ਅਤੇ ਛੂਤ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਹਲਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੇਚਕ ਦੇ ਰੋਗ, ਗਰਮੀ ਦੇ ਰੋਗ, ਪ੍ਰਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) ਕੁਸ਼ਟ (ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੋਗ), ਜਿਗਰ ਦੇ ਰੋਗ, ਸੀਤ ਪਿੱਤੀ (ਛਪਾਕੀ), ਖਾਂਸੀ, ਸਵਾਸ, ਦਮਾਂ, ਫੋੜੇ-ਫਿੰਨਸੀਆਂ ਆਦਿ।

1. ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਕਿੱਲ ਮੁਹਾਸੇ - ਅੱਧਾ ਚਮਚ ਹਲਦੀ ਦਾ ਬਾਰੀਕ ਪਾਊਡਰ, ਇੱਕ ਚਮਚ ਵੇਸਣ, ਇੱਕ ਚਮਚ ਸੰਤਰਿਆਂ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਦਾ ਚੂਰਨ (ਪਾਊਡਰ), ਇੱਕ ਚਮਚ ਨਾਰੀਅਲ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖੋ।

2. ਅੱਧਾ ਚਮਚ ਹਲਦੀ ਚੂਰਨ, ਇੱਕ ਚਮਚ ਸਫੈਦ ਚੰਦਨ ਬੂਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਬ ਅਰਕ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮਲੋ। ਫਿਰ 15-20 ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਧੋ ਲਵੋ।

3. ਹਲਦੀ ਦਾ ਚੂਰਨ ਸ਼ਹਿਦ, ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾਵੇ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

4. ਹਲਦੀ ਅਤੇ ਸਫੈਦ ਤਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਕੇ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਕਿੱਲ-ਮੁਹਾਸੇ, ਦਾਗ-ਪੱਥੇ, ਸ਼ਾਹੀਆਂ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

2. ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਨਿਖਾਰਣ ਲਈ - ਹਲਦੀ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਵੇਸਣ ਲੈ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਓਵਟਨ ਕਰੋ, ਸਾਬਣ ਨਾ ਲਾਵੋ। ਰੰਗ ਨਿਖਾਰਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਕੇ, ਲੜਕੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਲਈ ਵਟਨਾ ਮਲਣਾ ਇੱਕ ਰਸਮ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ, ਜੌਂ ਦਾ ਆਟਾ, ਵੇਸਣ, ਤੇਲ, ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਦਾ ਪਾਊਡਰ ਆਦਿ ਪਾ

ਕੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕਈ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਵਟਨਾ ਮਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮੰਗਲਮਈ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਕ ਹਲਦੀ ਦੀ ਗੱਠੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਵਗੈਰਾ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦਵਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਲਦੀ ਕੀਟ ਨਾਸ਼ਕ ਹੈ, ਹਲਦੀ ਦੀਆਂ ਗੱਠੀਆਂ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਨਾਲ ਚਮੜੀ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਮੁਲਾਇਮ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

3. ਮਾਘ ਫੱਗਣ ਅਤੇ ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ -

ਕੱਚੀ ਹਲਦੀ ਦਾ ਰਸ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਚੇਚਕ, ਹੈਜ਼ਾ ਆਦਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਯਕ੍ਰਿਤ (ਲੀਵਰ) ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ, ਖਾਂਸੀ ਜੁਕਾਮ, ਪੀਲੀਆ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਤਾਕਤਵਰ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਕੇ, ਨਿੰਮ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਹਲਦੀ ਦੀ ਗੱਠੀ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਮੜੀ ਰੋਗ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

4. ਪ੍ਰਸੂਤਿਕਾ (ਜਣੇਪਾ) ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਜਣੇਪੇ

ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁੜ ਨਾਲ ਹਲਦੀ ਖਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਜਣੇਪੇ ਤੇ 3-4 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖਿਚੜੀ ਚਾਵਲ ਮੂੰਗੀ ਦੀ ਖਿੱਚੜੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਮ ਕੱਚੀ ਹਲਦੀ ਪੀਸੀ ਹੋਈ ਖਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਪ੍ਰਸੂਤਿਕਾ (ਜਾਪਾ) -

ਹਲਦੀ ਦਾ ਚੂਰਨ ਗਊ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਮਿਸਰੀ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੂਨ ਪੈਣਾ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਕਤ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਟੈਟਨਿਸ (ਧੁਨਖਵਾ) ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਲਦੀ, ਜਵੈਣ, ਸੁੰਢ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਚੂਰਨ ਕਰਕੇ ਕਣਕ ਦੇ ਆਟੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਇੱਕ ਚਮਚ ਦਵਾਈ ਪਾ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. ਮਧੁਮੇਹ (ਸ਼ੂਗਰ) -

ਹਲਦੀ 25 ਗ੍ਰਾਮ ਹਰੜ ਛਿੱਲ 50 ਮੇਥੀ ਦੇ ਬੀਜ 50 ਗ੍ਰਾਮ, ਔਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲੈਣ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

7. ਪੰਥਰੀ ਵਾਸਤੇ -

ਹਲਦੀ ਦਾ ਚੂਰਨ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣਾ ਗੁੜ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਰਿੜਕੀ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

8. ਚਮੜੀ ਦੇ ਰੋਗ (ਰਕਤ ਵਿਕਾਰ) -

ਹਲਦੀ ਚੂਰਨ 20 ਗ੍ਰਾਮ, ਪੰਜ-ਛੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ

ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

9 ਆਮਵਾਤ (ਗਠੀਆ) - ਹਲਦੀ, ਕੜਾਸੱਕ, ਔਲਾ, ਚੀਨੀ, ਬਰਾਬਰ ਲੈ ਕੇ ਚੂਰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਗ੍ਰਾਮ ਸਵੇਰੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲੈਣ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

10. ਛਪਾਕੀ (ਸੀਤ ਪਿੱਤੀ) 200 ਗ੍ਰਾਮ ਹਲਦੀ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਵਿੱਚੋਂ ਭੁੰਨ ਕੇ ਬਰੀਕ ਚੂਰਨ ਕਰ ਲਵੇ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਲਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਐਲਰਜੀ ਅਤੇ ਖਾਜ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

11. ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ - ਕੱਚੀ ਹਲਦੀ 15-20 ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਨਮਕ ਮਿਲਾ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ ਨਸ਼ਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਲਦੀ ਚੂਰਨ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਗਿਰੀ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਅੱਠ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

12. ਸਫੈਦ ਪ੍ਰਦਰ (ਲਕੋਰੀਆ) - ਹਲਦੀ ਅਤੇ ਰਸੋਂਤ ਬਰਾਬਰ ਲੈ ਕੇ ਰਗੜ ਕੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁਭਾ-ਸ਼ਾਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੇਵਨ ਕਰੇ।

13. ਆਵਾਜ਼ ਬੈਠ ਜਾਣੀ - ਹਲਦੀ ਦਾ ਚੂਰਨ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਫੈਂਟ ਕੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

14. ਤੂੰਤੀ ਕੇਰੀ (ਗਲੇ ਦਾ ਟਾਂਸਲ) - ਹਲਦੀ, ਬੱਚ, ਕੁੱਠ, ਪੀਪਲ, ਸੁੰਢ, ਜੀਰਾ, ਅਜਵਾਇਣ, ਮੁਲੱਠੀ, ਸੋਧਾ ਲੂਣ ਬਰਾਬਰ ਚੂਰਨ ਕਰੇ। ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਚੱਟੋ।

15. ਮੂੰਹ ਪੱਕੇ ਤੋਂ - ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਇੱਕ

ਗਿਲਾਸ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਚਮਚ ਪੀਸੀ ਹਲਦੀ, ਇੱਕ ਚਮਚ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਮਿਲਾ ਕੇ ੮-੧੦ ਦਿਨ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਪੱਕਿਆ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

16. ਜੁਕਾਮ, ਖਾਂਸੀ - ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਹਲਦੀ ਤੇ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਦਾ ਚੂਰਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਲਦੀ ਇੱਕ ਚਮਚ, ਅਜਵਾਇਣ ਅੱਧਾ ਚਮਚ, ਪੰਜ ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਸੁੰਢ ਦੀ ਅੱਧੀ ਗੱਠੀ ਕੁੱਟ ਕੇ ਇੱਕ ਗਿਲਾਸ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਬਾਲੋ ਅੱਧਾ ਪਾਣੀ ਰਹੇ ਤੇ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਪੁਣ ਕੇ ਪੀਵੋ।

17. ਹੈਜ਼ਾ - ਇਕ ਚਮਚ ਹਲਦੀ ਦਾ ਚੂਰਨ, ਇੱਕ ਚਮਚ ਦੇਸੀ ਖੰਡ ਮਿਲਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਉਬਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦੇਵੋ, ਬਹੁਤ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

18. ਕਾਲਾ ਪੀਲੀਆ - ਹਲਦੀ ਚੂਰਨ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ, ਲੋਹ ਭਸਮ 100 ਪੁੱਟੀ ਅੱਧੀ ਰੱਤੀ, ਦਹੀਂ 60 ਗ੍ਰਾਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਸੇਵਨ ਕਰੋ। ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਦਹੀਂ ਚਾਵਲ ਹੀ ਖਾਵੋ।

19. ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ - ਹਲਦੀ, ਸੁਹਾਗਾ ਖਿੱਲ, ਫਟਕੜੀ ਖਿੱਲ ਬਰਾਬਰ ਲੈ ਕੇ ਆਦਿ ਰਸ ਵਿੱਚ ਘੋਟ ਕੇ ਚਨੇ ਬਰਾਬਰ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਵੋ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਸ਼ਹਿਦ ਨਾਲ ਚਟਾਵੋ। ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹ, ਖਾਂਸੀ, ਜੁਕਾਮ, ਨਮੂਨੀਆ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਰਾਮਬਾਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

20. ਮੂੰਹ ਦੇ ਛਾਲੇ - ਹਲਦੀ ਚੂਰਨ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ

(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਿਨੀਊਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਚੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੀ।
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ "ATAM MARG MAG. VISHAV G. R. M. CHARITABLE TRUST" ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

| | | |
|----------------------------|---------------|----------|
| ਆਤਮ ਮਾਰਗ | | |
| Monthly Magazine | ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ | |
| SUBSCRIPTION (ਦੇਸ਼) | | |
| ਸਾਲਾਨਾ | ਜੀਵਨ ਕਾਲ | ਫੀ ਕਾਪੀ |
| 200/- | 2000/- | 20/- |
| 280/- | 2080/- | |
| SUBSCRIPTION ਵਿਦੇਸ਼ | | |
| | Annual | Life |
| U.S.A. | 50 US\$ | 500 US\$ |
| U.K. | 30 \$ | 300 \$ |
| Aus. | 80 \$ | 800 \$ |
| Europ | 50 Euro | 500 Euro |

MEMBERSHIP FORM ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰਿਨੀਊਵਲ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

Order from for back Issus

ਜਨਵਰੀ ਨਾਮ/Name

ਫਰਵਰੀ ਪਤਾ/Address

ਮਾਰਚ

ਅਪ੍ਰੈਲ

ਮਈ

ਜੂਨ

ਜੁਲਾਈ

ਅਗਸਤ

ਸਤੰਬਰ

ਅਕਤੂਬਰ

ਨਵੰਬਰ

ਦਸੰਬਰ

.....Pin Code.....

Phone..... E-mail :.....

ਮੈਂ.....ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ

ਨੰ.....ਮਿਤੀ.....ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ATAM MARG MONTHLY MAGAZINE

ਦਸਖਤ.....

Gurdwara Ratwara Sahib, P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) Pin - 140901 (Pb.) India

Phone : 0160-2255002, Fax : 0160-2255009, Email : atammarg1@yahoo.co.in, www.ratwarasahib.org

ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਕੁਰਲੇ ਕਰੇ ਅਤੇ ਛਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹਲਦੀ ਲਾਵੇ।
ਛਾਲੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

21. ਬਿੱਛੂ ਦਾ ਡੰਗ - ਹਲਦੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚੋਂ ਰਗੜ ਕੇ ਲੇਪ ਕਰੇ। ਹਲਦੀ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਪਿਆਉਣ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਅਸਰ ਵੀ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

22. ਚੋਟ ਮੋਚ ਵਾਸਤੇ - ਹਲਦੀ ਤੇ ਸੋਧਾ ਲੂਣ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕੱਪੜਾ ਡਬੋ-ਡਬੋ ਕੇ ਚੋਟ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸੋਕ ਦੇਵੇ। ਫਿਰ ਹਲਦੀ ਤੇ ਸੋਧਾ ਨਮਕ ਤੇ ਕਣਕ ਦੇ ਆਟੇ ਦੀ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਵਿਚ ਲੁਪਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਚੋਟ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹੋ।

23. ਦੰਤ ਰੋਗ - ਹਲਦੀ ਤੇ ਸੋਧਾ ਨਮਕ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਪੀਸ ਕੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੰਜਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੰਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਪਾਇਰੀਆ (ਦੰਦ ਪੀਲੇ ਹੋ ਜਾਣੇ) ਰੋਗ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ।

24. ਫੁਲਵੈਰੀ (ਚਿੱਟੇ ਦਾਗ) - ਹਲਦੀ ਤੇ ਬਾਵਚੀ ਬਰਾਬਰ ਲੈ ਕੇ ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਗੜ ਕੇ ਬੋਰ ਜਿੰਡੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਵੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਸਾ ਕੇ ਚਿੱਟੇ ਦਾਗਾਂ ਤੇ ਲੇਪ ਕਰੇ। ਦਾਗ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਬੰਧੀ

ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 17 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਸੋਮਵਾਰ (ਸਵੇਰੇ ਸਮੇਂ 5.30 ਵਜੇ ਤੋਂ 8.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 11 ਅਕਤੂਬਰ, ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ (ਸਮਾਂ - ਸ਼ਾਮ 7.00 ਰਾਤ 1.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ)

ਜਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ - ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਅੱਧੀ ਭੇਟਾ ਨਾਲ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਖੀਰ ਹਰ ਇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਤ 1.00 ਵਜੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 8.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ - ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10.00 ਤੋਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ
ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲਬੱਧ ਹਨ।

| | ਪੰਜਾਬੀ | ਹਿੰਦੀ |
|-----------------------------------|--------|-------|
| 1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ | 50/- | 70/- |
| 2. ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ | 40/- | 35/- |
| 3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ -ਸੰਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ | 155/- | 235/- |
| 4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -1 | 30/- | 35/- |
| 5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -2 | 60/- | 65/- |
| 6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -3 | 100/- | 100/- |
| 7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ | 25/- | 30/- |
| 8. ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ | 55/- | 60/- |
| 9. ਸੁਰਤਿਅਾਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ | 40/- | 40/- |
| 10. ਬਾਬਾਣੀਅਾਂ ਕਹਾਣੀਅਾਂ | 50/- | 50/- |
| 11. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ | 10/- | 10/- |
| 12. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ | 10/- | 10/- |
| 13. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ | 60/- | 70/- |
| 14. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ | 10/- | 15/- |
| 15. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ | 15/- | 15/- |
| 16. ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ | 100/- | |
| 18. ਅਮਰ ਗਾਥਾ | 100/- | 100/- |
| 19. ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੇ ਚਾਇ | 50/- | |
| 20. ਪਵਿਤਰ ਪੌਡਾ | 25/- | |
| 21. ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ | 10/- | 10/- |
| 22. ਵੈਸਾਖੀ | 10/- | |
| 23. ਰਾਜ ਯੋਗ | 40/- | |
| 24. ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ | 10/- | 10/- |
| 25. ਅਭਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-1 | 90/- | 90/- |
| 26. ਅਭਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-2 | 90/- | 90/- |
| 27. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ -1 | 60/- | 60/- |
| 28. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ - 2 | 60/- | 60/- |
| 29. ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ | 50/- | |
| 30. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ | 80/- | |
| 31. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਰਸੀਐ | 50/- | |

| | |
|---|-------|
| 32. ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ.....। | 100/- |
| 33. ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ | 50/- |
| 34. ਪੰਤਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ? ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਉਤਰ | 25/- |
| 35. ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ | 50/- |
| 36. ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ | 35/- |
| 37. ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ | 130/- |
| 38. ਸਿਮਰਤ ਕਰਾਂ ਨਹੀਂ | 135/- |
| 39. ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ | 35/- |
| 41. 'ਸਿਵਾ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤੀਆਂ' | 150/- |
| 42. 'ਮਾਨੁੱਖ ਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ' | 160/- |
| 43. 'ਯੋਗਾ ਉਪਰ ਲੈਕਚਰ', | 30/- |
| 44. 'ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ' :- | 30/- |
| 45. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ | 300/- |

English Version

| | Price |
|---|-----------|
| 1. Baisakhi (ਵੈਸਾਖੀ) | Rs. 5/- |
| 2. How Rend The Veil of Untruth (ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ) | Rs. 70/- |
| 3. Discourses on the Beyond-1 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -1) | Rs 50/- |
| 4. Discourses on the Beyond -2 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -2) | Rs. 50/- |
| 5. Discourses on the Beyond -3 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -3) | Rs. 50/- |
| 6. Discourses on the Beyond -4 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -4) | Rs. 60/- |
| 7. Discourses on the Beyond -5 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -5) | Rs. 60/- |
| 8. The way to the imperceptible (ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ) | Rs. 80/- |
| 9. The Lights Immortal (ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ) | Rs. 20/- |
| 10. Transcendental Bliss (ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ) | Rs. 70/- |
| 11. How to Know Thy Real Self-(Vol-1) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ) | Rs. 80/- |
| 12. How to Know Thy Real Self-(Vol-2) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ) | Rs. 80/- |
| 13. How to Know Thy Real Self-(Vol-3) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ) | Rs. 110/- |
| 14. The Dawn of Khalsa Ideals | Rs. 10/- |
| 15. A Glimpse of His Holiness - Baba ji | Rs. 5/- |
| 16. Divine Word Contemplation Path' (ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ) | Rs.150/- |
| 17. The Story of Immortality (ਅਮਰ ਗਾਥਾ) | Rs 260/- |
| 18. Why Not thy Contemplate the Lord ? (ਸਿਮਰਤ ਕਰਾ ਨਹੀਂ ?) | Rs 200/- |

English Section Guru Amardas - Abode of Bliss

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(English Translation of "Guru Amar Das Parsiye" in series.)

Wherever there was a company of holymen, he made it a point to go there, and the thought which repeatedly occurred to him was that in every holy company emphasis was laid on adopting a Guru (Holy Preceptor) without whom there was no liberation for men. Although he used to recite regularly one rosary (consisting of 108 beads) of a common chant, 'Om namu Bhagwatey Vasudevaey nameh', called Khodus chant, which Dhruv too had recited, yet the characteristics which saints used to tell were still missing in him. Then he observed his physical state, for he had become 62 years old, yet he had made no spiritual attainment. He thought - 'A child can say that he is yet to grow into a youth, a youth can say that old age is yet to come, but he who has already become old, his every step is towards death. Secondly, it is not known when death may come -

'There is no hitch in the way of death, either in childhood, or in youth, or in old age. That time is not known, when the noose of death shall come and fall upon thee.' P. 254

ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥
ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ ॥

So, seeing the condition of his body, such a thought came into his mind -

'Few days to thee are left; thou hast grown weary and thy body vesture has grown old.'
P. 23

ਦਿਨ ਥੋੜੜੇ ਥਕੇ ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ ॥

Such thoughts continued to trouble his mind. When thoughts of this type occur to the mind, man is filled with non-attachment and renunciation. Tears flow from the eyes of a renunciate and he thinks about his goal - 'O my mind! I have made no achievement so far. I haven't as yet met a Guru (Holy Preceptor). I have spent all my life in search of a Guru (Holy Preceptor). But I haven't found a capable Guru/ It was because his (Guru Amar Das Ji) firm belief was - 'Guru must satisfy the devotee'. Guru incapable of giving satisfaction to the devotee and husband without charm are both worthless and useless.'

According to beliefs and traditions of the time, the Ganga was given great importance among holy spots and pilgrim centres. So, he took a vow that after every six months, he would visit the Ganges on foot and have ablutions there. In this manner, he would come to meet holymen on the way, and it was quite possible, he might meet a capable Guru (Holy Preceptor) because very many holymen and saints practised Divine Name meditation on the banks of the Ganges. He visited the Ganges twenty times but without meeting a competent Guru (Holy Preceptor). On this particular occasion, he was going for the twenty-first time, and he had become 72 years old. There was deep regret in his heart that old age had come upon him completely. No time was now left. He had

not achieved anything so far, but he was determined not to adopt an immature or fake Guru (Holy Preceptor). He would adopt only a Perfect Guru when he was satisfied about his spiritual attainments.

In India, bathing at holy places is considered a highly pious deed. There are two types of places of pilgrimage - 'Jarrh' (inanimate and immovable) and 'jangam' (living and moving). The first types of pilgrim centres are known to all. Everybody knows that there are 68 pilgrimage centres in India and abroad. Bathing at them yields different fruits.

Second are 'jangam' (living and moving) pilgrim centres. These pilgrim centres are the ones where abide those who have recognized God and attained to Him. They are saints, holymen, exalted souls. *Gurmukhs* (Guruwards, or God-directed), *Gursikhs* (Guru's disciples or followers) etc. wherever they sit, that place becomes a pilgrim spot. It is not just one pilgrimage centre; in fact, there come to abide all the pilgrimage centres with their respective fruits -

*'Where God's tales are narrated,
There comes the Ganga itself.'*

ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ਹੋਤ ਹੈ ਜਗਾ ॥
ਗੰਗਾ ਭੀ ਚਲ ਆਵਤ ਤਗਾ ॥

*'What qualities has holy company?
Such it is wherein the sole Name of the Lord
is expounded.'* P. 72

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥
ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

The proud gods of these pilgrimage centres sit in those holy congregations with their respective fruits, so that if someone asks for them, they may find joy in bestowing them on him. Then -

'Is the place of pilgrimage greater, or God's

servant or devotee?'

P. 331

ਤੀਰਥੁ ਬਡਾ ਕਿ ਹਰਿ ਕਾ ਦਾਸੁ ॥

Where sits God's servant, that place becomes a place of pilgrimage -

*'Truly lovely is the spot where the holy have
their abode.'* P. 319

ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ ॥

That place becomes beautiful where pious persons sit.

*'Wherever my True Guru goes and sits,
beautiful is that place, O Lord, the king.'*

P. 450

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

'Jarrh' (inanimate and immovable) pilgrimage centres do not have so much spiritual power as the 'jangam' (living and moving) pilgrimage centres have. It is because the former are incapable of removing mind's impurity. On the other hand, 'jangam' (living and moving) pilgrimage centres, that is, saints and holymen are capable of removing the filth or scum of the mind. By following their teachings and living according to them, we can remove the impurity of the mind. So long as mind's impurity is not removed, purity does not come -

*'When the mind is filthy, everything is
filthy. By washing the body the mind
becomes not pure.'* P. 558

ਮਨਿ ਮੈਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ
ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ ॥

So long as there is impurity in the mind, you may wash the body as much as you like, it will become impure again. The body is never pure or unpolluted. So 'jarrh' (inanimate and immovable) pilgrimage centres, preserving their purity and sanctity on the basis and strength of 'jangam' (living and moving) pilgrimage centres, that is saints and holy men, always continue

praying in the Lord's court - 'O God! send some saint or holy man blessed by Thee because sinful men and women while bathing in our waters leave behind their sins making us impure. Send some great holy man who may remove our impurity by having a dip in our waters. This means-

Meanings: 'Even pilgrimage centres long for the dust of the saints' feet.'

ਭਾਵ ਅਰਥ - ਤੀਰਥ ਵੀ ਲੋਚਦੇ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਤਾਈਂ।

Ganga, Yamuna, Godavari and Saraswati are the four rivers which have been reckoned as very pure and holy. Guru Sahib says that their proud presiding gods long for the dust of saint's feet -

'Ganga, Yamuna, Godavari and Saraswati seek dust of the saint's feet.' P. 1263

**ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸਤੀ
ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੁਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਤਾਈ॥**

They make endeavours. The proud god bathes at the same pilgrimage centre where the holy bathe. An illustrative story occurs in spiritual history. Once there was a pretentious holyman who took a pledge that he would not take food at the house of a person who had not bathed in the Ganga. So, whenever during his wanderings, he met a person, his first question used to be - 'Brother! Have you bathed in the Ganga?' When he was to take meals at someone's place, he asked the same question. If the answer was 'yes', he partook of food, but, if the answer was 'no', he declined to take food, because holy men stand by their pledge.

Sant Baba Jawala Singh read or recited 'Panj Banis [Gurbani compositions prescribed for a Sikh for daily reading or recitation] five times, fifteen 'paths' (readings) of Sukhmani Sahib and 25 'paths' (readings) of Jap Ji Sahib daily. Try to do so many 'paths',

and see for yourself how much time they take. Persons do not become such exalted saints and holymen for nothing. The world longs for the dust of their feet. By uttering their name and contemplating them, devotees' affairs are settled and their tasks accomplished.

So this was the vow, he had taken. One day he happened to be on the bank of the Ganga. He was hungry but there was no arrangement for food. Nearby lived a holyman who had attained to the supreme stage of God's realization. Many devotees came to his abode, listened to his discourses and followed them in their life. He too sat their listening to the exalted holyman. Then he heard the call for food, "Brothers! food is ready; partake of it." At that moment, he thought - 'The holy man abides on the bank of the Ganga. He must be bathing here daily. It will be impolite and unseemly to ask him if he bathed in the Ganga or not.' So, he partook of food at the holyman's abode. But there was an apprehension in his mind that on that day, he had not asked his customary question. He was sitting in the august presence of the holy man. At last, with folded hands he submitted humbly, "O holy man! you are supremely fortunate because you are living on the bank of the Ganga, and so you must be bathing in the Ganga daily." The holy man replied, "Dear brother! I have never bathed in the Ganga. I take bath at my well."

At this he said, "Sir! I have done a very bad deed for it was my pledge to partake of food only from those who had bathed in the Ganga." After saying this, he got up and went away. He was going troubled by this thought - 'O my mind! the

pledge which I had observed all my life has got broken today. What kind of holyman is this who, though living on the bank of the *Ganga*, does not bathe in its waters?" Overcome with melancholy, he lay on a sand dune outside. After sometime, he saw three persons going by. They had black complexion. Seeing them, he wondered where they were going. After sometime, when they returned, he saw that their complexion had become white in the moonlight. When they came near, he asked, "Brothers! who are you?"

They stopped to dispel his doubts. They said, "Dear brother! the three of us are the proud gods of *Ganga*, *Yamuna* and *Godavari*."

He said, "When you came, you were black-complexioned, and now how have you become white in complexion?" They said, "Dear brother! the sinful people of the world bathe in us and leave behind all their sins owing to which our complexion becomes black. If some holy man comes and bathes in our waters, our sins are removed."

Sovereign Third Guru went to the pilgrimage centres in response to their entreaties. Similarly, Sovereign Ninth Guru visited the places of pilgrimage to purify them after hearing their appeals.

So, they (river-gods) said, "Dear brother! no exalted holy man has come to us for a long time, though pretenders and hypocrites do come in large numbers. But he who is constantly aligned with God and absorbed in His worship and contemplation has not come. So, we have come ourselves to bathe carefully in the water which stands

after this holy man takes bath. As a result our complexion has become white."

He was surprised at this revelation.

They said, "Why did you question him and entertain doubts about him? Even we seek the dust of his feet."

Guru Sahib says -

'Ganga, Yamuna, Godavari and Saraswati seek dust of the saint's feet.' P. 1263

ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ
ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥

Why?

'They say: Full of impurity of mortal's sins are we; our impurity by dust of feet of the holy is shed.' P. 1263

ਕਿਲਵਿਖ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਪਰੇ ਹਮਰੈ ਵਿਚਿ
ਹਮਰੀ ਮੈਲੁ ਸਾਧੂ ਕੀ ਧੂਰਿ ਗਵਾਈ॥

When we get the dust of the saint's feet, then is our filth removed.

'Bathing at sixty-eight sacred spots avails little;

As flying dust of the holy congregation into our eyes falls,

Shed is all our impurity of foul understanding.' P. 1263

ਤੀਰਥਿ ਅਠਸਠਿ ਮਜਨਿ ਨਾਈ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਧੂਰਿ ਪਰੀ ਉਡਿ ਨੇਤ੍ਰੀ
ਸਭ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਈ॥

So, in this manner, Guru Sahib is making mention of not just one or two pilgrimage centres but of all the holies. The *Ganga* had been brought from heaven by King Bhagirath.

'Ganga by the recluse Bhagirath was brought down;

Holy Kedar by Shiva was incarnated or established.

Banaras and the place where Krishna grazed cows,

By contact with the holy are exalted.

All sacred spots sanctified by the gods.....'

P. 1263

ਜਾਹਰਨਵੀ ਤਪੈ ਭਾਗੀਰਥਿ ਆਣੀ.....॥

..... ਕੇਦਾਰੁ ਥਾਪਿਓ ਮਹਸਾਈ॥
ਕਾਂਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਾਵਤ ਗਾਊ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਸੋਭਾ ਪਾਈ॥
ਜਿਤਨੇ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ.....॥

All the holy spots established by the gods -

'... seek dust of feet of the holy.' P. 1263
..... ਸਭਿ ਤਿਤਨੇ
ਲੋਚਹਿ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥

This is true of not just one or two holymen but of all -

'Should God's devotee, the holy Preceptor be met,
Dust of his feet on my face would I rub.
Lord! all your creation after dust of feet of the holy quests.
Saith Nanak: Whoever has this good fortune on forehead inscribed' P. 1263
ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਧੂ
ਲੈ ਤਿਸ ਕੀ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ॥
ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਤੁਮਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ
ਸਭ ਤਿਤਨੀ ਲੋਚੈ ਧੂਰਿ ਸਾਧੂ ਕੀ ਤਾਈ॥
ਨਾਨਕ ਲਿਲਾਟਿ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ॥

Dust of the saint's feet is obtained only by one on whose forehead it is writ -

'..... blessing him with the dust of the feet of the holy, the Lord ferries him across.' P. 1263

..... ਤਿਸੁ ਸਾਧੂ ਧੂਰਿ ਦੇ
ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ॥

To such a one God grants liberation -

'In charity seek I dust of feet of the holy;
Which, should I receive, to my forehead would apply.
Discarding false greed, with single mind should one on the inaccessible Lord meditate.
By writ of Primal Time alone is obtained dust of feet of the holy.' P. 468
ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ॥
ਕੂੜਾ ਲਾਲਚੁ ਛਡੀਐ ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਅਲਖੁ ਧਿਆਈਐ॥
ਫਲੁ ਤੇਵਹੋ ਪਾਈਐ ਜੇਵੇਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ॥
ਜੇ ਹੋਵੈ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਤਾ ਧੂੜਿ ਤਿਨਾ ਦੀ ਪਾਈਐ॥

If it is already writ on the forehead, then alone is obtained dust of the saint's feet, otherwise not. So, in this way, the

view of Gurmat (Sikhism) is that the 'jangam' (living and moving) pilgrimage centre is superior to the 'jarrh' (inanimate and immovable) holy spot. The holy man who is absorbed in God's devotional worship is a superior sacred spot. If we keep his company, then we need not go anywhere else and spend money because in him are present all the sixty-eight holies -

'Make your mind the casket for keeping idols;
In the river of holy congregation bathe it.
Make offering of flower-petals of devotion -
The Lord propitiate thus.' P. 728
ਮਨੁ ਸੰਪਟੁ ਜਿਤੁ ਸਤ ਸਰਿ ਨਾਵਟੁ
ਭਾਵਨ ਪਾਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰੇ॥

It is said that there is a pilgrimage centre within everyone; it is the pilgrim centre of the soul. So if one comes to bathe in this pilgrim centre, then it is equal to bathing not only at the 68 holies, but at all the holy spots of the entire world -

Refrain: Bathing at the holies is performed by keeping the saints' company.

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਰੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਨ੍ਹਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇ,
ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ।

'What good my going off to bathe at holy spots?

The Name Divine is the true holy spot.
The true holy spot also is contemplation of the holy Word and enlightenment within.
The enlightenment granted by the Guru is the true bathing-spot,
The ten holy baths (the ten days that are considered particularly holy for bathing at sacred spots) and the sacred tenth of the bright half of Jeth [the day the holy Ganga is believed to have descended to the earth].
The Name Divine ever I beg - Lord, holder of the earth! this to me grant.' P. 687
ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ॥
ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ॥
ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਸਾਚਾ ਥਾਨੁ ਤੀਰਥੁ
ਦਸ ਪੁਰਬ ਸਦਾ ਦਸਾਹਰਾ॥
ਹਉ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਸਦਾ ਜਾਚਉ

ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਧਰਣੀਧਰਾ॥

Guru Sahib says - 'By keeping the company of the holy you will be bathing not only at the 68 pilgrimage centers, but also at all the sacred spots of the world.

'Company of the holy equals bath at the sixty-eight sacred spots.

This is the true gain, whereby the self, life, mind and body, all are revived.' P. 47

ਕਰਿ ਸੰਗਤਿ ਤੂ ਸਾਧ ਕੀ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਉ ॥
ਜੀਉ ਪ੍ਰਾਣ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰੇ ਸਾਚਾ ਏਹੁ ਸੁਆਉ ॥

The gain obtained is true. By bathing at this sacred spot, the self, life, mind and body, all are made fresh and green, and then -

*'Thus comes honour in this world,
And at the Divine Portal a resting-place.'*

P. 48

ਐਥੈ ਮਿਲਹਿ ਵਡਾਈਆ ਦਰਗਹਿ ਪਾਵਹਿ ਥਾਉ ॥

Man obtains a place in God's court. But the other holy places do not earn for you a place at the Divine Portal. So, holy congregation! this sacred spot is bigger!

'Inside us lies the holy pool of enlightenment;

Thus has the Guru (holy Preceptor) instructed or revealed.

*With the impurity gone is the mind purified,
By bathing in the Pool of Immortality.'*

P. 587

ਅੰਤਰਿ ਤੀਰਥੁ ਗਿਆਨੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ॥
ਮੈਲੁ ਗਈ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਤੀਰਥਿ ਨਾਇ ॥

If one bathes in the Pool of Amrita (Nectar of Immortality), then all impurity is washed off and the mind becomes pure. When the mind is purified, then -

'Saith Kabir: Purified is the heart like Ganga-water.

*Then follows after him God, shouting
"Kabir, Kabir".'* P. 1368

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਭਇਆ ਜੈਸਾ ਗੰਗਾ ਨੀਰੁ ॥
ਪਾਛੈ ਲਾਗੋ ਹਰਿ ਫਿਰੈ ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ ॥

So, which is the 'Amritsar' [Pool of Nectar] pilgrimage centre, where, the Guru has commanded us to bathe daily? -

'He, who calls himself a Sikh (disciple) of the Great True Guru (Holy Preceptor), should rise early and meditate on God's Name.

He should make efforts early in the morning, take bath and have ablution in the Pool of Nectar'. P. 305

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

If we do not bathe in the Pool of Nectar, we are not obeying the Guru's command. Many devotees are doubtful about what Guru Sahib intends to say here. Guru Sahib himself clarifies that -

'God-incarnate True Guru is the Pool of Nectar

ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰੁ ॥

Guru Granth Sahib is the Pool of Nectar - ... the Supremely fortunate ones come and bathe in him.' P. 40

..... ਵਡਭਾਗੀ ਨਾਵਹਿ ਆਇ ॥

Those persons are Supremely fortunate who bathe in the 'bani' recorded therein. And what is the fruit of doing so?

'Their filth of many births is washed off and the Immaculate Name is implanted within them.' P. 40

ਉਨ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਮੈਲੁ ਉਤਰੈ
ਨਿਰਮਲੁ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥

The Name Divine becomes embedded within them.

'The True Guru is the true Pool of Nectar. Bathing therein man is washed clean of the filth of his sins.' P. 113

ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਰੁ ਸਾਚਾ
ਮਨੁ ਨਾਵੈ ਮੈਲੁ ਚੁਕਾਵਣਿਆ ॥

The True Guru is 'Amritsar' (Pool of Nectar) pilgrimage centre -

'Though man may strenuously bathe at many places of pilgrimage, even then, his mind's ego never departs.'

P. 491

ਅਨੇਕ ਤੀਰਥ ਜੋ ਜਤਨ ਕਰੈ
ਤਾ ਅੰਤਰ ਕੀ ਹਉਮੈ ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ ॥

You may bathe at the remaining pilgrimage centres all your life, not only at sixty-eight holy spots, but all the pilgrimage centres of the world, mind's ego is not shed off. Ego never departs; on the other hand, it increases by entertaining the thought - 'I have been to the pilgrimage centres ten times.' Ablutions at holy places are not capable of annulling man's ego -

'The world suffers through impurity of egoism -

Duality imposes on it this impurity.

Ritual bathing at a hundred holy bathing places even shall not wash off this filth.'

P. 39

ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥
ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ ਜੋ ਸਉ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ॥

You may bathe at even hundreds of holy bathing spots, the filth of ego is not removed. So in this manner, Guru Amar Dass used to go every time to bathe in the Ganga. On that day, when he went for the twenty-first time, there was great seriousness and earnestness in his mind. He thought repeatedly - 'O my mind! until now I have not found a Guru (Holy Preceptor). I have already become 72 years old. It is not known when the slingshot of Death may hit me -

'Behold terrible death, prowling around with mouth wide open.

One day (today or tomorrow) must it clutch at thee -

Know this in thy mind.'

P. 631

ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੈ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ ਸਮਝਿ ਰਾਖਉ ਚੀਤਿ ॥

Nobody knows when the slingshot of Death may strike him while he is eating

and drinking, doing business, working as a servant or an employee and engaged in commerce and trade. Suddenly does death strike, man's worldly tasks remain unaccomplished but his stay in the world is over. Lying sick on the cot, he knows that he is going to leave the world. Even at that moment, he starts counting the tasks which remain to be done.

While returning from the pilgrimage to the Ganga, Guru Amar Dass Ji happened to meet a 'brahmahari' (celibate). When the 'brahmchhari' (celibate) observed Guru Sahib's nature and temperament that he was an exalted personage, his heart was in bloom, he was delighted, and at the same time, he started travelling with him. While thus travelling, they reached a village where there was an inn owned by a benevolent Pandit (Brahmin scholar and priest), an astrologer. The two (Guru Amar Dass Ji and the 'brahmchhari') rested there. Guru Sahib was naturally lying on the cot. That Pandit knew 'Samundrak' science. One knowing this science can make predictions after seeing a person's body-parts - forehead, nose, hands and palms, very much like an astrologer. This Pandit was well-versed in this science. When he came to Guru Sahib for money, he was lying casually with one foot placed on his knee. His eyes at once caught sight of the 'padam' (lotus) on the sole of his foot. Besides, the lotus mark was complete with all its petals, while some have lotus with two petals or four petals. In his case, it was a complete lotus mark. He was surprised because such a mark is found on the feet of great holymen. He thought - 'This man ought to be an 'avatar' (God's incarnation). Why is he wandering about in this state of

obscurity? Why hasn't he revealed himself to the world till now? He should be either an emperor. But from his dress, he does not appear to be a king. It is probable that he may be a great holy man who does not wish to reveal himself.' So, at that time, seeing the lotus mark on his feet, the Pandit thought of many things in his mind. 'This is a special mark which is found in an incarnation of Lord Vishnu. It was such a mark on Lord Krishna's foot which the hunter mistook for a deer's eye and shot an arrow at it.

'There is a lotus mark on his foot.

It shines like a star.

The hunter came in search of prey and mistaking it for a deer's eye, shot at it an arrow.'

Bhai Gurdas Ji, Var 10/25

ਚਰਣ ਕਮਲ ਵਿਚਿ ਪਦਮੁ ਹੈ

ਝਿਲਮਿਲ ਝਲਕੈ ਵਾਂਗੀ ਤਾਰੇ।

ਬਧਿਕੁ ਆਇਆ ਭਾਲਦਾ ਮਿਰਗੈ ਜਾਣਿ ਬਾਣੁ ਲੈ ਮਾਰੇ।

I have never seen such a clear and prominent lotus mark on anyone.' In *Gurbani*, the *Bhats* (Balladeers) say that the lotus mark was on Guru Sahib's right hand. They saw the lotus mark on the hand while the one on his foot was seen by this Pandit (Brahmin scholar). So at that time, many thoughts came into his mind and he decided not to accept any rent from Guru Sahib. When Baba Amar Das Ji was going to leave, the Pandit came to see him off.

Baba Ji said, "Pandit Ji! take charge of your room. Check up all the articles in the room. Tell me how much rent I should pay."

At that time, Pandit Ji bowed at his feet. Baba Amar Dass ji was surprised why that Brahmin was paying obeisance to him.

He said, "Pandit Ji! you are a Brahmin.

Why are you paying obeisance at my feet?"

He said, "Baba Ji! I know nothing about you as to which place you belong to. I know only this much that you come twice a year, and today, to my good fortune, I happened to look at your feet. There is a lotus mark on your foot. Why is it that you have not revealed yourself so far? As regards rent for your stay here, I am not going to accept from you. I will surely take the rent but only when you reveal yourself." These words induced a feeling of devotion in the *brahmchari* (celibate), and thus travelling Baba Amar Das Ji came to his town - *Basarke*. There the *brahmchari* (celibate) sat outside one day on the well. There he started conversation saying - "Baba Amar Dass Ji! I have found great joy by keeping your company because you have kept the company many saints and holymen. You have a distinctive nature and temperament of your own. Nobody has such a temperament, and in a way, I have become your devoted follower. Can you kindly tell me who your holy preceptor is? Who is the holy preceptor from whom you have imbibed such a beautiful way of life?"

No sooner did he say this than it seemed as if somebody had touched some painful and sensitive subject. Tears started flowing from the eyes of Baba Amar Dass Ji. He could not utter a word. The *brahmchari* thought - "Perhaps, I have done something very bad. I made this utterance for nothing. It is possible that his Guru may be no more. He may be dead, and he is weeping out of love for him." He (Brahmchari) said, "Baba Ji! if your Guru (holy Preceptor) has passed away, then I would like to submit that Gurus (Holy

Preceptors) never go anywhere whether they are physically alive or not. It is all right, if you remember him in your mind. If the Guru is lodged in your memory, he is ever present with you and never leaves you. He leaves when we forget him and stop remaining absorbed in his memory. the Guru always remains with us -

*'The Guru is ever with me and near me.
Ever I remember Him, contemplate Him.'*
P. 394

ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ ॥

Baba Ji said, "Respected *brahmchari*! I am a very unfortunate person because although I have become 72 years old, yet I have not been able to find a capable Guru (Holy Preceptor) so far, because it was my vow that I would adopt a Guru (Holy preceptor) only after testing him, and not by seeing the queues of devotees at his threshold. I won't imitate others, but will adopt the Guru only after satisfying myself about his spiritual attainments. I will give away my all - body, mind and wealth - where I am satisfied. I won't keep anything with myself." He said, "What! Baba Amar Dass are you without a Guru so far? This is something very bad. You are wasting your life in vain. What a misfortune! How unfortunate I am that I have been keeping the company of a person who has no Guru (Holy Preceptor)! If I knew, I would not have kept your company even by mistake. I kept eating from your hands. It was my vow that I would not eat food from the hands of a man without a Guru (Holy preceptor). How long I have been travelling with you from the *Ganga* to this place! I thought that you must be having a Guru (Holy Preceptor).

*'He who has not adopted Gurbani as the Guru,
By taking food from his hands, one forgets love and devotion for God.'* *Rehatnama*
ਜਾ ਕੀ ਰਹਤ ਨ ਜਾਣੀਐ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀ ਰੀਤਿ ॥
ਤਿਸ ਦੇ ਹਥੋਂ ਖਾਧਿਆ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

You must adopt the Guru in the proper manner. You may pay obeisance to *Guru Granth Sahib* as much as you like. You may continue claiming - Guru Nanak Sahib is ours; Tenth Guru Sahib is our own, and so is *Guru Granth Sahib* ours. But as long as you don't receive the Name from the Guru's abode in the prescribed manner, you cannot become aligned with the Guru. You cannot say that you have a Guru. The Guru is one who bestows the Name-chant. You become the *Sikh* (disciple) of that person who bestows the chant. He, who has not received the Name-chant from the Guru, has no relationship with the Guru. Such a person is called '*nigura*' (one without a Guru or Holy Preceptor).

The second definition of a '*nigura*' is he who does not imbibe faith in the immaculate Name Divine. He is also called '*manmukh*' (self-oriented or apostate). About him the Guru's edict is -

*Refrain: O Gurulesse one (without the holy Preceptor)! bad or evil is thy name;
You have wasted your life in vain.*

ਧਾਰਨਾ - ਨਿਗੁਰਿਆ ਤੇਰਾ ਓ, ਨਾਮ ਬੁਰਾ,
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਬਿਰਥਾ।

'There is no preceptor like the True Guru (perfect Holy Preceptor)....' P. 435
ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ

(... to be continued)



Why not contemplate the Lord?

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(Continued from P. 83, issue Sept, 2011)

'O God! bless Thou me with the dust of the feet of the Guru's disciples that I, a sinner, may also be emancipated.' P. 1424

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕੀ ਹਰਿ ਧੂੜਿ ਦੇਹਿ
ਹਮ ਧਾਪੀ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਂਹਿ ॥

O God! send some blessed devotee of Thine who may dispel our illusions and misconceptions, remove the blinding cataract of our eyes and who may enable us to have a glimpse of Thee who art all-pervasive.'

In those days, people used to go on holy pilgrimages in company. There were no vehicles in those days. The present-day comforts and conveniences were absent. They carried 'panjeeri' (a preparation of flour fried in clarified butter and mixed with sugar and dry fruit) in containers which lasted for six months or a year. Inns had been constructed at various places. Besides having board and lodging, they kept the company of the holy and listened to their discourses.

One day, a group of pilgrims from the Punjab came to the south to have a glimpse of Saint Namdev. For five to seven days, they kept the saint's company and heard his discourses. They became quite intimate with him. They developed great love and devotion for him. One day, finding an opportune moment, they said to Saint Namdev Ji, "Holyman! you remain only in the south; the rest of India is also there." Earlier, God's devotees travelled from one

place to another to impart spiritual teachings. The needs were very few and were in keeping with the time. Now-a-days, if somebody is found sitting under trees, people take him to be a thief, and hack him to pieces. The time has changed; it is under the influence of *Kalyuga* (age of sin and Darkness). Those holymen used to have a universal outlook. They were called 'Mandleshwar'. They moved about (preaching God's Name) in groups. They stayed in villages and cities for days together and preached religion and righteousness. Devotees came and got all their doubts removed and learnt a new spiritual *path*. So the pilgrims from the Punjab said, "O saint! you are sitting here, while your spiritual glory has spread far and wide. Exalted holymen narrate stories about you. We have seen that temple the face of which you had turned. We have heard all about you. Kindly pay a visit to the Punjab." On their repeated requests Namdev Ji said, "Brother devotees! holymen do not have sudden insights or ideas either to swim across themselves or to make others swim across the world ocean. They act under Divine ordinance. It is your fate or destiny which attracts them. If it is in the fate of the seekers in the congregation, accordingly are then the saint's, utterances. If such devotees are not there, the saints remain absorbed in themselves. In their eyes, none is deluded.

'O my mind, he who has dispelled his doubt and realized the Lord to be amongst all, in

his thought none is gone astray." P. 610
ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੁਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ॥

Holy congregation! if somebody says - 'Why do holymen preach God's Name - the answer is that they do nothing by themselves. The devotees' destiny impels them to make utterances. God is watching everything and so, inspires or urges the holyman. This thought never comes to the holyman - 'I have done preaching, or I do something, because holymen do not own anything. Everything continues happening automatically as per God's wishes. It is God's ordinance and will that is prevailing.

So Namdev Ji said to the group, "Dear devotees! it's all right; I shall come sometime." The pilgrims said, "When you plan to come, do inform us in advance, so that we may together accord a warm reception. As a matter of fact, if the holyman is attired in saintly robes, he is recognised, but if he is dressed like a householder nobody will be able to recognize him. If a holyman is not recognised and is not given due respect and honour, it is a great sin, and half of this sin falls to the holyman's share because he has not put on a holy garb. So, lest we should unwittingly commit an affront, kindly do send us a message in advance regarding your visit." Thereafter, that group of pilgrims went back.

After quite sometime, Namdev Ji thought, "Why not go on a pilgrimage alongwith the devotees and meet holy congregations? Perhaps, I may meet some blessed soul." Why? Because saints and holymen never consider themselves blessed or emancipated. They always conduct

themselves with modesty and humility. They seek the Lord in the world itself because God is present everywhere, and pervades every living being. He said, "There are great holymen in the world."

So, he set out for northern India. Accompanied by his wife and a large number of devotees, he reached Delhi. When the devoted followers came to know, they received him with great respect and honour, and lodged him near the Yamuna. Namdev Ji said, "This is all right. Here I shall bathe in the Yamuna. Besides, it is a place of solitude. Here I will sit meditating on God's Name." Namdev Ji delivered discourses on God's devotional worship daily. As people came to know about it, they started coming from far off places, and the number of devotees swelled day by day. Many types of people come to the holy congregation. But all are not deserving. Only one section of devotees is deserving.

First are those who come to the company of the holy because some proclivities of previous birth bring them there. But, further, there is no merit in their fate or destiny. They shut their eyes and go to sleep. This overpowering sleep is an utter folly. The mind is not receptive to any impression. Closing their eyes, they doze off oblivious of what is being said. They wake up occasionally but again relapse into sleep. Such persons are called 'dozers'. Second are those who continue coughing and looking hither and thither. Such is the state of their mind. Neither do they themselves listen to the discourse attentively, nor do they let others do so, because they disturb them. They are called 'coughers'. Third are those who try to listen

to the holy discourse with deep concentration of mind. They are called 'suckers' (that is, avid listeners) who imbibe every word in their heart and mind. Such devotees are deserving. Then there are those who, coming to the congregation, only smell what is being said. What kind of gathering is this? Why do people come here daily? These devotees don't sit in the gathering but go away. They do not feel interested. Their only objective is to find out what the speaker is saying. They are called 'smellers'. They are not deserving. Only the avid listeners who drink in every word, are deserving. So both deserving and undeserving come to the congregations of the holy.

In this way, Namdev Ji's fame and glory increased day by day. On that particular day, he got up early in the morning at the ambrosial hour and bathed in the river. Thereafter, he sat cross-legged on the bank because, O holy congregation! there is difference in Divine Name meditation done in the early morning. He who takes bath between 6 A.M. and 12 noon, simply cleans his body. It has nothing to do with spirituality and godliness. Bath taken in the third and fourth watch of the day is a *moloch* bath.

This is written in 'Sau Sakhi' (an old sacred book). Tenth Guru Sahib explained to Bhai Bishambher Nath, "Bath taken in the third and fourth watch of the day is called moloch bath. It has no merit and bears no fruit. It is also called a ghostly bath. Bath taken at midnight is called a demonic bath. Bath taken early in the morning at the ambrosial hour when one watch of the night is still left, is called a godly bath. This is

called 'Brahm-mahoorat' (most auspicious time, when gods take bath). On the basis of scientific research too, it has been proved that early in the morning, when one watch of the night is still left, there is maximum oxygen in water. It is not so at other hours of the day and night. Secondly, there are 42 lakh creatures in water. At other times, these creatures come on the surface of water. When we take bath at those times, it becomes 'moloch bath'. At night, just switch on the light and you will see many creatures moving about, which are not visible in the third and fourth watches of the day. In olden days, there were no taps. Water used to be drawn with buckets from wells, which had creatures in them, or they sat in flowing water. At the ambrosial hour, the creatures settle at the bottom. So, this bath is called godly. This time is considered highly auspicious. Many holymen are of the view that the Divine Portal of God's blessings opens at the ambrosial hour of the morning, and devotees receive boons from the Lord. Similar is the Gurbani edict too -

Refrain: They who get up in the ambrosial morning, shall receive boons from the Lord.

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਹੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ,
ਸਾਂਈ ਕੋਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਲੈਣਗੇ - 2, 2.

They wake up at the ambrosial hour in the early morning.

'Farid, musk is distributed at night. They, who are asleep get not a share of it. They, whose eyes are heavy with sleep, how can they be blessed with it?'

P. 1382

ਫਰੀਦਾ ਰਾਤਿ ਕਬੂਰੀ ਵੰਡੀਐ ਸੁਤਿਆ ਮਿਲੈ ਨ ਭਾਉ ॥
ਜਿੰਨਾ ਨੈਣ ਨੀਦਾਵਲੇ ਤਿੰਨਾ ਮਿਲਣੁ ਕੁਆਉ ॥

'Farid, though alive, art thou no better than dead -

*Thou hast arisen from sleep at dawn to pray;
Thou hast forgotten God, but know, God has
not forgotten thee.'* P. 1383
ਫਰੀਦਾ ਪਿਛਲ ਰਾਤਿ ਨ ਜਾਗਿਓਹਿ ਜੀਵਦੜੋ ਮੁਇਓਹਿ ॥
ਜੇ ਤੈ ਰਬੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਤ ਰਬਿ ਨ ਵਿਸਰਿਓਹਿ ॥

*'The Lord's meditation in its first watch
yields flowers, while the latter watches of
the night, yield the fruits as well.
They, who remain awake, obtain gifts from
the Lord.'* P. 1384
ਪਹਿਲੈ ਪਹਿਰੈ ਫੁਲੜਾ ਫਲੁ ਭੀ ਪਛਾ ਰਾਤਿ ॥
ਜੋ ਜਾਗੰਨਿ ਲਹੰਨਿ ਸੇ ਸਾਈ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ ॥

*'Rise early in the morning, contemplate the
Name, and night and day meditate on the
Lord.
No anxiety shall befall thee and thy malady
shall be removed.'* P. 255
ਝਾਲਾਘੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਆਰਾਧਿ ॥
ਕਾਰਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ ॥

What is the fruit of bathing early in the morning? Once Guru Angad Dev Sahib asked Guru Nanak Sahib, "O Sovereign! too much emphasis has been laid on this bathing in the early morning. Kindly tell me the fruit of this bathing in detail." Guru Sahib replied, "O man! you have asked a good thing about bathing early in the morning." In fact, there is a prescribed method for bathing in the early morning. Once I had also explained it at a holy congregation. However, to us the Guru's command is -

*'He, who calls himself a Sikh of the Great
True Guru, should rise early and meditate on
God's Name.
He should make efforts early in the morning,
take bath and have ablution in the tank of
nectar.'* P. 305

ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖੁ ਅਖਾਏ
ਸੁ ਭਲਕੇ ਉਠਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵੈ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੇ ਭਲਕੇ ਪਰਭਾਤੀ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਿ ਨਾਵੈ ॥

There is a method for taking bath in the Pool of Nectar. One method is external, the

other internal. If you are to take external or material fruit, there is a method. For getting internal fruit, there is a separate method.

The external method was described by Tenth Guru Sahib:

'He who recites this much of the 'ardas' (Sikh Prayer) - from 'Prithm Bhaguati Simar Kay' (Having first remembered the sword) to Guru Granth Sahib - thrice and then starts reciting the 'moolmantra' (Initiatory verses of Jap Ji Sahib) while bathing, will receive the fruit equivalent to giving 1¼ maunds (one maund - 40 kg.) of gold in charity. He who takes bath 1½ gharis (one ghari = 22.5 min.) later receives the fruit equivalent to giving 1¼ maunds of silver in charity. Thereafter, the fruit is equivalent to that of donating copper and foodgrains. And he, who takes bath at about 6 o'clock these days, gains nothing. He only cleans his body. The opinion of the holy men is that he who sleeps during the last watch of the night, his meritorious deeds start decreasing, because this time is described as 'Brahm mahoorat' (highly auspicious time). It is the time for meditating on God's Name, about which the Guru's edict is -

*Refrain: Who rise in the early morning?
Only those who love the Lord.*

ਧਾਰਨਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓ ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ -2, 2.
ਕੌਈ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ, -2, 2.
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਓ ਕੌਣ ਜਾਗਦੇ..... -2.

*'In the dew-drenched night shine the stars.
The holy, those beloved of God, at this hour
are awake:*

*Ever awake are those loved by God, day by
day contemplating Him.
In their hearts is borne contemplation of
God's lotus feet,
Praying, Lord! be not forgotten for an
instant.*

*Discarding pride, attachment, evil tendencies
and sins of mind,
Their sufferings burn away.
States Nanak prayerfully: Ever awake are
the devotees, beloved of God.'*

P. 459

*ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਐ ਚਮਕਨਿ ਤਾਰੇ ॥
ਜਾਗਹਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥
ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਹਿ ਅਨਦਿਨੋ ॥
ਚਰਣ ਕਮਲ ਧਿਆਨੁ ਹਿਰਦੈ ਪ੍ਰਭ ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਇਕੁ ਖਿਨੋ ॥
ਤਜਿ ਮਾਨੁ ਸੋਹੁ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਕਾ ਕਲਮਲਾ ਦੁਖ ਜਾਰੇ ॥
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਜਾਗਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸ ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ॥*

*'In the fourth quarter at early dawn, the
spiritually-awakened with joy in God are
inspired.*

*With rivers are they in love; in their mind
and on their tongue is ever the holy Name.'*

P. 146

*ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ ਸੁਰਤਿਆ ਉਪਜੈ ਚਾਉ ॥
ਤਿਨਾ ਦਰੀਆਵਾ ਸਿਉ ਦੋਸਤੀ ਮਨਿ ਮੁਖਿ ਸਚਾ ਨਾਉ ॥*

Bhai Vir Singh Ji says -

*'Sit not idle those who, in their heart, have
intense yearning.*

*Day and night, in their eyes flows love's
slumbering.*

*On an endless march urges them, one sole
longing.*

*Know they not any place before their love's
meeting;*

So ever and ever are they moving.'

*ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ ।
ਨਿਹੂੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ ।
ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ।*

Those persons, whose heart is filled with fondness and love for meeting God, whose understanding has been awakened, who, after meeting a holyman, have been filled with non-attachment and renunciation, and who have become God-awakened, they do not sleep; they do not say, "I cannot wake up." It is because their heart is infused with God's love. In fact, they feel deprived, if they do not wake up. So, in this way, Divine Name practitioners get up

early in the morning and take bath. Guru Sahib tells us many other fruits of rising early. It is beneficial to the body also; all physical ailments are removed. Hurdles in life also vanish. The body becomes healthy and disease-free.

*Refrain: After taking bath, contemplate
thou thy Lord;
Thus thy soul and body shall be
disease free.*

*ਧਾਰਨਾ - ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਿਮਰ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨਾ,
ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ ਜੀ -2, 2.
ਮਨ ਤਨ ਭਏ ਅਰੋਗਾ ਜੀ, -4, 2.
ਕਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਿਮਰ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨਾ, ... -2.*

'Take bath' (P. 611). After taking bath, should you gossip or read newspapers? Guru Sahib says - No' *'contemplate thou thy Lord'*. (P. 611) Don't waste even a second. Start remembering God and reciting His Name. What will be the result? Both your mind (soul) and body shall become disease-free. When the mind becomes disease-free, the body shall automatically become healthy.

*'In the Lord's refuge millions of obstacles are
removed and good fortune dawns.'*

P. 611

ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਲਾਥੇ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭਲੇ ਸੰਜੋਗਾ ॥

Millions of impediments vanish, your good fortune appears. You have fruitfully used the ambrosial morning, when after taking bath you start contemplating God's Name.

Yesterday, a lady came to me. I asked her, "When do you get up in the morning?" She said, "I cannot get up in the morning. If I do, I fall ill." I said, "I can take guarantee of your illness. Guru Sahib says that after taking bath in the early morning illness is cured; the mind too is cured. If the mind is cured, the body automatically

becomes healthy and disease-free. It is from the mind that illness travels to the body. First, rises anxiety, food is not digested and the body falls ill. One suffers from acidity and blood pressure. Then diseases start afflicting the body. First, man starts losing temper; the whole body trembles. There is indigestion and loss of appetite. So all diseases start from the mind."

"When the mind becomes absorbed in God's love and is cured, then one's illness is automatically cured. This is the cure for illness. But man does not practise this cure because he does not know its value. So the saints describe a person lying asleep till morning as a corpse. Besides they also say - if you don't get up -

'Kabir! what art thou doing asleep? Wake and cry for fear of Yama's (Death's) torment. How can one with the grave for abode find comfort in sleep?' P. 1371

**ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਜਾਗੁ ਰੋਇ ਭੈ ਦੁਖ॥
ਜਾ ਕਾ ਬਾਸਾ ਗੋਰ ਮਹਿ ਸੋ ਕਿਉ ਸੋਵੈ ਸੁਖ॥**

He (God), from whom you have been separated, align with Him. No good will accrue to you if you remain sleeping. A sleeping person is like a corpse -

'Kabir! why art asleep? Why not rise and contemplate the Lord? A day shall come when thou shalt sleep with legs outstretched.' P. 1371

**ਕਬੀਰ ਸੂਤਾ ਕਿਆ ਕਰਹਿ ਉਠਿ ਕਿ ਨ ਜਪਹਿ ਮੁਰਾਰਿ॥
ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਵਨੁ ਹੋਇਗੋ ਲਾਥੇ ਗੋਡ ਪਸਾਰਿ॥**

When, one day, you go to sleep forever, no one will wake you up, nor will you be able to rise with anybody's efforts; you will lie in the grave. Then you will go to an eternal sleep. Nobody knows how long you will continue rotting in the grave. Worms will eat your body. You will mingle with clay. No trace will be left behind. Then

you may continue sleeping.

This human birth, you have obtained, is not meant for sleeping. You have got it for remaining awake. He, who sleeps, has been looted. He, who wakes up, saves his capital."

Namdev and the rest of the holy company got up early in the morning, went to the toilet, brushed their teeth, did gargles and then took bath. In those days, these rivers were neat and clean. Dirty water was not thrown into them. The water in the rivers was pure and clean and possessed healing properties.

In my childhood, once I happened to go to Paonta Sahib. In those days, there wasn't any town at that place. Only a few persons lived in the *gurdwara*. There were a few shops along the road. At the place where Guru Sahib used to hold '*Kavi Darbars*', people bathed in the river. Now many other constructions have come up. When one sat there, one was delighted and one's heart was in bloom. Sitting in the water itself was so pleasing that one did not feel like coming out. That is why there is mention of cultivating friendship with all the rivers. The river water automatically sets right all the cells in the body. So, Saint Namdev and his group of holy men bathed in the Yamuna and sat at various places and became absorbed in Divine Name meditation and God's devotional worship. For Divine Name meditation many rules need to be observed. One of them is solitude, which is most important. There should be no noise whatsoever, not even the sound of breathing, because then thoughts come into the mind, and the rising

consciousness starts coming outwards. So all practised Divine Name meditation with deep concentration of mind.

Gradually, Namdev Ji passed through all the stages of Divine Name contemplation. He passed through the body, the five elements, 'Suksham-shreer' [subtle body; the collection of mind, intellect, five 'praans' (life breaths), five motor organs and five sense organs], 'karan shreer' (that imaginary body of the dreamless state in which sensual desires disappear, and only pride or ego is left) and innermost consciousness. He became absorbed in his own true self and attained to the stage of soul realization; thus becoming absorbed in God, he forgot the world and saw only the one Lord Creator. He was seeing none else. So he was absorbed in such a state of deep contemplation free from any thoughts. Guru Sahib says - Who can describe the joy and relish of such a state? None can describe it. Even if anyone goes into such a state of deep contemplation, he himself cannot describe it, because this joy or ecstasy is unique. It is beyond description. Just as if you ask a child how much love he feels, he does not have the words to describe it. We also cannot describe it. We can only say this much that we feel great love. He, who has greater knowledge and understanding says that his love is like that of milk and water; water itself burns but does not let the milk burn, or he says that his love is like that of fish for water. A child cannot describe his love because he does not have words. Opening his arms he will say - I love you this much. The same is the case with deep contemplation or trance. Guru

Sahib says that none can describe it. Such is the edict -

*Refrain: Tranquil meditation, ecstasy have the mind occupied -
The joy of this to none is known other than he that has it.*

ਧਾਰਨਾ - ਸਹਿਜ ਸਮਾਜ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰ,
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ -2, 2.
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ, ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ -2.
ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰ, ... -2.

*'In the Lord's pleasure lie all joys.
As in the self are lodged the feet of the Master (Guru) perfectly - endowed,
Tranquil meditation, ecstasy have the mind occupied -*

The joy of this to none is known, other than he that has it.'

P. 106

ਸਭੇ ਸੁਖ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਤੁਠੇ ॥
ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੇ ਚਰਣ ਮਨਿ ਵੁਠੇ ॥
ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰਿ
ਸੋ ਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥

Only he who has experienced its joy, knows what spontaneous tranquil meditation or contemplation is. Although we may say casually that somebody is absorbed in spontaneous tranquil meditation, yet, in the first place, we do not know even the meaning of deep meditation or contemplation. So, today I wish to make a few submissions, so that you may be able to understand what deep meditation or contemplation is. First, one has to prepare for it. Man cannot go into deep meditation or trance as long as his mind is wandering, and it is not focused. To compose the mind, first discernment or prudence is needed. You have to decide what is true and what is false. That which has a name and a form is untrue; it is false and subject to death or destruction. That which has no name and form, but is true, that is God. The mind capable of knowing Him is said to be discerning and prudent. He in whose mind

is the firm conviction that God is truth, and the rest is all false, goes into a state of discernment and prudence.

Second is '*vairaaag*' (non-attachment or renunciation); '*raag*' means attachment to things and persons - my house, my son, my land, my property, my honour or esteem, my status or position, my family. Is there any end to this 'mine'? All through his life, man continues calling 'mine', 'mine'.

'As long as man says, 'it is mine, mine'.

So long not even one of his tasks is accomplished.'

P. 1160

ਜਸ ਲਗੁ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰੈ ॥

ਉਸ ਲਗੁ ਕਾਜੁ ਏਕੁ ਨਹੀ ਸਰੈ ॥

This possessiveness is called attachment. When the feeling of 'mine' or possessiveness is effaced, it is called '*vairaaag*' (non-attachment, renunciation). Man becomes detached from things and persons. Even though living with and among them, yet becoming detached from them and not having any attachment with them, living like a traveller, not having any desire for any pleasure of this world, or even the *Brahm-Lok* (eternal abode of Lord Brahma) which are countless, it is called '*vairaaag*' (non-attachment). Once I had submitted that man should give up all comforts and pleasures, which are daily increasing, deeming them to be the droppings of a crow, and concentrate his mind on the Name Divine.

Third is a firm resolve in the mind to bear all sorrows and sufferings with fortitude. For achieving this goal are needed:

1) *Yum* (control over the mind and sense organs)

2) *Niyam* (penance, forbearance and

virtue)

3) *Asan* (sitting postures in the practice of yoga)

4) *Pranayam* (breathing exercise)

5) *Pratihara* (restraining the mind again and again as it tries to wander away from the Name). This means not becoming attached to anything and restraining the mind. This had been explained in great detail in the last discourse. Then, there should be faith and devotion in the heart for the Guru's edicts. Take them to be commandments. There is none which can be ignored. To imbibe them and to practise them in one's life, perfect devotion is needed. Then one should have forbearance and fortitude in the face of difficulties and sufferings. This is called '*tatiksha*' (capacity to suffer). Then there should be '*samadhaan*' (removal of doubt and objection). One should imbibe in the heart whatever utterance is heard. Then man should develop indifference towards things which are wrong, and do not concern him. He should have in his heart only the desire to meet God.

Thereafter, comes '*moksha*' (liberation). He, whose heart is filled with '*vairag*' (non-attachment) attains it. '*Vairaaag*' (non-attachment) too has three stages - much, more and most. So there should be extreme form of non-attachment and only one powerful longing for meeting and uniting with God. Thereafter comes listening to God's praises, and then having faith in Him. Then is accomplished '*pratihaar*'. It means not letting the mind wander outside, neither through the eyes, nor through the ears, nor tongue, nor touch, nor through the nose; it

is through these five apertures that the mind wanders.

'I have closed the doors.

The celestial music rings within me.'

P. 656

ਮੂੰਦਿ ਲੀਏ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ॥ ਬਾਜੀਅਲੇ ਅਨਹਦ ਬਾਜੇ ॥

Man should meditate on God; if the mind wanders, he should focus his mind's concentration on God again and again. Then gradually the mind becomes absorbed in Divine Name meditation. When the mind starts becoming absorbed for 2½ minutes, it is called '*dharna*' (a stage in yoga). If the mind becomes absorbed for 30 minutes, it is called '*dhian*' (stage in yoga). In this stage, no thought or idea crosses the mind, and the mind is focused only on the object. Then comes '*smadhi*' (deep contemplation or trance). Mind's inclinations take it outside.

First is '*parman birti*' in which the reflection of all the visible things starts falling within. That is why, Divine Name practitioners want solitude. You watch a film; its image never leaves the memory. Take the case of any fight or quarrel; its memory too is never erased from the mind. This is called '*parman birti*' (tendency to accept only visible things as true). The memories of the visible things in the outside world get accumulated in the mind.

The second tendency of the mind is '*viparjay*' (tendency to express contrary or opposing views). Man is advised to meditate on God's Name, but he continues saying 'no' to it. The Guru says, "The whole world is the expanse of the Lord Creator's self. God Himself is spread everywhere." But instead of accepting the Guru's command, man fashions and devises his own doctrines about creation. He sees both

friends and foes, good and bad, kins and strangers. Guru Sahib says - 'Give up this tendency.'

'Put away from my mind is envy of others, Ever since have I attained the company of the holy.

None now is my enemy, nor is anyone a stranger to me and I am the friend of all.'

P. 1299

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ

ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥

Give up this tendency of holding views contrary to those of the Guru. This world and God are one; there is none other than God.

Third is sleeping tendency. It is the state in which, while doing Divine Name meditation, if a thought crosses the mind, he becomes absorbed in it and his meditation grows weak. Such a tendency is a hurdle in the way of practising Divine Name meditation and God's devotional worship.

Fourth tendency is that of '*nindra*' (recollection' or 'remembrance'). As we seek to concentrate our mind, forgotten things and tasks start flocking in our mind - well, today I have to do this task, today I have to tell this thing to him. So 'recollection' is a big obstacle in the way of meditation. Man should be without recollections. Nothing should be allowed to cross the mind. Only God's Name should be the sole subject of attention and deep contemplation.

Fifth is '*vikalp*', which is diffusion or dispersal of the mind's attention. The mind has several states. There is option or choice in them. There are foolishness, concentration and obstruction in them. All these

tendencies fall under three cardinal attributes: *rajo gun* (passion, emotion), *tamogun* (dark and evil), *sato gun* (virtue and goodness).

He who has a *tamoguni* (dark and evil) tendency, cannot align with God's Name and meditate on Him. There is folly in him. Even if he happens to come to a holy congregation, he will no doubt sit with eyes shut, but within his mind, he cannot recite even *Waheguru, Waheguru* (God). He understands nothing and feels drowsy and relapses into sleep. Second is sloth or laziness. He sits for a while and then falls asleep and starts swinging in sleep. Third is sleep proper. Man just goes to sleep and does not wake up. A lazy man, having dark and evil propensities, is too much prone to sleep. His food is such that he does not wake up. People get tired of calling him and urging him to practise Divine Name meditation but he does not get up or wake up. Their urgings have no effect on him. Fourth is 'attachment' and this attachment is so strong and powerful that overpowered by it, he continues to be an animal. Fifth is anger or wrath. Sixth is envy and seventh is numbness; he continues to be numb or insensible. Next is slandering, backbiting, envy, desire etc. To meditate on the Name, man has to extricate himself from these propensities as well as from doubts, animosities, and fears. He has to develop an intense desire for meditating on God's Name. *Tamoguni* (dark and evil) tendency does not let mind be composed and focused until he attends holy company for a long time and renders voluntary service. Besides, he must give up non-vegetarian food and all intoxicants like alcohol and

piuom. Unless he does so, his mental tendency does not change. He has to remain neat and clean and wear clean clothes. Then does man's tendency change and enter *rajoguni* (passion and emotion) state.

Rajoguni (passion and emotion) tendency is that of hectic activity. It is lively and playful like the waves rising in the ocean. In this way, billows of proclivities of earlier births rise in the mind, which do not let it to be come calm, composed and peaceful. There is love and malice in it. Animosity too continues rising. Wrong things continue occurring, and he continues falling in love with self-interest. Thirdly, there is playfulness or frolicsomeness in it. He does not meditate on the Name Divine even for a second. If you restrain the mind once, it wanders again after a minute. Like a ghost it does not rest and continues wandering. Fourth is thoughts or ideas. The more there are pre-occupations in life, the more will be thoughts or ideas coming into the mind. On the other hand, Guru Sahib says -

'Why dost thou, O mind! think of enterprises, when revered God Himself is engaged in thy care?' P. 10

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ ॥

Continue doing your work. Everything is writ in your fate. It is the thoughts which do not let you meditate on God's Name.

Fifth is taking recourse to cleverness. Man resorts to much cunningness. He does not talk in a simple and straight manner.

(... to be continued)



**Vishav Gurmat Roohani Mission
Charitable Trust, U.S.A.**

For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs
Contact : Baba Satnam Singh Ji Atwal
Po. Box No. 32845, Sanjose,
CA - 95152, U.S.A.
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com

**Atam Marg Organisation, New York
For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs**

P.O. Box. 190-167,
South Richmind Hill
New York, 11419
Tel : 718-322-2395

**Atam Marg Spiritual Scientific
Educational Charitable Trust (U.K.)**

9 Elizabeth Rd., Walsall West Midlands
WS5 - 3PF U. K.

**For Atam Marg Publications
Audio, Video, CDs & DVDs**

Contact : Mrs. Gurbax Kaur,
Mr. Jagtar Kulair
Tel : 0121 200 2818, Fax : 0121 200 2879
Voicemail : 08701654402
Raj Mobile : 07968734058
Email : info@atammarguk.com

You will be pleased to know that recitation by Sant Baba Waryam Singh Ji is being broadcast on **Amrit Bani Radio Station, Satellite Channel 0176** as per schedule given below. This programme is sponsored by 'Atam Marg Spiritual Scientific Education Charitable Trust', U.K.

| | | |
|---------------|-------------------|-------------------|
| Sunday | 10.00 A.M. | 11.00 A.M. |
| Monday | 7.00 P.M. | 8.00 P.M. |

**IMPORTANT NOTICE
FOR FOREIGN SUBSCRIBERS**

For all enquiries about '*Atam Marg*' viz. renewal, new membership, non-receipt of the magazine etc. and also for procuring audios, videos & CDs; and books authored by Sant Waryam Singh Ji, please contact the following :

U. S. A.

BABA SATNAM SINGH JI ATWAL, SANJOSE
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com
BHAI KULDIP SINGH - 408-230-8319

CANADA

Mr. Parmjit Singh Sandhu
Cell No. : 07788389135, TEL. NO. 604-593-2599
Email:-pbkrj@yahoo.ca
S. Jasbir S. Ranu
Phone :- 604-589-9189

ENGLAND

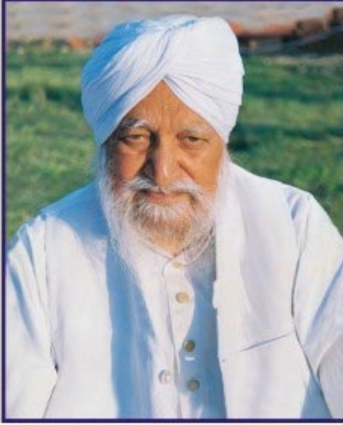
**BIBI GURBAKSH KAUR &
JAGTAR SINGH JI (JAGGI)**
Phone - 0121-200-2818
Fax - 0121-200-2879
Raj Mobile 07968734058

For U.K. renewal of Atam Marg Magazine please forward cheque £ 30.00 payable to A.M.S.S.E.C.T. (U.K.) 9 Elizabeth Road, Walsall, West Midlands WS5 3 PF

AUSTRALIA

BHAI JIWAN SINGH JI
Phone - 03-943-65865
Fax - 03-943-65867

ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ



ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

10ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ
ਮਹਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਸਮਾਗਮ

28,29,30,31 ਅਕਤੂਬਰ

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ

ਸਮਾਂ - ਸਵੇਰੇ 4.00 ਤੋਂ ਰਾਤ 11.00 ਤੱਕ

1. ਤੱਖਰ ਬੁਦਰਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਵਾਈਆਂ ਆਦਿ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਤੱਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
2. ਸੈਕਟਰ 17 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੋਕਲ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਤੋਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੱਸਾਂ ਸਮਾਗਮ ਅਸਥਾਨ ਲਈ ਚਲਣਗੀਆਂ।
3. ਰਾਤ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।
4. ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਗੂੰ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਡਾਕਟਰ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਦਵਾਈਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣਗੇ।
5. 31 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ 11.00 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।
6. 24 ਘੰਟੇ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।
7. ਟਰਸਟ ਵੱਲੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਅੰਦਰ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਨਵੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

Please N.R.I. Contact to Mobile Numbers
09417214385, 09872814385 for
accommodation

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਅੰਤਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਸਿਧਤਾ ਦੀ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਰੂਹਾਨੀ ਸਤਿਸੰਗ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲਿਅਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸੁ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਮਹਾਤਮਾਂ ਯੋਗੀ ਜਨਾਂ ਸਵਾਮੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਹੁੰਚੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਾਉ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ ਤੇ ਈਮੇਲ ਤੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨ ਜੀ।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ
-: ਸੰਪਰਕ :-

9417214379-91

Email- atammarg1@yahoo.co.in

Fax : 0160-2255009



ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ